

Erdélyi Protestáns Lap.

AZ ERD. EV REF EGYHÁZKERÜLET HIVATALOS LAPJA.

Laptulajdonos: az erd. ev. ref. egyházkerület.

Felelős szerkesztő: NAGY KÁROLY, th. tanár.

Szerkesztőség, hova a kéziratok és magán előfizetések bérmentve küldendők, az ev. ref. theol. fak. más épületében 2. ajtó.

Előfizetési ár: egész évre . . .
félévre

12 kor.
6 kor.

MEGJELENIK MINDEN CSÜTÖRTÖKÖN.

Szenvedés a hit próbaköve.

Alapige: Máté 5. 4. *Boldogok a kik sírnak, mert ők megvigasztalnak.*

Nem az üres, érzelgős könnyeket dicsőíti itt az evangéliom, hanem azt a szenvedést, a melyet Krisztus példájára keil elviselnünk e világon. Jakab apostollal így magyaráznám alapigénket: »*Boldog ember az, a ki kísértetet szenved, mert minék utánna megpróbáltatik, elveszi az életnek koronáját, melyet ígért az Úr az ötlet szeretőknék.*« (Jakab 1. 12.) Könnyek között jutunk a mosolygáshoz, szenvedés utján érzük el a boldogságot, nyugalomnak küzdelem az ára. Ez a rend Isten országában is uralkodik. Krisztus élete s szenvedése tanuszkodik erről. A természet rendjében van, hogy a fájdalom tüzeiben tüzetel meg az Úr iránt való hűség, szeretet s alázatosság.

Vajjon miért feledkezünk meg erről az igazságról, ha szenvedés az osztályrészünk? Miért nyílik ajkunk panaszra, kétségbeesésre a szenvedés sötét órájában? Azért, mert nem ismerjük még a fájdalomnak áldásait. Szenvedés által int, tanít minket az Isten. Ekkor erősíti meg s teszi próbára hitünket. Azt hiszed, hogy elég erős és igaz a te hited, ha vakon megesküszöl az írásnak minden betűjére s kárhoytatod azokat, a kik máskép gondolkoznak, mint te? Igaz a te hited, ha csak ajakkal tisztelod az Urat, szived pedig távol vagyon tőle? Ha csak a jó napokban, az öröm óráiban imádod a Teremtőt s jársz az ő utain, gondolod, hogy eleget tettél a hitnek? Óh nem, csak az az igazi hit, a mely tűrni megtanít, a mely a szenvedés viharában szelidíti meg a lelket s teszi engedékenynyé Isten bölcs rendelkezéseivel szemben. Az az igazi hit, a mely mint Ábrahámuál áldozatul hozza a legkedvesebbet s a nehéz megpróbáltatáskor az Úr rendelkezésére bizza magát: »*Imhol vagyok én!*« (Mozes 22, 1.) -- vagy az, a mely Jobnál a földi boldogság romjain így kiált fel: »*Az Úr adta, az Úr vette el, legyen áldott az Úrnak neve.*« (Job 1. 21.) Az az igazi hit, a mely Dávid énekében nyilatkozott meg: »*Még ha szinte a halál árnyékának völgyében járok is, nem félek a gonosztól, mert te velem vagy, a te megszól és botod vigasztalnak engemet.*« (Zsol 23.) Az mutatja meg a hitnek erejét, nagyságát, állandóságát, ha mint Pál apostol a nyomoruságok özönével szemben is diadalmaskodva mondjuk: »*Kicsoda szakaszt el minket Krisztus szerelmétől, nyomorogtatás e, szorongató keserűség, üldözés, éhség, fegyver?*« (Rom. 8. 35.) Igen a fájdalomban, a szenvedés és a könnyek közt próbáltatik meg a mi hitünk. Ha reményeid hajótörést szenvedtek, ha elvesztetted azt, a kit leginkább szeretted e földön, ha az emberek a porig aláztak meg, ha fáradság, kín s bujdosás életed folyása, — ilyenkor bizonyítod be hitedet, ilyenkor mond nyugodt lélekkel

Mind jó, a mit Isten tesz. — akkor azt mondom neked is, *Boldogok a kik sírnak, mert ők megvigasztalnak.* Valóban a hit csak a szenvedés óráiban erősödik meg. Miként a tölgyfa, a mely a szélvész és vihar által nyomul gyökerestől a földbe s erősödik meg, ugyaz ember is a fájdalom által erősödik meg hitében.

Ezért ha nyomoruság ér, szived összeszorul, mert nincs senki melletted, nincs jóbarát, nincs tanácsadó s a világtól elhagyatva egyedül állsz, tekintsz fel az égbe s kezeid imára kulcsolva küld oda a te sóhajtásodat, a hova Dávid imádkozott: »*Az én kezeimet kiterjesztettem te hozzád, az én lelkem fohászokodik, mint a szomjuhozó föld.*« (Zsol. 143. 6.)

Imádkozz miként Jézus a szomorúság sötét órájában komolyan, áhítatosan s hívó lélekkel. A hit nélküli ima, a mikor minden kérésnél az a kételkedés merül fel, valjon van Isten az égben, a ki meghallgassa az én kérésemet, az ilyen gyarló ima nem segít, nem használ. Olyan az, mint a madár, a melynek nincsen szárnya. Nem emel fel minke, hanem itt hagy e nyomoruságos világon. Ugyan mit is ér ez az élet hit nélkül? Van-e valami becse? Nincs semmi. Ifjuság, szépség, mi az hit nélkül? Hervadó virág. Öröm és élvezet? A gyönyör habzó serlegének csak a széle édes, a fenékén undor, utálat és bűnbánat van. Földi dicsőség, hírnév? Olyan mint a szappan buborék, a mely akkor pattan el, a mikor a legszebb színekben ragyog. Erő, hatalom? Olyan mint a törékeny nádszál, a mely észrevétlenül szakad össze az alatt, a ki reá támaszkodik.

A ki egyszer már megízlelte az élet komolyságát s keserűségét, bizony hiábavalóságnak tartja a világi gyönyörök mámorító zaját, gyűlöletesnek s csunyának tartja az arany bornyukat, a melyek körül az elvakult tömeg manapság is tánczol.

Tí pedig szerencsétlenek, szenvedők és elnyomottak, kik irigykedve néztek azokra, a kiket a világ boldogoknak s gazdagoknak tart, megtanuljátok, hogy azok inkább sajnálatra, mint irigylésre méltók. A büszke paloták selyem függönyei mögött sok titkos inség uralkodik. A fényes élet mögött ott lappang a nagy lelki szegénység s kétségbeesés. Azok a boldogok a kik sírnak, nem azok, a kik örökösen mosolyognak. A ki az életben szenvedett, mily boldog még a halálos ágyon is. Szemében csendes vidámság ragyog. Szívében az van, a mi többet ér minden földi kincs-nél, Isten békessége, az örök élet reménysége. Nem reszket a haláltól, örvend hogy már egyszer leteheti e földi tövis koronát, hogy helyébe majd az örök élet koronáját elvehesse. Az utolsó fájdalom is örömmé, az utolsó könny is vigasztalássá változik át arcán, utolsó sóhajtása is dicséret zengéssé olvad át.

»*Boldogok, a kik sírnak, mert ők meg vigasztalnak.*«

Király Béla.

Miért üresek a templomok?

2-ik közlemény.

Mi a teendők? Első követelmény, hogy teremtsünk összhangot az evangélium és a modern kultúra között, juttassuk mindakettőt öt megillető jogához. Az egyházat és életet egymástól elkülöníteni nem szabad. Azt mondja Kálvin „Ha csak az ég a mi hazánk, mi a föld egyéb, mint idegen, száműzetés helye? Ha csak akkor lépünk az életbe, mikor a világtól megváltunk, mi a világ egyéb, mint temető? Ha csak akkor jutunk szabadsághoz, mikor a testet levetkezünk, mi a test egyéb, mint börtön?” „Minden a tiétek, ti pedig a Krisztusé vagytok. Krisztus pedig az Istené.» Lám a művészt nem köti az anyag, a durva fába szellemet lehel, kemény kőbe, ércbe beleönti a szépet. A szent elvek megszentelik a világot, a Krisztushoz hasonló szellem kezében minden hasonló lesz Krisztushoz. Megdicsőíteni az anyagot a szellem által, keresztyénné tenni a világot a keresztyén vallás elvei által: ezt hirdeti a protestantizmus. Templommá kell, hogy változzék Isten dicsőségére műhely, szántóföld, iskola, a hivatal terme, a költő, a művész szobája. Költők, művészek, bölcsészek, kereskedők, kézművesek, földművesek mindnyájan papok a szellem nagy templomában, mindnyájan Istennek gyermekei, munkájuk egyaránt kedves Isten előtt. Ide kell az egyháznak eljutnia. De hogyan? Én csak egy fegyverről akarok most beszélni, a legerősebből, a prédikációról. A mi kezünkben egyedüli hatalom az ige, de ez felülmul minden mást. De hát kinek prédikálunk, ha üres a templom? Nem volna jó először valami nyomással a híveket a templomba kényszeríteni? Jól van. Kényszerítsük őket, de azzal a hatalommal, mely Pál apostolt foglyul ejtette. *Prédikáljunk úgy, hogy a hívek legyenek kénytelenek meghallgatni minket.* Akkor megtelik a templom. Az égi testek alá nem kell oszlop, az egyháznak nincs szüksége semmiféle külső kényszerre, elég neki a szellem ereje. „A mi vitézkedésünknek fegyverei nem testiek, hanem Isten ereje által erősek.” (Pál.) Hiába idézzük föl a pokol minden iszonyatosságát, a mai kor emberét meg nem rémitjük vele. A modern ember nagykoru, önálló, szabadon gondolkozó, csak azt hiszi, a minek igazságáról meggyőződött. Ismeri az irodalmat, ő maga is foglalkozik a lélek nagy kérdéseivel, szigorú törvényszerűséget lát a természeti és erkölcsi világban, keresi az igazságszolgáltatást az életben, a költők műveiben, szemléli a természet és szellem harmóniáját a művészet alkotásaiban. Ha most a mi prédikációjuk mindezekkel nem harmonizál, hogyan válják az ő lelkének nélkülözhetetlen táplálékává? A prédikáció tartalma és alakja tartson lépést a haladó idővel. Nem lehet megelegedni a régi időből átöröklött papi modorral, elavult theologiai fogalmakkal. Száll-

junk le a vallás mélyére s hozzunk fel újabb kincseket s juttassunk belőle minden embernek. Jobb egy szemernyi igazság érthető formában, mint egy kolosszális tanépület, mely zárva marad mindörökké a hallgatók előtt. A mai ember nem tűri, hogy feje és szive hadilábon álljon. A tudomány és vallás igazságai nem lehetnek ellentétesek. Ma hasztalan prédikáljuk Ádám bűnének beszámítását, a helyettes elégtételt az ő régi formájában. Ma tudjuk, hogy a szellem ott a természetben is — bár öntudatlanul — mint szépség és czélszerűség; tudjuk, hogy a lélek nem egyéb, mint a testben kezdetben öntudatlanul működő, azt czélszerűen formáló eszme, melynek rendeltetése, hogy tudatossá öntudattá fejlődjék; tudjuk, hogy a szellem, nem kezdettől fogva öntudatos gondolkodás, nem kezdettől fogva szabad akarat az emberben, hanem törekszik a természeti állapotból saját lényegének megfelelő öntudatos, szabad állapotra jutni. Ha ezeket tudjuk s mégis prédikáljuk a szellem és természet merő ellentétét, az ember eredeti állapotát az egyházi tan szerint, a lélek mechanikus átváltozásait: ne csodálkozzunk, ha magunkra maradtunk.

Mi legyen a mi prédikációjuk tartalma? Az élet az ő egész gazdagságával, örömeivel, szenvedéseivel, szépségeivel, nyomoraival, háborúságaival és győzelmeivel. Mindezeket öleljük fel s mindezeket az örökkévalóság szemüvegén a legmagasabb cél szempontjából nézzük és világítsuk be. A természeti és erkölcsi világ törvényszerűségében, a mindakettőben uralkodó okozati összefüggésben mutassuk meg azt az Istent, a kinek szerető, atyai szive van, a ki adja a sugárzó eget, a föld gazdagságát, az éltető levegőt, a megpihentető csillagos éjszakát, a munkára hívó reggelt, a boldog gyermekkort, a szép ifjúságot, a derült öregséget, a ki adja az embernek a hivatást, az erőt, vigasztalást, tiszta öntudatot, a lélek békéjét, a ki a szenvedéseket is javunkra fordítja, kinek akaratában, ha megnyugodtunk, drágább kincsünk van, mint az egész világ.

Nem akarjuk az egyeniségeket egy kaptára húzni, a különbségeket egy tollvonással megsemmisíteni. A lélek szükségei, betegségei különbözőek, a tápláléknak, az orvosságnak is különbözőnek kell lennie. Egy célra törekszünk, de egy útra terelni minden embert nem lehet. Az életnek olyan sok útja van és mindenik Istenhez vezet, melyiken a Jézus Krisztus szelleme a világító tűzoszlop. Nem elég csak a bűnt és annak nyomorult voltát hajtogatni unostalan. Az életet analizálni kell. A büntudatnak nagy helye van a prédikációban, de nem lehet az első emberpár vétke felett rimánkodni, nem elég a bűn iszonyatossága felett jajgatni. Sokan megborzadva a mai társadalom képétől teljes erővel igyekeznek azt megváltoztatni, beszédjük, egész lényük csupa kegyesség, hisz-

nek mindent s hitőknek boldogító voltáról igyekeznek meggyőzni minden erővel. Erős színekkel festenek, lenyomorultozzák, legyalázatosozzák az egész bűnös emberiséget, az egész bűnös világot És az eredmény? Egy pár asszony sirva fakad, a jóízű ember pedig nem megy többé a templomba. Nem lehet a kegyességet erőltetni. A mi a vallásos léleknek nem természetes megnyilatkozása, annak hatása csak az abnormis lélekre lehet. Mit ér az, ha egy-két lelket megnyerünk, de hiveink nagyobb részét elűzzük? szerintem sokkal helyesebb, ha felmutatjuk az egyszerű és tiszta keresztyén erkölcsiséget, ennek követelményeit, szépségét, belső jutalmát. Így biztosabban fölébresztjük a bűntudatot, így megnyerhetjük a modern embert is, mert erkölcsiségről, kötelességről, erkölcsi törvényről, erkölcsi jutalomról van tudomása neki is és a fogalmi kapcsolat lehetséges. Aztán a bűn még nem az egyedüli nyomor — habár alapja mindeniknek. Sok ember van, kiknek épen a bűn nyomora iránt tompa az érzékük, míg az életnek annyi más nyomora nyomja szívüket, s ha ezeket mi nem látjuk meg, könnyen azt fogják mondani: az egyház a mi szükségünk iránt nem érdeklődik, mi hiába megyünk a templomba. Nem csak arra kell vigyáznunk, hogy a bűntudat mellett ott legyen a bocsánat, de azt se feledjük, hogy csak Lucifer rug lábával a lesújtott Ádám felé ilyen szavakkal »fel a porból állat«; míg Jézus kezét nyújtja a bűnösnek s biztatólag szól: »ne félj.« Vannak, a kiknek csak a feddőzés használ, de vannak, a kik csak a szeretet hangja iránt fogékonyak.

Az egész szociális életet fel kell ölelnie a papnak, mert ehez fűződnek hivei legnagyobb érdekei. Itt várják a vallástól a világosságot, az erőt, a balzsamot. A papban az az érzés kell, hogy legyen, mely volt a Krisztusban, midőn így szólott: »szánom e népet.« Hivei életéből kell merítenie prédikációja anyagát, hivei életét kell megvilágítania az evangélium fáklyájával, hivei szívét kell megerősítenie és megszentelnie a keresztyén hittal és szeretettel. Egy szóval: a prédikáció legyen a hivekhez alkalmazott. A pap igyekezzék otthon lenni a költők lugasában, a szépirodalom mezejében. A lélek nagy gondolatait, mely érzéseit, vágyait, sovargásait, örökkévaló törvényeit találja fel itten, melyek megtanítják, mire van az emberi léleknek szüksége, mi iránt vonzódik, mit és hogyan lehet és kell hivei szívébe bevinni az evangéliumból. Még csak egyet. Az egész prédikáció tegyen bizonyosságot, hogy az újtestamentum népe szabad nép, istentisztelete a szellem szabadságában, jó lelkiismeretben, tiszta szívben, Krisztusban való hitben, büntetlen életben és tettetés nélkül való szeretetben áll.

A mi a prédikáció külső alakjára vonatkozik, e két szóba foglalom össze »a pap művésze« Külön hangnak, külön nyelvnek, külön

mesterfogásoknak a katedrán nincs helye. A művészet megköveteli, hogy beszédünk egyszerű és természetes legyen, nem pórias, hanem méltósággal teljes, mint a Jézus beszédei az evangéliumokban; erőteljes, mint a profétáké és apostoloké; zamatos, mint a zsoltáriróé. Aztán járjunk el a költők és szépirok iskolájába, hogy tőlük classicus, szép, tiszta, határozott, csinos és megkapó formákat nyerjünk. Ilyen prédikációval meg fogjuk nyerni mindazokat, a kiket Isten reánk bizott. Ennek nem fognak ellentállani, mert nem állhatnak. Így megkereszteljük őket szent lélekkel. Új mezőt, új földet szántunk, mely gazdagon fog gyümölcsözni. Nem könnyű feladat! Igaz, nem könnyű, de szép! Bizonyosságai, a kik gyakorolják. Én hiszem, hogy ha lesz bennünk szeretet hiveink iránt, Isten kitölti reánk az ő lelkét, a mely megerősít.

Utrecht.

Biró Sándor.

Az Emke Kis-Barcsáért.

Annak a zajtalan, de intenzív munkásságnak, melyet az «Erdélyi Magyar Közművelődési Egyesület» az erdélyi hazarész magyarsága megtartása és kulturális fejlődése érdekében immár másfél évtized óta lankadatlanul teljesít, egyik legszebb eredménye a kis barcsai veszendőbe indult ref. magyarság megmentése.

Az ügy előzményeinek hosszabb ismertetésétől eltekintve. — a melyek részletesen fel vannak jegyezve nemcsak az Emke évkönyveiben, hanem lapunk 1900. évi folyamában is. Thainó Gyula paptársunk tollából — ez alkalommal csak a mentési akció befejező részéről akarunk megemlékezni s elismeréssel jegyezni fel azokrak neveit, kik az igazi nemzeti munkából az oroslánrészt vették ki maguknak.

A fejedelmi Barcsay család ősi fészke, Kis-Barcsának ref. egyháza is arra a sorsra jutott volt, mint — fájdalom — nem egy az erdélyi részeken, hogy a szegény jobbágy nép földesurával vele az egyház pátronusa a megváltozott viszonyok közt nem teljesíthetvén az egyházfentartás terheit, ez inkább a folyton szegényedő nép vállaira nehezedett. A bedőlő paplak s elégtelen papi fizetés következménye lett, hogy nem kapott papot. A megmaradt iskola és lévita is lassan lassan tönkrement és elpusztult. Csak a templom állt még, de nemsokára árván az is; az Ur oltára körül forgolódk és hívek nélkül, — pusztán. Lehanyatlott a hit és műveltség. A nép egy alsóbb fokra süllyedt. Egy pár évtized még és hitéből, nyelvéből, viseletéből kivetkőzve, az egykori magyar község teljesen *eloláhosodott*.

Az Emke, mely hasonló romlások megakadályozására alakult, munkás kezét az elsők közt vetette Kis-Barcsára. Lelkes támogatókat talált Hunyad-megyé vezető férfiainban s különösen a Barcsay családban. A hogy bekövetkezett a romlás: azon az úton haladt a gyógyítás.

A nép nagy része visszatért ősei magyar vallására. Az Emke buzgólkodása folytán kapott új magyar iskolát, buzgó tanítóval. Egy évtized azonban megint tatta, hogy az iskola magára nem képes megmenteni őket a magyarságnak. A gyermeki szívekbe hinteti jó magot az ifjúnál és férfúnál elnyomta a környezet tövise és dudvája. Világos lett, hogy a fél segítség összes költségei kárba vesznek, ha egész életükön át nem kíséri őket a gondos kertész gyomláló, nyesegető, fejlesztő gondos keze; ha a nyáj állandó *pásztort* nem kap.

A lelkesíti fizetések állami kiegészítéséről szóló

törvény reményt adott, hogy pásztor is kaphat Kis-Barcsa. De hol az alapfizetés, a mit az állam kiegészítsen, hol a parokhia? — Az alapfizetés kérdését egy más desolata ekklesia affilációjával megoldotta az egyházi főhatóság, az állami fizetés kiegészítés dolga is valahogy kivánt megoldást nyert. A parokhia dolgát az Emke vállalta magára.

Az Emke ugyan alapszabályai szerint specifikus egyházi támogatást nem teljesít. Örömmel kell azonban e helyen is bizonyosságot tennünk arról, hogy az Emke széles látókörű vezetői közt nem akadt senki, aki a kis-barcsai ref. parokhia megépítésének dolgát nem úgy tekintette volna, mint a mely az egész nemzeti mentési akciónak olyan kiegészítő, betetőző része, hogy az felekezeti szempontból épen nem nézhető. A ref. papilak megépítése határozatba ment. Költségeihez az Emke 4000 koronát, *Barcsay Kálmán* orsz. képviselő értékes telekrészt, *Barcsay Tamás* 500 koronát adott. Az építés ügyeinek intézését *gróf Bély Ákos* Emke elnök, legfőként pedig *Merza Lajos* kir. tanácsos, Emke főpénztáros s ezek a ritka nemes férfiak vállalták el; a közvetlen helyszíni vezetést meg *Barcsay Kálmán* ur és *Bodossy Lajos* ottani áll. isk. tanító teljesítették.

Merza Lajos ur az Emke 1902. január 12-iki választmányi ülésén tett lelkes beszámolót és jelentést e fontos akció szerencsés befejeztéről. A 4 szobás modern papilak készen áll, nemsokára befejezést nyernek az összes melléképületek is. Részletes jelentéséből álljon itt a következő részlet:

»Mélyen tisztelt Igazgató választmány! Midőn ezekben az Emkének ezen legujabb, nagy nemzeti horderejű alkotásának szerencsés befejeztéről esznel tiszteletteljes jelentésemet megtenném, nem mulaszthatom el a mélyen tisztelt Igazgató-választmány nagy-rabecsült figyelmét felhívni arra a körülményre, mily lelkes, önzetlen és fáradságot nem ismerő módon támogatta ez akciójában egyesületünket *Barcsay Kálmán* orsz. képviselő ur. Ez ügyben hozott anyagi áldozatairól nem beszélek, mert azokkal az ő szerénységét talán sérténém, de nem járok messze az igazságtól, ha azokat is értékelve, a papilak végleges építési összegét, illetve értékét legalább 3000 frtra becsülöm. Ezt a többletet *Barcsay Kálmán* ur adta. Mellette és az ő jobbkézéként valódi lelkésítő, önfeláldozási példaképen működött közre *Bodossy Lajos* áll. isk. tanító, ki a felügyelet, folytonos ellenőrzés gyakorlásán kívül még saját szűkös anyagi viszonyai dacára fuvarozással is hozzájárult e nemzeti alkotás minél olcsóbban való létesítéséhez.

Jól esik ezt nekem konstatálnom, mert vajmi ritkán tapasztaltuk egyesületi építkezéseinknél azt az önzetlenséget, lelkesedést és anyagi támogatást, melyben ez alkotás létesítésénél annyi részünk volt.

Mélyen tisztelt Igazgató választmány bölcsessége és lelkesedése találja meg az utat és módot az egyesület köszönete és hálájának nevezett munkatársainkkal szemben való méltó kifejezésére. Első sorban azonban méltóztassék a felmentvényt az eddig teljesített munkálatokra és kiadásokra vonatkozólag *Barcsay Kálmán* orsz. képviselő urnak megadni és felkérni, hogy a tőle megvásárolt teleknek a kis-barcsai ev. ref. egyházközség telekkönyvébe való átíratását az ujon épült papilakkal egyetemben minél sürgősebben eszközöltetni sziveskedjék.

Nem különben hálára kötelezte egyesületünket *Bartha Lajos* esperes ur, ki felkérésre az épület collaudálása érdekében azonnal intézkedett és *Skuteczky Bertalan* Lajos áll. vasuti mérnök ur, a ki a collaudálást nevezett esperes ur felkérésére egyesületünk iránt való tekintetből teljesen díjtalanul eszközölni szives volt.

Ezzel bevégzem jelentésemet, Isten áldását kérve a kis-barcsai magyar egyház hűveire. Magyar nemzeti ügyünk ez ujonnan épített kis várából sugározzék ki

az édes haza és nyelv iránti szeretet azokra is, kik még ez idő szerint nem tértek vissza a magyar egyház kebelébe!»

Midőn az Emke — ez egyházunk szempontjából is oly nagy fontosságú sikeres akciójáról beszámolunk — bár tudjuk, hogy ezt egyházi főhatóságunk hivatalból is megteendí — nem tehetjük, hogy e helyen is a legnagyobb elismeréssel ne emlékezzünk meg az Emkéről s annak ritka buzgalmu hazafias vezetőségéről. Az Emke válasz mányának megleghangu jkvi elismeréséhez hadd csatoljuk mi is a miénket e nagy munkában részt vett minden tag számára, de különösen *Grf. Bély Ákos*, *Merza Lajos*, *Barcsay Kálmán* és *Tamás*, valamint *Bodossy* tanító urak számára. Ime, hogy találkozik össze a kicsiny és nagy a nemzet-építés nagy munkájában. Az Emke *Bodossy* tanítónak elismerése külső jeléül 200 kor. jutalmat is szavazott meg. Hogy a főmunkások, *Bély grf.* és *Merza Lajos* róm. kath.-ok, ezt kiemelni épen azért nem akarjuk, mert maguk hangsúlyozták minden alkalommal, hogy ők az Emke munkájában mint hazafiak honfi-munkát teljesítenek.

De rá kell mutatnunk még egy dologra s ez az, hogy a mikor az Emke magyar nemzeti kulturumunkája iránt kifejezzük elismerésünket, ez elismerés egyben támogatására is elkötelez. Magyar református társadalmunk ugyan legértékesebb anyagi és szellemi erőit vitte az Emke támogatására alapításától kezdve mind maig; de e támogatásnak nem szabad csökkennie a jövőben sem. Folytonosnak kell annak lenni anyagiakban is, de munkában is. Örvendünk itt *Bodossy* tanító ur mellett egy lelkészi példára is reámutathatni. *Thamó Gyula* alpestesi pap eddig Kis-Barcsa adminisztrátora 200 kor. adminisztrátori díját az Emkének ajándékozta.

Kérjük lelkésztársainkat: lássanak mint eddig az Emkében munkatársat a kultúra — épen protestáns álláspontból különösen egyházépítő munka is. A talajt javítva dusabb a virágzás, termés; szilárd talajon erősebben áll az épület is. Kis-Barcsa példája mutatja, hogy a kultúra sülyedé-ével vesz egyházunk ereje. Am az Emke Kisbarcsai akciója mutatja, hogy a társadalom élesen látó vezetői tudják, hogy a magyar nemzeti kulturának mily erős bástyája a mi magyar egyházunk.

Vajha belátnák ezt a magasabb állami intéző körök is s ref. egyházunk magyar nemzeti munkáját kellő elismerésben és támogatásban részesítenék, mihez az Emke oly szép példát adott.

A kis-barcsai új papi lakban ott ül már egy öreg pap (*László Zsigmond*). Gyenge kezeit ifju szive aczélozza az egyházi és nemzeti nagy munkára, az öreg ember bölcsességével alapozván egy új, ifju erő építő munkájának. Legyen áldás a nemzeti munkán!

Nagy Károly

Misére kényszerített ref. tanulók.

E czímen *Szabolcska* Mihály temesvári ev. ref. lelkész nyílt levelet intéz a M. Sz.-ban *D. Wassits* Gyula vallás- és közoktatásügyi miniszterhez, komoly orvoslást sürgetve az ügyben. Az eset a következő:

A temesvári áll. tan. képezde igazgatója 1901. nov. 19-én az Erzsébet ünnepélyt megelőző „szent misére“ az intézet összes növendékeit kirendelte. A református fiuk előző napon hitoktatójukat — *Szabolcskát* — megkérdezték, hogy muszáj-e nekik a misén megjelenni, mire ő azt felelte, hogy nem vétkeznek ugyan, ha elmennek, de nem muszáj, úgy hogy bárki, ha erre kényszerítené őket, őrá való hivatkozással megtagadhatja az odamenetelt; ugyanakkor az igazgatónak, illetve helyettesének (mivel az igazgató vadászaton volt) e nyilatkozatát bejelentette. Másnap a növendékek — dacára az igazgató *figyelmeztetésének*, melyben el-

maradásuk *következményeit* emlegette, nem jelentek meg a *misén*, de az azt követő hazafias, kegyetlen Erzsébet-ünnepélyen az intézetben mindnyájan részt vettek. Itt meg az igazgató megnyitó beszédében a „református hitoktatót”, mint az intézet eddigi szép és *mintaszerű* rendjének megbontóját, nyilvánosan, tanári kar és ifjuság előtt, erős megrovásban részesítette Szabolcska ezt — természetesen — nem lévén hajlandó elfogadni, felkérte az igazgatót, hogy valami alakban tegye jóvá ezen nyilvános megróvást, mire a felelet egy *igazgatói intézvény* lett, mely a többek közt azt mondja, hogy tanárkari határozat folytán az intézetnek testületileg kellett volna megjelenni a róm. kath. *misén*, a „*hivatalos istentisztelet templomában*”; s mivel a hitoktató az év r-f. növendékeknek önhatalmilag megtiltotta, hogy „*az Isten esen közös tisztületén részt vegyenek*”, azért *szigoruan meghagyja* a „hitoktató úrnak”, hogy a legközelebbi havi ülésén jelenjék meg a tanárkar előtt, eljárását igazolni, „mert — ugymond az igazgató — *az ügyet napirendre tűző*”.

Végül így fejezi be intézvényét: „Örvendenék, ha ezen incidens nem kerülne a tanártestület hivatalos tárgyalásáig s azért *a magam részéről hajlandó volnék a status quo ante feltétele mellett* (t. i. hogy a ref. növendékek „a hivatalos istentisztelet templomába” „szent misére” vezényeltessenek) *a békés elintézésre, azon esemben, ha hitoktató úr írásban kijelenti, hogy az év. ref. vallású növendékek csatlakozását a jövőben nem ellenzi.*”

Szabolcska ezen ügyet a miniszterium elé terjesztette s a miniszterium el is rendelte a vizsgálatot 1901. decz. 19-ére. Az igazgató azonban még most sem szünt meg buzgólkodni s *karácsonyi osztályozáskor a misére nem menő év. ref. növendékeknek az erkölcsei magaviseletből 3 as osztályzatot adott, mert — a mint maga a Szabolcska kérdezősködésére kereken kijelentette — azok a növendékek ekkor és ekkor az ő parancsa szerint nem mentek a róm. kath. misére.*

A miniszteri döntés a vizsgálat után a napokban érkezett meg. E szerint Szabolcska Mihály év. ref. hitoktató mulasztást követett el, mikor az értekezleti határozatok felől mihez tartás végett *nem tudakosódott*; és a kath. templomból eltiltott ref. tanítványokra vonatkozó rendelkezését az igazgatóval *személyesen előre* nem tudatta. Viszont Horváth Antal (igazgató) azon eljárása, hogy Szabolcska Mihályt a tanári testület elé önigazolásra hívta fel *színtén nem kifogástalan és tapintatlanságot* követett el (t. i. az igazgató) azzal is, hogy az egész esetet *nyilvános bírálat* alá vette.

Ezért a miniszter *a mindkét fél hozzájárulásával előidézett* viszálykodás felett sajnálkozását fejezte ki s elvárja, hogy jövőre az intézetet minden rázkódtatástól megóvják.

-- Hogy Szabolcskát ez a miniszteri döntés nem elégitette ki s a mint kifejezi, folytatva a dolgot „vár rendíthetetlen nyugalommal az *igazságos* ítéletre: ez csak természetes. De hogy ezen az *uton* ahoz jusson, abban mi kételkedünk. A dolognak más utra kell terelgetnie. *Nem is helyeseljük, hogy Szabolcska a miniszterhez való személyes panasz útját választotta.* Mert itt egyetlen-egy mozzanat sincs, a mi az ő *személyes ügye* volna. Itt ő, az ő egyházi minőségében van sértve s nem neki, hanem az ő egyházi s közjogi állásának kell — és pedig *határozott elégtételt kell* nyernie. Minálunk Erdélyben rossz neven vennénk Szabolcskától, hogy ő e különbséget elnézve, ilyen — bár reméljük, csak pillanatnyi — megalázásra juttatta egyházi állását. Abban a dologban, melyet az előadása alapján ismertettünk, *egyházunknak oly világos és nagyfokú sérelme* van, hogy azért elégtételt szerezni nem a Szabolcska személyének a feladata, hanem a közegyház hivatalos testületeinek, — az esperes, a püspök, az egyh. ker. közgyűlés útján a *konventnek*. Tiltakozunk az ellen, hogy ezt a dolgot egy hitoktató és egy igaz-

gató vagy tanítótestület közti *házi perpatvarra* degradálják, mire félig-meddig alkalmat ad a Szabolcska panasza s a mit kész-örömmel ragad meg és igyekszik teljes mértékben érvényesíteni a miniszterium.

Nem, kedves Szabolcska barátom, ne hidd, hogy az a döntés valami fogalmazócska munkája. Meg vagyok győződve, hogy magas állású egyének „böles” feje izzadta ki azt a megoldást, hogy az egész csak „házi perpatvarnak” minősítessék s egy-egy szelid fricskával mindkettőtőlnek, eltu-oltassék a dolognak igazi fontos része — *maga a súlyos felekezeti sérelem*. Szerencsére a te szennyet nem tűró jellemed, nem fogadta el a fricskát sem s így napvilágra jött egyházunk súlyos sérelme, *meiyet most már orvoslás nélkül nem hagyhatunk*.

Lám a böles miniszteri döntés csak *a személyek eljárásában* kap hibát, de magát a *dolgot* hallatlanná és látatlanná teszi. Nem, Nagyméltóságú miniszterium, *a garázdálkodásra való szabadkéz engedésével* a felekezetek közti békét s az ország törvényei iránti bizalmat nem lehet szilárdítani! Ne azért *rossék fricskázni* alkalmazottjait, hogy *nem elég jezsuita funfanggnal vitték keresztül a törvényt*, hanem tessék büntetni őket a *törvénytörésért*, az állam jogrendjébe vetett bizalom megingatásának büntettségéért. De micsoda dolog, hogy a miniszter ur e dologban csak az intézet „fegyelmi rendjét” látja, de az ellen nincs szava, hogy egy igazgató és tanítótestület *állami intézetben hivatalosan katholizál*, hogy „*hivatalos istentiszteletnek*” minősíti a pápista misét s a „*hivatalos istentisztelet templomába*” a pápista templomba kényszeríti a protestáns növendékeket, lelküknek teljes megbotránkozására. S hogy lehet egyszerűen „*színtén nem kifogástalannak*” minősíteni ezt a pükhendiséget, hogy egy igazgató a fegyelmi hatósága alá nem tartozó hitoktatónak „*szigoruan meghagyja*, hogy a tanárkar előtt jelenjen meg eljárását igazolni”?

De nem úgy Nagyméltóságú Miniszter úr! Nagyméltóságodnak ezekkel a kérdésekkel komolyan és elszántan szembe kell néznie. Református egyházunk egyetemes konventje előbb-utóbb nem térhet ki az elől — ha még annyi miniszter és kormánypárti képviselő tagja lesz is — hogy a kormánytól ezekb. n a dolgokban határozott és *törvénytisztelő eljárást* követeljen.

Sérelemeink lavina módra nőnek, szaporodnak. Konventünk kerékkötő szerepe nem sokáig tarthat. Erre nem sokáig lesz ereje sem Tisza Kálmánnak, sem másnak. A folytonos csipkedések kezdenek bennünket idegesekké tenni. Hivatalos testületeink nyugodt hangja megett forrongó kedélyek vannak. Többszörös, sőt mindennapi megaláztatásunk arcunkba kergeti a vért. Kinzóinknak jó lesz „megállj!”-t parancsolni.

Sajnáljuk, hogy ez az új sérelem esett. De, hogy épen a tiszántuli kerületben esett: ezt még szerencsésnek is mondjuk. Guliveri testén hadd csipkedjék ezt az óriást, mert már bizony régen szunyad. Ideje, hogy megmozduljon.

A konvent pedig vegye már valahára komolyan azt a feladatát is, hogy *sérelemeinkért orvoslást szerezni tartozik*. Tisztázni kell „a hivatalos főistentisztelet s azok temploma” kérdését. Tisztázni kell az ezeken való „*testületi részvétel kényszerét*.” el egész a katonaságig. Tisztázni az állami iskolai hitoktatóink viszonyát az intézethez, tantestülethez, jogai és kötelességei tekintetében stb.

Elég volt már a fricskázásból. Van testületi becsület is s ezt a hivatottak tartoznak megvédeni befelé úgy mint kifelé.

A magyar ref. egyházat senkinek sem szabad úgy kezelni, mint valami „*czéda személyt*”, sem az igazgatócskáknak, sem a „*mindenható*” minisztereknek!

Gladiátor.

A Vatikánból

I.

A bronzkapun belől megint feltűnően aggodalmas ábrázattal járnak kelnek a Vatikán urai. A leáldozott év december 16 án elhangzott pápai allocutio harcias hangja újból felszította a különben soha sem alvó parazsat

Kivált az a törvényjavaslat hozta ki őket a sodrúkból, mely most vár tárgyalásra az olasz országgyűlés asztalán. A fekete sereg országra szóló mozgalmat indított meg ellene «Apostoli buzgóság és bölcs hazaszeretet» jeligéje alatt tiltakoznak az ellen, hogy az állam a házastársak elválását szabályozó intézkedéseket tegyen. Érdekes jeleség, hogy szóba állnak az országgyűléssel. Manara bibornok, Ancona püspöke az egész püspöki kar nevében sikra száll. A szív és ész teljes romlottságának tulajdonítja, hogy ez a kérdés egyáltalában szőnyegre kerülhet. Felszólítja tehát az olasz parlamentet, hogy a dogmával mereven ellentétes javaslatot dobják sutba, nehogy még iszonyatosabb legyen az ellentét az olaszok vallásos meggyőződése és a polgári törvények között. Ethikai és társadalmi szempontból is elveti és kárhoztatja,

L'arocchi bíboros, a «szent szék» alkanczellárja és az Egyetemes Inquisitio titkára kartársai nevében körlevelet intézett a múlt hónapban Italia összes főpapjaihoz, a melyben felszólítja őket, hogy a népet oktassák ki a templomokban, irányítsák a magatartását szónoklatokkal, ujságcikkekkel, röpiratokkal, mert «Césár törvényei mások, mint Krisztus törvényei». Idézi a trienti Zsinat XXIV szakaszát, mely átokkal sújtja a házasság dogmája ellen vétő eretnekeket. Felújítja emlékezetükbe VII Piusnak azt az allocutióját, melyet 1808. július 11 ikén tartott Napoléon e nemű intézkedései ellen. Figyelmeztet XVI. Gergely «Mirari vos» kezdetű 1832-iki encyklikájára. Igyekszik kifejteni, hogy a józan ész, a tapasztalat, az illetékes férfiak tekintélye világosan bizonyítják, hogy az elválás nem fér össze sem az erkölcs, sem a jogszolgáltatás elveivel.

Azt mondják, folytatja tovább, hogy a törvény nem fogja érinteni a házasságot mint szentséget, ha nem csupán a polgári szerződést. Gyengének tartja ezt az ürügyet, mert szerinte tudva levő igazság, hogy a polgári törvény nem tudta megrázkódtatni a házasság isteni eredetű intézményét, sem annak törvény előtti feloldhatatlansága nem lesz képes soha elválasztani azokat, a kiket Isten összekötött. Az állam végtelen jogtalanságot követne el a lelkiismeret szabadsága (!) ellen. Megemlíti, hogy a gyermekek nevelése mennyit szenvedne az új válási törvény behozatalával. S a „szent szék” egynémelyik katolikus államban mégis tűrni látszik a válást. A körirat azt állítja, hogy mindig ellene szegült annak a „szent szék” és ha leszámolt is a helyi és időbeli körülményekkel, de „anyai bölcsességének dicséretére legyen mondva”, mindig tiltakozott ellene, a mint azt a pápa II. Viktor Emánuel királynak határozottan meg is írta.

A Civiltà Cattolica múlt hó 1237. száma ebben az értelemben vezércikkezik, és fejtegeti a „Vatikán felséges aggastyán”-jának harci szózatát, biztosítván honfitársait, hogy „bár az ő pápai szíve magához szorítja az egész emberiséget, Olaszországot kiváltképen szereti, azzal a honszeretettel, melyet szent Péter rendületlen trónjának mennyei méltósága megneemesít (**)

Valóságos felháborodást kellett a sok ezer szobás palotában két könyv, mely a napokban jelent meg. Az egyiket egy Carlo Pascal nevű milanoi tanár írta, ilyen cím alatt „Róma felgyújtása és az első keresztyének.” Nagy készütséggel azt akarja bizonyítani a szerző, hogy a gyujtogatás maguktól a keresztyénektől indult volna ki. Ez ellen Semeria páter, genovai

* Persze, a pápa mindig azt a nemzetet szereti különösen, melynek népét kormánya ellen izgatja. Szerk.

theológiai tanár szállott sorompóba „Huszonöt év a keresztyénség történetéből” cím alatt összegyűjtött felolvasásaiban. A Nero féle lázadásról s ölé részben tárgyalja Róma felgyújtását. Ott kifejti, hogy nem látja ugyan bebizonyítottnak azt az állítást, mely szerint Nero leti volna annak a szerzője de ugyanakkor érvekkel czáfolja Pascalnak fentebbi állítását, mintha a gyujtogatás tettesei a keresztyének lettek volna. Akár sándékoznak, akár a vél tlen művének tekintjük a bűntényt. Semeria azt hiszi, hogy a zsidók felekezeti gyűlölködésből fogták rá a keresztyénekre s ők lettek volna a bekövetkezett vérengzések okozói

Énnél sokkal nagyobb port vert föl Gaetans Negri könyve a hitehagyott Julián császáról. Három hónap alatt két kiadást kellett belőle rendezni. Negri szerint Julián nem csak érdekes alak, de igazi lángész; felvilágosult, lelkiismeretes, igazságos embernek hiszi a minőt csak az a kor felmutathatott; minden tekintetben erényes, derék embernek tartja és ismeretes merényletében nem regényes, fiatalkori botorságot lát. Negri azt mondja, hogy ha Julián nem rajongott volna úgy az új-platonismusért és ha a valóságról határozottabb és biztosabb fogalmi lettek volna, bá mulatra méltó fejedelemmé nőtte volna ki magát; Kisérelte alapjában el volt ugyan hibázva, mert bölcselkedő fantazmák vezették s az eszméje egészen téves volt: mégis tüntetően magasztalja hőst. Szerinte Julián nem üldözte a keresztyéneket, nem akarta kipusztítani őket s erőszakot nem alkalmazott ellenük: szóval: nem volt olyan gyilkos, mint a Nérók, a Deciusok és Diocletianok és ha néha többre ragadtatta el magát, mint a mennyi a szigorú részrehajlatlansággal összefért, meg kell neki bocsátani, mert, — mint a 271. lapon állítja. — Julián olyan ember volt, a ki csak egy meghatározott cél felé törekedett és így elkerülhetlenné vált, hogy néha átlépte a kellő határokat. Negri állítása szerint a Juliánféle üldözések nem voltak oly iszonyúak, mint eddig hitték.

Mindenesetre szokatlan, merész állítások. Az az érdemük meglesz, hogy felszínre hozta a kérdést és alkalmat fog nyújtani a történetírásnak, hogy erre vonatkozó adatait még gondosabban megrostálja s a hitehagyott császár alakját tisztább világításba állítsa. De ehhez nyugodtság és elfogulatlanság szükséges. A helyett, hogy a bronzkapun belől annyit átkozódnak, szedjék elő a porlepte fóliánsokat és egyszerűen bizonyítsák be, hogy a mit ez a két tudós állít, csupa képtelenség. Ha Negri azt hiszi, hogy az acerenzai templom homlokzatán az a régi mellszobor Julián császáré; ha Negri nem tágít attól a bizonyára bizarr nézetétől, hogy az emberi dolgok mélységes ironiájaként a keresztyénség halálos ellenségének a képmása oda került a keresztyén templom homlokzatára tessék nyugodtan megczáfolni, de átkozódással és a katolikus egyház csalhatatlan dogmáira való hivatkozással nem lehet tisztázni nehéz történeti kérdéseket. Nem bizony, mert ahhoz protestáns elfogulatlanság szükséges.

Szamospartí.

TÁRGZA.

Széchenyi imádságai.

(Felolvasatott 1902. jan 26-án a ref. theol. fakultás disztermében tartott prot. estélyen.)

(Folytatás.)

„S ha van — írja emberhez illő s méltó foglalatosság, az bizonyynyal nem mindennapi kised öröminnk vadászata, s nem azon felszínségek hajhászata, melyek köntöseinkre paszomántot, hozzánk szóló leveleinkre hosszabb czimzetet tűznek, — hanem lelkünk függetlenítésére irányzó törekedésünk.” „A lehető legnagyobb lelki függetlenséget én teoriámban négy fő-

sarkalatra állítom, a melyek: a tiszta lélekismeret, élet-tudomány, egészség és vagyoni rend. *A tiszta lelki- ismeret* mennyei érzés; nélküle a királyi szék rideg pusztaság, vele még a királyi szék vesztőhely sem ijesztő, s elsőől utolsóig mindenkinek e világ roppant felső- nén sajátja lehet, ki becsületesen teljesíti kötelességét. *Az élettudomány* az a lelki s testi tehetség, mely minden helyzetünkben körülményeinkhez leginkább illő tettekre indít és soha megbánásra vagy épen megsiratásra okot nem ad s így egész lényünknek lehető legtökéletesebb kifejlődéséből áll. Nem egyoldalú nevelés eredménye ez, mert sem a csak tudós, sem a csupán testileg ügyes ember nem mestere az élettudományoknak. *Az egészséges test* részeinknek egymással és a lelekkel való tökéletes egybehangzása. *A vagyoni rend* azt jelenti, hogy pénzünk mennyiségéhez igazítsuk életünket s mindenben, a mi miénk, a legnagyobb rendet tartjuk — Ezekből ered a lehető legnagyobb lelki függetlenség, mely a megelégedés és belső csend talpköve. „Ha valaki nem követte volna el a legkisebbet is, a mit inkább nem tettek kívánna — soha senkinek tanácsára, segítségére nem szorulna — teste semmi munkálkodásiban nem hátráltatná — s kinek szükség(let)ei mindig kisebbek volnának, mi: t tehetsége: ez lenne a legfüggetlenebb ember.“ (Világ)

Ez állapothoz azonban senki sem juthat elméjének akár megtömeése, akár polgári alárendelése által. Kiinduló pontja a gondolkodás, aztán a úcsa az önálló ítélet. „Gondolkodni akarok“ — imádkozik Széchenyi. Gondolkodni akar, mert ez az alapja a dolgozásnak, hazájáért végzett nagy munkájának.

„Engedd megkülönböztetni a jónak magvát a gonosztól!“ — Könyörög Széchenyi. „Engedd megérlelnem magamban azt az erényt és tökéletességet, melyet az ember földön elérhet!“ Valóban, e megkülönböztetését a jónak a rossztól, az erénynek ezt a megérlelését előmozdítja a kifejlett értelem, a gondolkodó fő. Mégis az erény mélyebben levő alapja az emberiség igaz életének. Széchenyi idejében még nem volt olyan elkoptatott szólam a költő szava, pedig nagyobb szükségét nem éreztették a hangoztatásának, mint mi. Széchenyinek erős meggyőződése volt, hogy minden országnak csakugyan a tiszta erkölcs a támasza és a talpköve. Érdekes végig néznünk, hogy abban a nemzet-építő munkában miképpen illesztgeti be az erény, az erkölcs egy-egy elvét az egész nagy épületbe, mint erősödik folytonosan az a meggyőződése, hogy a nemzet emelkedésének, az emberiség haladásának az erény az alapja. Ki akarja ezért fejleszteni a polgári erényt s erkölcsileg tisztának akarja látni az egyesek életét is. Mikor a nemzet fejlődésének a feltételeiről ír, erkölcsi alapelvei mindig megnyilatkoznak. — „Hitel“ cz. munkájában a hitet, az adott szó szentségét, mely „ha egyszer megsemmisül, hijába szól a törvény s minden társasági rendnek s szerencsének vége“ — mindezt a polgári erényre viszi vissza. Ez tartja fenn az országot, mely „lassan-lassan rabigába görbed, ha romlott a tiszta erkölcs s polgári erény nem fénylik többé!“ „De a polgári erény igazi s tökéletes értelmét nem ismeri mindenki, és sok azért nem találja fel soha, mert igen is távol keresi, midőn oly közel van hozzá, hogy azt a paraszt-ember, úgy mint a legmagasb polcot minden pillanatban feltalálhatja s gyakorolhatja is. A legnagyobb felekezet csak hiúsággal jó polgár s csak ott heves hazafi, hol közel a tanu s bizonyos a taps. Egy rész felemelkedésre vágy, másik popularitást hajhász, s egyik a másik szemire veti gyengeségét s önhibáját erénynek tartja. Ki úr akar lenni . . . forog kérkedik, izzad s haladása kedviért előszobákban unalommal tengei napjait, és sokszor . . . térden esedez, de nem másokért, hanem magáért; ki pedig a nép bábja kíván lenni, azzal csalja magát, hogy ő a régi jó fenntartása végett, hogy a nemzeti szellem s drága szabadság éljen, áldozza fel magát, midőn nem is tudja,

mi a szabadság . . . Mind a két rész dicséretet s hasznót vadász . . . cselekvények egyenlőn zavaros s tisztátalan forrásból fakad . . . Fényleni soknak legfőbb czélja, nem használni.
(Vége következik.)

Imre Sándor.

Irodalom.

Néhai Szász Domokos erdélyi püspök hátrahagyott negyven egyházi beszéce. Kiadja Szász Károly ref. püspök. I. kötet: I—XX beszéd. — Ara füzve 4 korona.

Szász Domokos annyira ékesen szóló, hogy az ő ajkain nemcsak az ünnepélyes, hanem közönséges alkalmakkor tett nyilatkozatok is az ékesszólás fenséges mezében jelentek meg. Nála isteni adomány volt, lényegéhez tartozott a dísz s beszéd, a mit sem meg nem szerezhet, sem le nem vetkőzhet az ilyen ember.

Szász Domokos impozáns. őseredeti természete hasonlított az ősrődöz s mikor szólt, hangjában is volt valami az őserdő zúgásából.

Síava, mint az uralkodói szó.

Beszédei, jelentései, fogadtatásoknál a válaszok, köszöntők, felszólalásai mind szónoki remekek voltak, magasztos kifejezésekkel, nagy emelkedettséggel, meg- rázó, megragadó, olykor teljességgel elbűvölő hatással; a higgadtokban azon benyomást kelte, hogy a ki beszélt, öntudatosan, az elokvenezzia megannyi művészi fogásaival élt.

Érthető érdeklődéssel vagyok eltelve, hogy ilyen egyéniség beszédei, és pedig azok, melyek a legünnepélyesebb hely, a templomi szószék számára születtek, miképpen hatnak a nagy előterjesztő művésztől külön válna mint néma szónoklatok.

Ez érdeklődés épen nem kisebbíti, sőt növeli ben- nem a kegyelet érzését, a melylyel e könyv előtt meg- állok. Mert egy nagy püspök hagyatéka, egy halott áldott emlékezetének őrizője és protestáns társada- lomnak nyújtott s attól hálás szeretettel fogadott aján- dek ez.

A mint a könyvet forgatom, tanulmányozom, lá- tom, hogy Szász Domokos itt az eszmedús nagy szó- nok, minőnek őt ismertük; de nekem úgy tetszik, nagysága itt egészen másban áll.

Ez a könyv minden lapján arról tanuskodik, hogy legnagyobb szónok, a ki a legnemesebb kereset- len egyszerűséggel ír.

És itt nagy zavarban vagyok. Fennebb érintett érdeklődésemet nem tudtam kielégíteni, s e miatt nem voltam tisztában egy komoly dologgal. Minthogy egy beszéd sincs ez első kötetben, a melyet az ő ékes- szóló ajkairól hallottam volna, nem vagyok tisztában, vajjon egyéni előadási módja tette-e méltóságosan hőmpolygóvé, egetverő szárnyalásúvá szónoklatait s az ő ajkairól hallva ezek is olyanok lennének? Vagy pedig a töle hallottak csakugyan kothurnusban, ün- nepélyes lépésben jártak-e? Egyelőre kifejezem hite- met, hogy közrejátszott ebben az előterjesztés hatal- ma is, de meg a nagyobb díszre törekvő cicerói stil is. Egyelőre, most azon reményben várom a kö- vetkezendőket, hogy közöttük lesz nem egy, a mire még élénken emlékszem, — óh az ember nem köny- nyen feleli, — ott lesz, a melyet Budapesten, Bras- sóban, Kolozsvárt hallottam, a melyet maga olvasott fel előttem, mint a romániai missziói útban elmon- dandót, s akkor kiderülhet a rejtély, hogy ő csodála- tos egyszerűséggel dolgozta ki műveit, de mi el vol- tunk kábitva az előadás hatalmától, hogy azokat a keresett szónoki raffineria megragadó mintáinak vél- tük. Avagy talán ez a kérdés örökre megoldatlan ma- rad. Nem mi kábitunk meg, hanem őt ragadta meg az ihlet, a pillanat s mint nagy szónoknál gyakori, a nemes ízlés egyszerűségével megirtakat a díszben álló lélek ragyogóbbnál-ragyogóbb színekkel ékesítve on- totta a rajta csüngők sokasága felé.

Mint említém, a most megjelent beszédek a leg tisztább keresetlenség köntésében szólalnak meg s ki nem mondhatom, minő előnyük ez nekik s minő nyereség ez nekünk.

A mély vallásos érzés, a bibliai erő így, természetes szelid, szeretetteljes modorban sokkal erőteljesebben hat. Csengés, bongás nem üdvözít.

Ha kifejezett hitem mellett marado, közvetlensége, őszintesége, őszintészerű igazságszeretete e tanításoknak szinte bámulatos Szász Domokosnál, a ki válogatott alkalmakkor, talán a helyzettől kényszerítve a rá irányított várakozástól sarkalva, kivált mint püspök gondolatai virágát ünnepi tógában, a főpapi ornátus selymének suhogásához hasonló kenettel nyujtotta felénk.

Ít nem finomít, nem szépít, nem tör hatásra, nagyságra, de bezzeg szép, nagy, nehes és oly gyönyörködtető, hogy igaza van az ősz kiadó püspöknek: „a ki elolvassa, ha letette is, visszatér, mert örökös gyönyörűséget talál bennök.”

Amugy megmaradtak volna örökre alkotójuknak, így első találkozásra a mieink lesznek.

A mit eddig a nemes egyszerűségről mondtam, az az egészre szól mint főjellemvonás. Hiszen a ki a szép helyett egyes szépséggödröket keres, ugyancsak talál. Mint a pihenő tenger is mindig aranyozott hullámfodrocskákkal van felekesítve, ugy e könyvben is felcsillan mindegyre a költészet, a magasabb klaszszikai műgond egy egy — de csakis egy egy — színdús ecsetvonása.

Mikor pl. a szeretetről így szól: „Mondjam-e, hogy az nem olyan, mint a nyári ég — mely ma fényes, holnap setét. — nem olyan mint a szél, mely ma fákat tépdés, holnap a rózsaleveleket alig mozditja meg, nem olyan mint a hullám, mely ma a felhőket veri, majd az örvényekbe süllyed alá — hanem olyan mint a tenger mélye, mely mig a felszínen a szélvész űzi játékaikat s hullámai az örökfényű nap sugarával. — megszűnés nélkül allandóan termeli gyöngyeit?” Vagy így jelenít egy helyzetet: „Az a királyi ünnepély, melynek főszemélye egy erkölcstelen asszony, az a bódult táncz, melyet megtapsolnak a vendégek, — az a vértől párologó fő, melyet tálra téve b-hoz egy szolga s átad egy fiatal leánynak, ki azt anyjához viszi. . . . pokoli vegyülete a gyűlölségnak és vigalomnak, a táncznak és gyilkosságnak.”

S mi az, a mit a formában elmond? A tiszta evangélium. A beszédek szelleme, iránya, tartalma a kijelentés. Nem ünnepi értekezések ezek, hanem evangéliumi igehirdetés. »Ha valaki nektek hirdet valamit azon kívül, a melyet vettetek: átok legyen.« A nagy püspök itt csak a Krisztus egyszerű apostola, nem több; s nem is lehet. Én bizony, ha valami modern javítani akarást, valami az egyszerű prédikátorokénál különb, püspöki, főpapi, szóval emberi elméletet találok e könyvben, becsaptam volna, távol attól, hogy ismertetném, ha mindjárt ama nagy emlékü ember hagyatéka is.

Vagy evangéliumot, vagy semmit. Azt pedig tisztán, elegyetlenül.

De másfelől, nem állítom, hogy itt a valóságos hús és vér teológiáját találná valaki. Inkább apáink bibliai hite sugárzik belőlük. Azt akarom mondani, hogy a kegyelemből hit által való megigazulásnak nagy kálvinista tana, a Krisztus helyettes elégtétele, Isten-sége a váltságterv, az elrendelés nem domborodnak úgy ki, mint azt mi kidomborítjuk, rendületlen valljuk és hirdetjük. De gondoljuk meg, hogy e beszédek akkoriak, a mikor e nagy tanokat senki sem domborította ki, sőt még nevének sem nevezte. Mikor azok nálunk elfeledve voltak; mikor azokat belepte emberi elméletek pora.

Szóval a reformáció által kiemelt s a raczionálismus által ismét betemetett nagy tanítások mély-ségeinek — vagy a Páli ujjászületés érverést is figyelő,

fünövést is leső részletességü feltárását nem látta fontosnak a szószékre vinni. Ebben a három első evangelistával tartott, a kik mindent elmondottak, de a részletezéseket ráhagyták Jánosra és Pálra. Ez nemcsak az időtől, a kor gondolkozásától függ. Ez egyéniség dolga.

Elég az, hogy oly korban, midőn mások nem szerették, ő tanította mint örök tanokat és tényeket: az eredendő bűnt, Krisztus testi fe támadását, jelenben élő személyes létét s még ott is, hol nagy őszintesége az Istenfia helyettes szenvedéséről így nyilatkozik: „ezt én nem értem, ennek titkait nem is fűrkésem” — ott is, ha szeliden is, azt prédikálja „az emberi nemzet minden bűneinek büntetését elszenvedte; eltörülte vérével a bűnösök bűneit.”

Mivel beszédeiben az örök isteni evangéliumot hirdette, ezek értéküket soha el nem veszítik.

(Folytatása következik.)

A „*Debreczeni lelkészi tár. Gyakorlati evang. reform. Papi-lelkikon*” szerkesztette. *S. Szabó József*, fölszentelt lelkész. *Debreczeni kollégiumi vallástanár. I kötet. Ára füzve 6 korona, kötve 7 korona. — Tartalma:*

Előszó.

I.) Biblia magyarázatok.

II.) Egyházi és szertartási beszédek.

III.) A lelki gondozás (*Cura pastoralis*) körébe tartozó dolgozatok

IV.) Imádságok.

V.) Különfélék

A mű teljes 40 iv, negyvenhárom munkatárs dolgozatával, 106 önálló munkával, tehát egyenként nem kerül 3 krajczárba sem, ami példátlanul áll.

De eltekintve mindezekről, biztat a remény, hogy egyházi irodalmunk ezen eseményszímba menő legújabb terméke méltó fogadtatásban részesül, hogy a kitűzött cél — a vállalat folytatása megvalósulhat. Ismertetésére visszatérünk!

„**Sarki Nagy András esete, vagy a bűnt követi a büntetés.**» *Dömény Zoltán* feyintézeti ref. lelkész, egy a nép számára való verses elbeszélést írt, mely a korecsmi pálinka gözétől is növelt s vallás-erköles nevelés híján nem nemesedett paraszt virtuskodás és szociálistikus kihágások bűneiből igyekszik gyógyítani a népet. Kézíratos munkájáról *Bertók Lajos*, *Baksai Sándor*, *Szabolcska Mihály* és *Lampéert Géza* elismerő nyilatkozatait közölve velünk levelben, általunk kéri a lelkész és tanító urakat, hogy a febr. 15-ig nyomtatásban is megjelenő munkára megrendeléseket tegyenek író címére: *Lipótvár* (Nyitra-megye) *A mű csak 60 fillér lesz* s 10 megrendelés után 1 tiszteletpéldány fog járni. Ajánljuk az illetékesek szives figyelmébe. Más előfizetési felhívás nem fog kibocsáttatni.

*

E rovatban ismertett művek mind kaphatók *László Albert és társa*, a tiszántúli ev. ref. egyházkerület kizárólagos bizományosa protestáns irodalmi könyvkereskedésében — *Debreczen*.

Lapszemle.

A »*Prot. Egyh és Isk. Lap*« 4-ik számában egy bibliai elmélkedés keretében, *Szabó Aladár* Mt. X. 32. alapján polemizál a »Jézus nélküli belmissio«-sokkal s azokkal, »a kik Őt meg nem érte, de annak a vádnak hogy nem hisznek igazán a Jézusban, elviselésére nem levén elég őszinteségük, olyan *ködfátyolképp* *Messiást* rajzolnak maguknak, ki az alapul vett szavakat nem mondhatta volna« s megfenyegeti őket, hogy ne bizzanak abban »a szép félreértett mondásban »Jézus a szeretet, a keresztyénség a szeretet vallása«, mert a szeretet nem lágység, hanem rettenetes ítélet azok ellen, a kik ha nem is undok bűnökkel, de »megtagadják Őt képmutatással, finom önzéssel, theologiai műszavakkal, Jézus nélküli

belmissióval, ködfátyolkép Messiással. Kr. nem tréfál, mikor Mt. X 32-öt mondja. Ily komolyan csak az beszélhet, aki az Istenfúságról szóló tudatát nem 30 éves korában képzelte el (?), hanem az örökkévalósághól hozta magával. Azért az olyanok féljenek! Érdemül jegyezzük fel Sz. A. nak, hogy nem »perzselő zsarátnokkal« rémit, hanem Kr. ítéletét az erkölcsi világ és üdv. országa immansens rendjébe helyezi így: »magvonatik tőlük a bünbocsátás felett érzett öröm, a bün elleni küzdelemre való erő, a boldogság és áldás.« Nős, jó lesz, ha ezek alapján Kr.-ra hagyjuk az *ítéletet* s legyen könnyörülő a pesti legfőbb törvényszék is a »Krisztus-tagadás« bünének kimondásában. Jézus is eni voltáról szól a „Tárcza“ is dr. Schöll után *Ruszkay* által dolgozva, melyet bevégezése után méltatunk, Az „Iskolaügy“ ben H. I. oktatásügyünk 1900. évi állapotát ismerteti; *Morvay* Ferencz az énekeskönyv reviziójáról. Lapszemléje, mint rendszeren, referál, de meg nem állja, hogy lapunk 2 ik sz. elmékedését ne kifogásolja így: „Mi azt hisszük, hogy az Isten teljességét magában hordozó Jézus és az ott rajzolt *belső* küzdelem kibékíthetetlen ellentétben állanak egymással“. E megjegyzésre csak azzal felelünk, hogy ha ez állana: akkor a Jézus egész földi élete egy „divina comedia“ volna. Tessék csak komolyan venni, hogy a J. Kr. „istenember“ s így mindkét oldalnak eleget fogunk tehetni. *Csertán* Márton kaposvári ref. lelkész az ottani ev. ref. egyház és az ág. ev. gyülekezet viszonyát ismerteti a tervezett ref. templom építési ügygyel kapcsolatban. Dr. *Antal* Géza pápai theol. tanár meleghangu nekrológban emlékezik meg a f. évi jan. 1-én elhunyt nagyhirű *Tiele C. P.* leideni egyetemi tanárról, aki a modern vallásbölcsezet terén európai tekintély s a holland tudományosságának büszkesége volt.

A „*Debr. Prot. Lap*“ban dr. *Boda* Gyula ajánlja a becsületbeli ügyek elintézésére az esküdtzések mintájára szervezendő becsületbiróságot igen helyes érvekkel. *Szék* Károly lelkész védi a gyakorlati élet szempontjából, hogy ő 18 éves kora előtt is megkeresztelt a zsidó gyereket, ha szülei kívánják s azok nem is keresztelkednek meg. *Padrah* Sándor kir. közjegyző a ref. hithűség és áldozatkészségről ír. Ha bevégeződik méltatjuk. *Birta* József „Hollandia és Magyarország“ czimen ismerteti a holland egyházi állapotokat, e részben most dr. *Kuyper* (jelenleg miniszterelnök) személyét és teológiáját.

A „*Sárospataki Lapok*“ (4 sz.) vezető cikkében *Tüdös* István dr., a szerkesztő, a jogakadémiákat védi a „Budp. Hirlap“nak a „*kisebb felekezeti*“ (tehát protestans!) jogakadémiák ellen intézett támadásával szemben. Egyben erőteljes, de jogos bírálatban részleteti a miniszternek a jogakadémiákra vonatkozó rendelkezését, reá mutatva arra, hogy annak célja éppen a prot. jogakadémiák elsoványítása. Követeli, hogy a prot.-oknak joguk lévén főiskolákat is fenntartani, ha az állam ezek elébe megbirhatatlan követelményeket szab, tessék anyagi segédelmet is adni hozzá, mint a középiskoláknál. Az erőteljes, öntudatos hang nagyon jól esik e cikkben, ez álláspontra kell helyezkednie az egész prot.-musnak — *Tóth* Pál a miskolci ref. ker. felsőbb leányiskola jövendőjét szeretné biztosítani s az egyszerű *Ferenczi* Lajos 26 000 koronás alapítványának rövid ismertetése után önkéntes adakozásra buzdít, „hogy ne kelljen kérni“ Vaj' mikor lesz valami, a mi ilyen iskolánkból! — *d.* — *a.* az ev. ref. theol. akadémiák működését ismerteti az 1900-1901. évről. A S. L. évek óta rendszeren foglalkozik e kérdéssel, mely bizony megérdemelné, hogy minden egyh. lap behatóbban foglalkozzék vele. Kimutatja, hogy mindenik theol. akad. megfelelően berendezett, bár az előadások tekintetében a legtöbb csak a konvent által megengedett minimumig megy. A bölcsezetű tárgyak elleni kifogásával nem érthetünk egyet. A tanulásbeli elömenetel és önmunkásság terén a cikk nem konstatal kielégítő eredményt. A theologusok — végzi — vegyék észükbe, hogy a világ világossága s a föld sava tartoznak majd lenni! Olyan előkészülettel pedig, a minőt elárulnak: — nem lehet! Ne akarják hát vesztét egyházunknak, romlását vallásunknak dolgozzanak! — *Radácsi* György *Varga* Lajos emlékezetét közli ékes

tallal írva meg a nagy munkásságu theologus életét, jellemét. — *Ruszkay* Gy. *Erdmann* után közli: „Miként győzheti le a prot.-mus a kath.-must?“ (Folytatja.)

A „*Magyar Szó*“ 29. sz. ban vezércikknek hozza *Szabolcska* ismert „Nyílt level“ét *Wlassics* miniszterhez. Majd dr. *Szlávik* választát *Marczalinak* most megjelenő *Nagy Képes Világtörténet* reformáció-kora feldolgozásának ultramontán történetírása ügyében.

(Folyt. köv.)

Különfelék.

Dr. Bacsoni Lajos ev. ref. jogakadémiai tanár a debreczeni főiskolában, a főiskola igazgató-tanácsának, az egyetemes tanügyi bizottságnak tagja, a tiszántúli ev. ref. egyházkerület aljegyzője f. év január 29 én 51 éves korában hosszas szenvedés után elhunyt. A D. P. L., melynek egykor nehéz időkben szerkesztője is volt s melyhez most is közel állt, így jellemzi: „Egy becsület-s, egyeneslelkű, szókimondó, az ideálokért nemcsak lelkesedni tudó, hanem azokért utolsó lehelletéig még saját erején felül is nagy önfeláldozással küzdő, az élet viharában sok megpróbáltatáson átment, harczhoz, munkához szokott, sokak által sokszor félreértett, de még elvi ellenfelei által is mindig becsült, gazdag talantomokkal megáldott s a testi szenvedések tövises útját végigjárt nemes ember dőlt ki benne.“ Özvegy édes anyja (*Bacsoni* Ádám egykori sz.-udvarhelyi ref. pap özvegye), immár özvegy felesége, négy gyermeke és kiterjedt rokonság siratja a mélyen gyászoló kartársak mellett, a kidőlt „derék“ embert. Erdély adta őt az egyetemes magyar tudományosságának s mint élteben büszkéek voltunk reá, halálában őszinte szívvvel gyászoljuk. Emléke áldott az igaznak!

Pápista propaganda a kolozsvári ipartestületben. Sejtettük, hogy *Majláth* püspök kegyes leereszkedése több kolozsvári iparoshoz és látogatásai B. *Bakk* Lajos asztalos urnál meglepetést rejteget. Most külsít. A kolozsvári ipartestületnek legalább is félhivatalos közreműködésével az ipartestület „szellemi oldala“ átalakulóban van „*kath. legényegylet*“ „A róm. kath. inas-otthon“ után „*ipartestületi kath. legényegylet*.“ Érdekes különben, hogy az ipartestület katholizálásának készségezen fujható szócsöve éppen az „*Ellenzék*“, melynek főszerkesztője *Bartha* Miklós, szerkesztője pedig *Magyar* Mihály unit. egyh. tanácsos. Hanem hisz az „*Ellenzék*“-kel s irányával már régen tisztában lehet — „a kinek van füle a hallásra.“

Tövisi egyházunk haladásáról ír örvendező levelekkel a pátriából régen kiszakadt, de látogatóba közelebből itthon járt *Kovács* Károly nyug. urad. gazdatiszt Pécsről, örvendetes dolgokat. Az egyházközség derék lelkészeének *Gruzda* Domokosnak és kedves leánya *Gruzda* Katinkának buzgó egyházépítő munkásságából rajzolja rövid vonásokkal a koronás torony építését és az 1200 koronába kerülő *toronyóra* megszerzését. Az első az apa, a másodikat leánya buzgósága hozta létre, ki konfirmációját így tette maradandó emléküvé. Legyen ez óra — írja buzgó hitsorsosunk — figyelmeztetés mindenkinek, hogy az idő eljár s munkálkodnunk kell míg nappal vagyon hazánk s egyházunk javára.

Az országos református tanáregyesület alapszabályainak tervezetét e hó 2. napján Debreczenben tartott értekezletén állapította meg véglegesen a szervező bizottság. A bizottsági gyűlésen ott voltak: *Dóczi* Imre elnök, *Sinka* Sándor alelnök, *Gulyás* István dr. pénztárnok, *K. Kiss* József, *Kovács* Lajos, *Nagy* Zsigmond dr., *Orosz* István, *Sass* Béla a tiszántúli tanáregyesület választmányából; *Antal* Géza dr. a dunántúli, *Benkő* Imre a dunamelléki, *Kincs* Gyula az erdélyi egyházkerületből, mint a múlt évi, karczagi közgyűlésen választott tagok. A megjelenésben gátolt tagok nagyobb része, ezek között egyházkerületünkől

Nagy Károly és Váró Ferencz, irásban küldötték be megjegyzéseiket a velük, valamint az egyesület minden tagjával már előre közölt tervezetre. Ez előleges tervezeten, melyet minden érdekelt ismer, lényeges változtatás alig történt. A leglényegesebb, hogy a székhely 10 választmányi tagjának megválasztását a szervező bizottság a közgyűlésre öhajtja biztatni, a vidéki választmányi tagokét pedig az egyes tanintézetekre olyan formán, hogy minden olyan tanintézet, amelynek tanárai legalább kétharmad részben belépnek az országos ref. tanáregyesületbe, küldjön a maga kebeléből egy-egy választmányi tagot; azután meg, hogy a tanári közérdek előmozdítását kifejezetten is beiktassák az egyesület céljai közé. Az előleges tervezetben nyílt kérdésnek hagyott székhely-kérdésre vonatkozólag azt javasolja a bizottság, hogy a székhely hat évről hat évre jelöltesse ki az első ciklusra a szervezkedő közgyűlés által, aztán minden hatodik évben, de még a közgyűlés megtartása előtt az összes tagok bekért szavazatainak többsége által, mely szavazásánál a szavazatot nem küldő tagok a status quo fenntartásának hívei közé számítattnak. A változtatott s most már véglegesen megállapított alapszabály tervezetet különben minden tagnak s minden, eddig belépésre nem jelentkezett intézeteknek is megküldik, hogy kinek kinek ideje és alkalma legyen alaposan megismernie még a debreczeni szervezkedő közgyűlés előtt, melynek kezdetét a bizottság ez év április havának 2. napjára tűzte ki.

Egyházi estélyek. A *Székhely földvári* ev. ref. egyh. közösségben az első egyházi estélye hó 18-án tartott meg nagy közönség jelenlétében, mennyiben voltak ott ev. ref. vallásúakon kívül más felekezetűek is, u. m. r. kath. és gr. keleti hitűek. Sorrendje következő volt: Énekek az áll. iskola felsőbb osztályos ev. ref. növendékei a XC. zsoltárt. Vallásos felolvasást tartott Demeter Zsigmond lelkész. Bartha Géza áll. iskola igazgató tanító is igen érdekes és tanulságos felolvasást tartott. Végül az iskolás gyermekek énekeltek a CX. zsoltárt és „Magyarország az én hazám” című dalt. A gyülekezet azon óhaja nyilvánítása mellett távozott, hogy bár minél többször tartanának ilyen estélyt! Hát bizony, tartani kell!

Maros-Szentkirályt, Mező-Kövesden és Mező-Paniton a három egyház lelkésze *Székhely Sándor*, ifj. *Bita Mihály* és *Boér Károly* együttesen az ottani tanítókkal *Dabóczi Jánossal*, *Zsigmond Ferenczcel* stb. az advent óta úgy rendezik az egyházi estéket, hogy vasárnap estve M. Szentkirályon, kedden M. Paniton, szerdán M. Kövesden jönnek össze s tartanak tartalmas felolvasásokkal, szavallatokkal és a tanítók vezetése alatt szép énekek közreműködésével estélyeket. Az estélyeket, mint ottani tudósítónk írja, igen nagyszámú közönség látogatja s vallásos hatásuk is érezhető. Szavallatokkal közreműködnek igen gyakran *Juhász Margit*, *Bakó Erzsike*, *Ósz Irén* k. a. — Igen örvendünk, hogy hírt adhatunk arról a nemes munkáról mely Istennek hála! — hódít, hódít csendesen.

Bedében *Ósz Sándor* lévita buzgalkodik a lelkész nélküli gyülekezet építésén. Van „Egyházi dalkör”-e, Emke népkönyvtára, tart egyházi estéket felolvasásokkal, melyet a más vallásúak is nagyon járnak. Mint írják, különösen szép volt a karácsony-esti és ó-év-esti ünnepély. Gratulálunk a derék lévitanak. Isten sokra segítse.

Oláh merénylet egy ref. tanító ellen. A marosvásárhelyi „Székelység” írja. Különös eset tartja izgalomban *Bala* (Marostordamegye) község lakosságát. Az eset annyira fontos, hogy nagyon is megérdemli a hatóságok figyelmét. S csodálkozásunkat kell kifejeznünk afelett hogy — daczára a feljelentésnek

ez ügyben még semmi vizsgálat sem indított meg. Bala oláh község, melyben tizenöt magyar család is lakik, kiket azonban az oláhok mindenáron elűzni, vagy oáhosítani akarnak. Emne törekvésük keresztülvitelében azonban nagy akadály volt a községben lakó *Simon József* ref. tanító, kin k elpusztítására kiadott az oláhok között a jelszó. Eleintén ijesztgették, rémitgették éjjelenként kísértetek alakjában. De látták, hogy ezekkel a kicsinyiségekkel nem tudják elűzni a magyar tanítót, tehát nagyot gondoltak és éjnek idején 12 órakor elmentek a tanító udvarára és felármázva őt álmából, *szeme láttára építettek fel az akasztófát, melyre őt akarták felhuzni.* Hogy e tervük nem sikerült, csupán annak köszönhető, hogy egy Müller Györgye nevű 72 éves öreg oláh lépett közbe, akinek segítségére sietett csakhamar még több faluheli. A szegény tanító a kiállót izgalmaktól súlyos idegbajt kapott és behozták a marosvásárhelyi állami kórházba. — Ha ez igaz, nem maradhat el a legsúlyosabb megtorlás. Még is csak nagy dolog, hogy a *Magyar* ilyen inzultusoknak legyen kitéve saját országában a móczoktól. Tessék csak tovább legyezgetni a nemzetiségek hiuságát!

Los von Rom. A Los von Rom mozgalom az erdélyi szászok között is egyre terjed. Magában Brassóban eddig több mint száz német katolikus tért át a protestáns vallásra. Legutóbb *Neuríhrer* Ödön brassói római katolikus plébánosnál két fiatal iparos jelentette be átlépését a szász luteránus egyházba. A plébános — mint a *Kronstädter Zeitung* írja — azt kérdezte az egyikőtől, hogy mit kap ezért az áttérésért. Mire ez azt felelte, hogy semmit. A szász ujság ennek kapcsán tiltakozik a plébános eljárása ellen. Ily inzultusért a plébános urnak „csattanós” feleletet kellett volna adni; hogy ne legyen kedve épen azoknak gyanusítani, akik a „lélekalászatot” a legszemérméletlenebb eszközökkel üzik.

Hivatalos rész.

PALYÁZAT SEGÉDLELKÉSZI ALLÁSRA.

Alólírott lelkész pályázatot nyit egy maga mellett alkalmazandó *segédlelkész* állomására.

Javadalma 1. Lelkésztől tejes ellátás (mosás és ágymenü kivételével). 2. Állami iskolától 120 kor. (egyszázhusz korona); 3. A fugyii községi hitelszövetkezettől 200 kor. azaz kettőszáz korona. 4. A fugyii telepítés elnökségétől tiszteletdíj 280 kor. azaz kettőszáznyolcvan korona, mely havi előleges részletekben lesz kiszolgáltatva a lelkésztl.

Kötelességei 1. Lelkész akadályoztatása esetén a hét köznapi isteni tiszteletek végzése. 2. A két állami iskolába járó 56 ev. ref. tanköteles vallásos oktatása heti 8 órán. Ismétlő tankötelesek oktatása heti 2 órán, ismétlő tanköteles 21. 3. A helybeli szövetkezetben lelkész felügyelete alatt 1 nap, csütörtökön könyvelésben segédkezés. 4. A fugyii telepítésnél ellenőri állás.

A mennyiben a telepések tulnyomó részben ev. ref. vallásúak, az állás rendszeresítettik.

Lelkészképesítő vizsga előtt álló pályázóra a vasárnapi isteni tiszteletek végzése nem kötelező. Lélekszám 283. Beköltözendő telepések lélekszáma 125. Az állás azonnal elfoglalandó.

Fugyi, 1902, február hó 4. U. p. Fugyi-Vásárhely (Biharmegye).

Borsos István,
ev. ref. lelkész, telepítési elnök.

Minden árfelemelés nélkül csekély havi részletfizetésre
szállítja a magyar protestáns egyházirodalom összes termékeit Kimerítő árjegyzéket kívánatra ingyen küld
Sászló Albert és társa tisztántúri ev. ref. egyházkerület kizárólagos bizományosa, protestáns irodalmi könyvkereskedése **Debreczenben.**

Erdélyi Protestáns Lap.

AZ ERD. EV. REF. EGYHÁZKERÜLET HIVATALOS LAPJA.

Laptulajdonos: az erd. ev. ref. egyházkerület.

Felelős szerkesztő: NAGY KÁROLY, th. tanár.

Szerkesztőség. hova a kéziratok és magán előfizetések bérmentve küldendők, az ev. ref. theol. fakultás épületében 2. ajtó.

Előfizetési ár: egész évre...
félévre

12 kor.
6 kor.

MEGJELENIK MINDEN CSÜTÖRTÖKÖN.

A szenvedő Krisztus

Alapige: Máté, 26. 39... »*Atyám! ha lehetséges, muljék el tőlem e pohár.*«

Miért oly fontos a történeti igazság a vallásos életben is? E kérdés merül fel Jézus életének szemlélésekor. Mennyi vitatkozásra adott alkalmat a kisebb jelentőségű tények bírálata is a bibliában. Hányszor lett már a szenvedélyes viták közhelye az, a minek tulajdonképpen a békességnek s az érintetlen szentségnek üdülő helye kellett volna legyen. Nem az a fő kérdés a biblia történeti részében, hogyan bizonyítjuk be ennek valóságát az értelem előtt, hanem az, hogy honnan veszi az a történeti igazság a maga erejét az emberi szív és akaratra nézve? Nem a kezdetben Istennél lévő logos, nem az elvont igazság ad életet és melegséget. Az igazság igen magas s nagyon szigorú a gyenge emberi szívre nézve, hanem a hussá és vérré vált történeti Krisztusnak életnyilvánulását átérezni, megérteni, példáját követni, ezután sovárogo a vallásos lélek. Az életté vált vallásos jellemnek meg van azaz isteni joga, hogy új embert teremtsen saját képmására. »*Ő benne vala az élet.*« Ez az élet még szenvedésében is elragadóan szép. »*Atyám, ha lehetséges muljék el e pohár én tőlem.*« Így imádkozott a szenvedő Jézus, a mikor a Getsemanében halálra szomorú lelke előtt elvonultak a jövő sötét képei Érezte a tanítványok erőtlenségét és hűtlenségét. Fájt lelkének az, hogy még azok sem értik meg, a kik legközelebb állanak hozzá. A szenvedés poharát nekünk is ki kell ürítenünk. Maga az élet követeli. Különösen nekünk reformátusoknak örökösen harczban kell lennünk. A világgal nem lehet, nem szabad mindig békés jó egyetértésben élni. A kinek meggyőződése van, annak tanubizonyosságot is kell vala tenni. Ez pedig nem megy olyan simán, mint a hogy gondoljuk. Jézus követőjének fáj, ha az életben félreértés az osztályrésze, a mikor becsületesen s igazán harczol a közügyekért. Fáj az, ha jót akar, ott is ellenmondásra talál. Roszszul esik, ha gyűlöletet arat még ott is, a hol a szeretet magvát hinti el. Az istenfélő ember csodálkozva kérdi: Mivel bánthattam meg a társadalmat, a világot, hogy így ellenem zudult? Mivel? Hát az igazsággal, a melyről tanubizonyosságot tettél, a mi nekik nem kell. A becsületesség, melylyel ez életet átküzdöd nem kell nekik, mert ez örökös szemrehányás az ő szemükben. Azt az isteni békességet, a mely homlokodon ragyog, nem bocsátják meg neked. A világ inkább megbocsát tiz hibát, mint egy erényt, a mely kiemeli az igazat a többiek sorából. Miért kellett Jézusnak a szenvedés poharát kiüríteni? Mert ő világosság volt, mely a sötétségben ragyog, a sötétség pedig gyűlöli a világosságot... Ne csodálkozzatok, ha titeket is gyűlöli a világ, a gonoszoknak gunyolódása ne vezesse

sen félre. Menjetelek előre Isten nevében az ellenségeskedő világ közepén. Ne csüggedjetelek, ha az élet mindig oda állítja az igazság elé a tévedést, a szeretet elé az önzést, a buzgóság elé a tétlenséget s a szent elé a gunyot.

»*Atyám ha lehetséges, muljék el tőlem e pohár.*«

Ha lehetséges. E két szóban Isten akaratjában való megnyugvás rejlik, valóban úgy is volt. Isten akaratjából kellett mégis Jézusnak a szenvedés keserű poharát kiinnia. Nyugodjunk meg mi is Isten akaratjában, ha a gyötrellem felhői usznak felettünk. Isten elrejti előttünk az ő akaratát, az ő utait. »*Bizony te oh Isten, ki magadot el szoktad rejtetni, Izráelnek szabadító Istene vagy.*« (Ézsaiás 45. 15) De azért legyünk csendes szívvvel s reméljük, hogy a szenvedés vihára csakhamar elhuzódik fejünk felett. Különben is mily biztos menedéket találunk az ő atyai szívében, a mely nyitva áll a csüggedők s a megfáradtak előtt. Azt is meg kell vizsgálnunk, hogy vajjon az a szenvedés, a mit mi elviselhetetlennek képzelünk, nem saját bagaságunknak s értelmetlenségünknek következménye. Ne legyünk érzékenyek akkor is, a mikor mi zudítottuk magunk ellen az ég haragját. Ha pedig ártatlanul kell szenvednünk, merítsünk vigasztalást a próféták életéből. A kik magasabb s nemesebb eszmékért küzdöttek, azoknak mind ki kellett inniok a keserűség, a bűbánat poharát Tekintsünk Jézus lelki küzdelmére, Pál apostol belső tusáira s mind ama vallásos jellemekre kik követve isteni hivatásukat lépten nyomon üldözésre, sanyargatásra s gyűlöletre találtak az életben.

De más oldalról fogva fel a dolgot, el kell ismerünk, hogy maga az élet is örökös változás. Öröm és fájdalom, boldogság és szenvedés egymást követi. Ajkunk panaszát, a kétségbeesés redőit hányszor simítják el a boldog s meglegedett hála könnyei! A fájdalom dalai hányszor csapnak át az életben a dicséret zengés vidám hangjaiba. Igen, téged imádunk oh Isten egyaránt az öröm óráiban s a szenvedés vihárai közt. És ha nem akar szünni itt a földön a fájdalom, várjuk az óra ütését, a mikor tökéletes boldogság lesz a mi koronánk, a mikor letehetjük a földi töviskoronát s az örök világosságnak örvendezhetünk e földi lét homályos utai után Akkor majd világos lesz előttünk, a mi itt a földön el volt rejtve s megtudjuk miért szenvedtünk és küzdöttünk. Ott majd elnével a fardt ajak panaszja s az angyalok karának örök dicséret zengésévé olvad át.

Király Béla.

Az ébredés

A mint a magyarországi protestantizmus álmából felriasztva, szeméit törölgette legelőbb azt vette észre, hogy az emberek nem járnak templomba, nem élnek úrvacsorával, káromkounak, részegeskednek, avertálnak, anabaptisták,

názárénusok, vagy felekezetenküliek lesznek. Ebből arra a következtetésre jutott, hogy ez bizonyosan azért van, mert kihalt a vallásosság, megszűnt az egyháziasság, lehanyatlott a protestáns tudat és érzület, úgy vélekedett, hogy ezeknek felélesztésével kimaradnak ama jelenségek. Nagy lelkesedéssel hozzá is fogott a munkához. Pápa a feletti örömeiben, hogy ő nem a vatikánban, hanem a szabad Magyarországon lakozik, az egyházi adózás reformjára vetette magát; Budapest a bünbeesett emberiség gonoszsága felett keseregve receptek írásával, gyógyszerek gyártásával szorgalmatoskodik; Debreczen erejének, önérzetének tudatában forgatja buzogányát, mintha mondaná: „ide ne a kinek kedves az élete“; Sárospatak a jezsuitákkal kapott hajba s bosszankodva tapasztalja, hogy a haj markába szakadt ugyan, de a jezsuiták azért zavartalanul folytatják akna-munkájukat s az erdélyi püspök diadalporusával vonult be székvárossába; Kolozsvárt deficitje s budapesti bérházai zavarják számításaiban; a lutheránusok azt vették fejükbe «előre», a „ki mer, nyer“. A konvent éber figyelemmel örökdi a felett, hogy a kecske is jól lakják s a káposzta is megmaradjon, mert a mi viszonyaink között az a legtermészetesebb állapot; a protestáns irodalmi társaság a protestáns tudat elemeit nagy szorgalommal gyűjti, rendezi és hozza forgalomba. Minden vonalon megindult tehát a mozgalom, munkásság, nagy lelkesedéssel, apparatussal. El is dicsekszünk ország-világ előtt azzal, ha egy lépést tehattünk előre, egy vallásos estélyt énekekkel, imádkozással megszentelhattunk, egy-két árvát felruházhattunk, mert a példa, lelkesedés ragad. Erre pedig nagy szükségünk van, ha egyébként nem is, legalább azért, hogy mások is látván a jó cselekedeteket, dicsőítsék a mennyei atyát, feltéve természetesen azt, hogy az Istenhez vezetnek s az ő magasztalására serkentenek, nem pedig az emberi hiúság kielégítésére szolgálnak, a minnek eshetősége nincs kizárva.

Bármiként legyen a dolog, annyi mindenestre áll, hogy mentől nagyobb erőfeszítéssel, körültekintéssel halad előre a protestantizmus. mentől szélesebb munkatér és látkör tárul fel előtte: annál teljesebben kezdi észrevenni s bizonyossá lenni afelől, hogy azok az események, melyek álmából felriasztgatják, nem csak vallási, erkölcsi és egyházi tüneményekkel vannak kapcsolatban és szerves összefüggésben, hanem számtalan sok más világi állapotokkal is. Abból, hogy az emberek nem járnak templomba, ávertálnak, káromkodnak, lopnak: épp oly logikusan lehet következtetni a nemzet gazdasági viszonyainak nyomasztó állapotára, a közigazgatás ferdeségeire, a rendőrség vakságára, a tőke zsarnokságára, a munka lelki ismeretlenségére és sok más világi dolgokra; mint a vallástalanságra, egyháziatlanságra, protestáns érzület kihalására, az erkölcsiség szomorú állapotára. A protestantizmusnak tisztában

kell lenni — a minthogy tisztában is van az emberi természet azon sajátásával, hogy a vallásosságot, erkölcsiséget, egyháziasságot nem lehet az ember létezési és fejlődési tényezőinek, feltételeinek sorából kiragadni s azt mondani: «az emberek azért teszik ezt vagy azt, mert vallástalanok, erkölcstelenek», vagy így okoskodni „az emberek ilyenek, vagy olyanok, tehát vallástalanok, erkölcstelenek. Ez az okoskodás tartahatatlan, mert a vallásosság, erkölcsösség, protestáns érzület szoros és akarati viszonyban van az ember összes külső és belső, anyagi és szellemi létezésével, életnyilatkozataival, működéseivel, ezek sok oldalú és szövevényes feltételeivel. Azokat ezek köréből kiragadni, függetleníteni nem lehet; együtt állanak vagy esnek. Ha a feltételek, viszonyok, állapotok változnak, változik a vallásosság, erkölcsiség, egyháziasság. És ez áll megfordítva is — különösen hatnak egymásra, különösen módosulnak és módosítanak.

A kubikos káromkodik, de nem az istent szídja, hanem annak a kutya istenét, megváltó Krisztussát, a ki őt megkárosítja; nem is azért lázong, mint az evangyeliumi szöllő munkások, hogy a gazda miért adott egyforma bért a reggel munkába állott és a későbbben jött munkásoknak — hanem azért, mert az evangyeliumi munkaadó jóságát, szeretetét, gyöngédségét a kalmár szellemi zsarnoksága fogva tartja. Nem is azért kerüli a templomot, mint az apjától megszökött evangyeliumi fiú; hanem azért, mert elkeserítette a dölyfös, elbizakodott farizeusok magaviselete. kik fennhangon dicsekesznek azzal, hogy böjtölnek, mosakodnak, imádkoznak, kifizetik tartozásaikat s hálákat adnak Istennek, hogy nem olyanok, mint a pogány, nyomorult publikanus; e mellett azonban irgalmatlanul megdézsmálják a mentát, kaprot, tömjént, s kiveszik a falatot a szegény ember szájából. Nem is azért marad távol az úrasztalától, mint az evangyeliumi menyegzői lakomára hívott vendégek, kik közül egyik azzal mentegetődzött, hogy feleséget vett, azzal van elfoglalva; a másik szántóföldet vásárolt azt kell megnézni; a harmadik ökreit akarta megpróbálni, a negyedik kereskedését nem hagyhatta: hanem azért, mert a társadalmi külső rend, melynek iszapos fürdőjében kénytelen lubiczkolni, meghazudtolja azt a fenséges szimbolumot, melyet a Jézus megtörtetett testének és kiontott vérének jegyei fejeznek ki. meghazudtolja azt, hogy mi mindnyájan Istennek vagyunk. nem kis korú, gyámság alatt álló, hanem nagykorú gyermekei, egyenjogú testvérek, egyformán örökössei a kegyelemnek. az idvezülésnek, váltságnak és örökéletnek. Azt tapasztalja, hogy a kik egy kenyérből esznek és egy pohárból isznak a templomban, künn az életben írtó háborút folytatnak egymással.

(Folyt. köv.)

Horváth István,
bükösi ev. ref. pap

Nyílt levél.

Kedves barátom!

Itt küldök neked — esetleg lapod számára — saját fordításomban egy fejezetet Rauwenhoff *»Het Geschiedenis van het Protestantisme«* című nagybecsű művéből. Neked küldöm azért, mert úgy tudom, hogy te is az utrechti egyetem növendéke voltál, mint ilyen a holland nyelvet alaposan elsajátítottad, s így véleményed nyilvánítható fordításom milyenségéről; feltevé, hogy te magad is birtokában vagy ennek a kiváló munkának. Ha véleményed a fordításról rám nézve kedvező lesz, akkor e küldemény lapodnak is szül. Szól pedig két okból. Először azért, mert én e három kötetes munkát üres óráimban egészen lefordítottam, és ha az izelitől közölt részlet étvágyat találna gerjeszteni lapod olvasó közönségében az egész mű birására: kellő számú előfizetők jelentkezése esetében a legszívesebb készséggel fogom megtenni a szükséges lépéseket e cél elérésére valamely kiadónál, ha ugyan talállok közöttük olyant, a ki saját szakállára elég merész volna vállalkozni erre a feladatra. Másodszor azért, mert az itt közölt részlet tárgyánál fogva aktuális jellegű.

Ezek előrebocsátása után legyen szabad nekem az eddig elmondottakhoz fűződő gondolatmenettel egy pár szót szólnom először magáról az egész műről, azután a közölt részlet aktuális jellegéről.

Feltételezem, hogy te — mint a *systematica theologia* professora s így a vallásbölcsezt hivatott művelője, — jól ismered ezt a munkát, mely a protestáns vallásos eszmék fejlődése történetét adja elő egy kiválóan tudós theologus művészi feldolgozásában és a mivelte közönségre nézve mégis népszerű és könnyen érthető formában. Azért hát veled szemben fölösleges jó cselekedet volna e mű tárgyi beosztásának és methodussának ismertetése; de lapod olvasóira nézve talán ne lesz érdektelen, ha röviden erre is kiterjeszkedem.

Maga a mű — a mint fennebb is mondtam — 3 kötetre terjed. Ezek közül az első a reformációtól a münsteri békéig a *protestantismus* őst., a második a münsteri békétől a XVIII század közepéig a *protestantismus közép.* és a harmadik a XVIII század közepétől néhány évtized leszámításával napjainkig a *protestantismus jelenkorát* tárgyalja. Mind a három korszakot egy-egy összefoglaló áttekintés vezeti be, melyekben az egyes korszakoknak széles vonásokban megrajzolt, művészi képe domborodik ki. A mi már most a mű által felölelt események és eszmék feldolgozásának módszerét illeti: az a lehető legkitünőbb, a mi e nemből fogyatékos tudásom mellett ismerem. Az egyes korszakokban külön-külön önálló egésznek képező részeket előbb felmutatja eseményeiben, mint *külső történetet*, azután az eseményeket mozgató eszméket és törekvéseket tárgyalja, *mint belső történetet*, hol összefoglalólag, hol pedig vonzó életrajzok alakjában, a melyek mélyen levésődnek az emlékezetbe s ez által kiváló mértékben közreműködnek a protestáns öntudat fejlesztésére. Egy szóval az egész mű a bölcseleti mélységgel párosult alapos történeti tudás legérettebb és legizletesebb gyümölcse. Igaz, és azt nem szabad megemlíteni nélkül hagynom, hogy e nagyszabású műnek minden egyes sora mélyen át van hatva a modern theologiai irány szabadelvű szellemétől, a melyre mostanában *igazság talanul* oly rossz idők járnak. Igazságtalanul, mert a modern irány a hit és tudás kibékítésére törekszik, s mint ilyen a korszak törvényes gyermeke. E törekvésével a vallásnak akar nagy szolgálatot tenni, és ez a szolgálat minden esetre van olyan értékes, hogy egyesek túlzásaiért nem illő, nem méltányos magát az egész irányt kárhóztató anathemával sújtani. A túlzás minden téren elítélendő; de soha sem szabad szem elől téveszteni, hogy a legnemesebb szándékoknak és törekvéseknek is mindig megvannak a maga tulbuző

követői, a kik rendszeren többet ártnak, mint használnak. És ezektől nem óvhat meg bennünket soha, semmiféle biztosító társaság, legyünk bár orthodox avagy modern gondolkozásúak. De abba hagyom e kérdés behatóbb taglalását, mert az úgy sem tarozik egészen tárgyamra. Az a pár gondolat is, — a minek itt kifejezést adtam, — önkéntelenül tolt penna hegyére Bocsánat érte! nem ezt akartam, hanem csupán becsületesen tájékoztatni az érdeklődőket e mű szelleméről és tartalmáról. Az érdeklődők között bizonyára akadhatnak olyanok is, a kiknek vallásos gondolkozásmódja lényegesen eltér az általam lefordított mű nagynevű írójának gondolkozásmódjától. Ezeknek akartam én előre megmondani magyarc s őszinteséggel, hogy micsoda portékát szándékozom forgalomba hozni, hogy aztán számot vetve saját izlésükkel, maguk döntsenek a felett: kell e vagy nem az, a mit én kínálok nekik?! Azonban ha a másképen gondolkozók nem szenvednek egyoldalú elfogultságban, vagy szaknyelven szólva: ugynevezett *juror theologicusban*, egész bátran kezükbe vehetik e munkát, mely kellemes alkalmat nyújt nekik arra, hogy összemérjék saját vallásos világnézetüket az íróéval és az író érveit a magukéival. És ennek a szellemi páros viadalnak minden esetre meglesz az a nagy haszna reájuk nézve, hogy ha az összehasonlítás folyamán érveiket kipróbálták és azok megdönthetetlennek bizonyultak, annál erősebben fognak ragaszkodni továbbra is régi nézetükhöz, mert — bizony mondom — méltó ellenféllel szemben állották ki a tűzpróbát.

Enyit a műről általánosságban.

És most hadd szóljak egy pár szót a közölt részlet aktuálisáról is.

Tudvalevő dolog, hogy a protestáns egyházainkot napról-napra mind jobban fenyegetik az ugynevezett *sektárius mozgalmak*, melyek a *nazarenizmus* és *baptizmus* képeben rákfeneként elősködnének egyházunk tetén. E mozgalmak ellen védekeznünk kell. Védekeznünk is úgy, a hogy tudunk; de nekem az az impressio, hogy ez a védekezés nem eléggé átgondolt és a legtöbbször csak esetről-esetre szól. Miért? Egyszerűen azért, mert nem ismerjük jól ellenfelünket, nem ismerjük fegyvereit, s így a legtöbb esetben védtelenül állunk vele szemben. Már pedig az ellenfél alapos ismerete nélkül egyházvédő legjobb törekvéseink is meddők és gyümölcstelenek maradnak. Ezen a bajon akar segíteni *»az anaptisták és memmonisták«* czime alatt közölt részlet, mely művészileg megrajzolt történet keretben felmutatja a protestantizmus őskorában fellepő és ma is élő és működő baptizmus lényegét, fény és árnyoldalait, megismerteti velünk hitrendszernek alapelveit és azokat az előnyös vagy hátrányos következményeket, a melyekre ezen alapelvek a multban vezettek és bizonyára vezetnek a jelenben is. Végig olvasva e fejezetet, tisztán áll előttünk az ellenfél, világosan látjuk gyöngéit, s úgy tetszik nekünk mintha most erősebbek volnánk vele szemben, mint azelőtt. És ez igen természetes is, mert ha tudjuk, hogy mit hiszen és mit akar a baptizmus, akkor hitével összenézhetjük a magunk hitét. törekvésével saját törekvésünket. És ha ezen összehasonlítás folyamán arról győződünk meg, hogy a mi benne jó, az mind megvan saját hitrendszerünkben is, a mi benne egészségtelen, attól tiszták vagyunk: akkor kész a reánk nézve előnyös mérleg, de egyuttal kezünkben vannak azok a fegyverek is, a melyekkel a győzelem bizonyos reményében szállhatunk sikra ellene.

Éz azonban még nem elég. Az ellenfél vallás-erkölcsi gondolkozás- és cselekvésmódjának ezen ismeretét ki kell még egészíteni a sektárius mozgalmak alapokainak gondolkozó kutatásával vagy az ilyen irányú kutatások már kész eredményeinek okos felhasználásával. Erre azért van szükségünk, mert ezen okok ismerete egyfelől önmagunk gyengéinek vagy mulasztásainak helyes megismerésére vezet, másfelől

pedig elkötelez bennünket ezen mulasztások lehető jóvátételére és arra, hogy e mozgalmakkal szemben a méltányos ítélet álláspontjára helyezkedjünk. Nem tudom, hogy másoknak milyen tapasztalatai és megfigyelései vannak ezen a téren. A magam részéről annyit tudok, hogy azok közül, a kikkel e tárgyról beszélgettem, a legtöbben az egyházfentartási szükségletek nyomasztó emelkedésében és az általános elszegényedésben keresik a szektárius mozgalmak alapokát, a mi az állami, községi és más természetű szolgáltatások folytonos fokozódása mellett hiveinket az egyház elhagyására és egyik vagy másik szektához való csatlakozásra kényszeríti. Mások pedig a felszínen mélyebbre akarván látni, a szektáskodás okát a legtöbb helyt az egyházi beszédek sivár tartalmatlanságában és vallási vérszegénységében igyekeztek megtalálni. Engem azonban e két nézet közül egyik sem elégitett ki, mert az első nagyon is a felszínen mozog és a másik sém hatol sokkal mélyebbre — s így mind a kettő a kérdésnek — orvosi műkifejezéssel élve — ugyszólván *csak tüneti kezelése*. Ezekbe beleenyugodni részemről annyi lett volna, mint annak a képtelen nézetnek hódolni, hogy a mocsárképződés oka a mocsárgáz, holott ez utóbbi épen megaditva a már kész mocsárnak terméke szokott lenni. Ugy gondolkodtam, hogy ha a vallás az emberi lélek elidegeníthetetlen tulajdona, a mint hogy valósággal az is; ha annak mélyén gyökerezik; akkor a vallásos érzésnek őseinktől örökölt, történeti emlékektől megszentelt és már megszokott nyilvánulási formájával akitani lehetetlen ily kicsinyes okokból. Az oknak tehát mélyebben, valamely benső elégedetlenségben kell rejlenie. Ez volt az én nézetem; de hogy ezt az elégedetlenséget mi vagy mik idézik elő és az mire irányul: erre nem tudtam magamnak kielégítő feleletet adni. Ekkor került kezembe Rauwenhoffnak már többször említett történeti munkája, melynek utolsó kötetében és annak is utolsó fejezetében megtaláltam a kívánt feleletet a következő frappáns megjegyzésben:

„A szektáskodásnak való hajlandóság jellemző vonása korunknak. Mi az oka ennek? Semmi egyéb, mint a létező egyházi viszonyokkal való elégedetlenség, a minek érzését leginkább a világi körülmények nyomasztó hatása költi fel. Nagy nemzeti megpróbáltatások és világra szóló események alkalmával, vagy a társas életben felmerülő s különösen a munkás osztályra nehezülő, kedvezőtlen viszonyok nyomása alatt föléled a lelkekben az a meggyőződés, hogy a világ nem olyan, a milyennek a keresztyénség eszménye szerint lennie kellene. Az egyház, — mely a társadalmi sebek orvoslására Istentől rendelt hatalomnak tartja magát, — képtelenségnek látszik erre a feladatra. Az emberek szükségét érzik valaminek, a mi erősebben nyúl bele a kedélyi életbe és közvetlenebb vigasztalást ígér. Túrelmetlenség veszer erőt a lelkében, és mindenki maga kezd új utak után tudakozódni, a melyeken haladva, hamarább fog birtokába jutni annak, a mit az egyháztól hiába vár és remél. E túrelmetlenséghez ilyenkor társul szegődnek a természetfeletti lelki képességekre vonatkozó, őskeresztyén képzetek, mint a Krisztus közeli visszatérésének előhírnökei; e képzetek formát adnak annak és a felzúgult körökben csakhamar oly jelenségekre vezetnek, a melyek magától Istentől látszanak feleletet hozni a több fény és több vigasztalás után sovárgó lelkeknek. Ugyanezt a szükségérzetet mások egészen más uton próbálják meg kielégíteni. Ezek az őket elégedetlenség okát a romlott társadalmi viszonyokban keresik és arra határozzák el magukat, hogy szakítanak a régi társadalommal és szabad földön maguk szereznek maguknak saját kívánalmaiknak megfelelő társadalmi életet.“

A szektáskodás világrézsünkön az előbbi, — az új világban pedig leginkább az utóbbi formában szokott nyilvánulni. Ime a szektárius mozgalmak valódi alapoka egy pár szóban elmondva! — És e szavakban rejlik mély megfigyelés egy nagy tanulságot és

kötelezettséget foglal magában reánk lelki pásztorolva nézve. Azt a tanulságot, hogy az egyházzal való ezen meghasonlásnak — a rajtuk kívül eső okokon kívül — részben magunk is okai vagyunk, mert az egyház általunk működik, a mi a kainkkal szól gyermekeihez. — első sorban a mi életünkben kívánja megvalósítani és szemlélhetővé tenni a krisztusi igék megváltó erejét, üdvözítő igazságát, hogy azok a jó példa megteremkenyítő hatása által a vezetésünkre bizott nyájban is megelevenítő és üdvözítő igazságokká váljanak. Hiven teljesítette vagy teljesíti-e e tekintetben közülünk mindenki a maga kötelességét? — Nem tudom. E kérdésre feleljen meg mindenki önmagának. En csak azt tudom, hogy a szektárius mozgalmak részben ellenünk vallanak. Ép azért e tanulsággal szorosán párosul az a kötelezettségünk; hogy magasztos hivatásunknak alkalmas és alkalmatlan időben való, lelkiismeretes teljesítése által igyekezzük egyházunkat mindig a keresztyénség eszményének megfelelő magaslaton tartani. Tegyük e végből kezünket a közvélemény úterére, nyissuk fel szemünket a társadalmi élet sebeinek meglátására, e sebeket — a mennyire tőlünk kitélik, — orvosoljuk mélységes szeretettel és mindezek felett tanítsunk életünkkel. Ekkor, ha nem is tudjuk a sors kerekét forgásában feltarióztatni, a nemzeti megpróbáltatásokat elhárítani, a világra szóló események kedvezőtlen határának útját állani, a kedvezőtlen munkás viszonyokat egyszerre megváltoztatni, — de példaadó életünkkel minden esetre meg fogjuk adni hiveinknek az erőt a megpróbáltatások és nyomasztó viszonyok panasztalan türésére és elhordozására, — és ébren tartjuk szívünkben egy jobb jövő édesen vigasztaló reménységét. Hivatásunk ilyen felfogása és teljesítése mellett a zúgolódó elégedetlenség mind ritkább-ritkább lesz, — és eltűnésével maguktól megszűnnek a szektárius mozgalmak is.

Kedves Barátom! ezeket akartam én neked elmondani e közlésre szánt fejezet beküldése alkalmából. Nem tudom, hogy vajjon kiállják-e itt nangoztatott nézeteim a szigorú bírálatot. Ennek megítélését reád és esetleg lapod olvasó közönségére bízom. ró szemről mindkettőtököt csak arra kerlek, hogy legyetek igazságos bírák és méltányoljátok azt a jó akaratot, a mely engem ez alkalommal vezérelt.

Ezek után a mellékelt küldeményt rendelkezéssre bocsátva, maradtam kiváló tisztelettel

Tasnádon, 1902. január 30-án

igaz barátod:

Bartha Desső,

tasnádi ref. lelkipf. zlor.

Jézus követéséről.

(Felolvasatott 1902. febr. 9-én, Kolozsvárt, a ref. theol. disztermében tartott prot. estélyen.)

Mélyen tisztelt közönség! Bizonyára sokan olvasták az itt tévő tisztelt hallgatók közül, a nagy leugyel írónak Sienkievicznek újabban megjelent *«Öt keressük»* című novelláját. A ki olvasta, annak lelkére nem maradhatott mélyebb hatás nélkül. Nem tudom, melyik ott leírt alakot éreztük olvasás közben hozzánk hasonlóan, vagy talán nem is vagyunk olyan őszinték, hogy önmagunk előtt is bevallanánk, hogy ugyanazok a kérdések gyötörnek minket is, a melyek ez elbeszélés főalakjainak lelkét foglalkoztatják.

Pedig korunkban is hány ifjú lehet hasonlóan ott leírt, multságokban és élvezetekben, lélekben teljesen kifáradt gazdag patriciushoz. a ki végre látva, hogy már semmiben gyönyört nem talál az öngyilkosságra gondol. Számítatlan társa lelte már meg a pihe-nést egy pillanat alatt, önkényt választva azt. de őt hamleti kétségek szállják meg, ha vajjon, milyen álmok lesznek a halálban? ez a bökkenő! Hátha ez a rettegés, szorongás elkíséri még a síron túrra is s a Lethe vize nem ad teljes feledést?!

Aztán ő is úgy tett, mint mi szoktunk, a bölcselkedőkhöz fordult s neki is csak azt tudták nyújtani a mit nekünk, *tudományt*, de vele együtt *kétkedést*, mely a lelket tovább gyötörje. Az akkor élő filozofusok legnagyobbikához, Timonhoz megy el, a ki a fiatal római szívét leginkább azzal nyeri meg, hogy rajta is látja az ifju, hogy az ősz tudós is szomorú, mivel töprengő kutatásaira nem nyer feleletet, mely kielégitené. Néhányszori találkozás után, az ifjú már bizalmasan felárja az ősz tudós előtt fájó szívének, szenvedő lelkének egész sivárságát. S a bölcs, kérdéssel felel: Megfigyelted-e már, hogy a madarak seregestől költöznek ide a sötét, ködös északról? Tudod-e hogy mit keresnek Egyiptomban? *Világosságot és meleget!*

„Az emberi lélek is keresi a világosságot, ami az igazság és a meleget, ami a szeretet.”

„De a madarak megtudják találni a boldogságot, míg a lelkek szomorúsággal, szorongással telve kóborolnak a kietlen úton.”

„De mondd hát bölcs Timon, miért nem találja meg a lélek az utat?”

„Hajdanában az istenekben találták meg a békét, de most elfogyott a hit, mint a hogy az olaj elfogy a lámpásban,” így teddi a bölcs. És a mint akkor az ifjú nem találta meg az élvezetekben, sem a bölcs a maga mindent átkutató tudományában a megnyugvást és a békét, úgy tapogatóznak a hitetlen lelkek ma is a sötétben. S azok sem látták a szabadulás útját, de legalább *várat* „Honnan?”

„Különös! De néha úgy tetszik, hogy ha a világban nem volna semmi egyéb és semmi több, mint a mit tudunk, ismerünk s ha nem éreznők, hogy többek, jobbak lehetnénk, mint a miők vagyunk, úgy tetszik, mondom, hogy akkor nem gyötörne bennünket ez a szorongó kétkedés... És lásd én mégis épen ennek a betegségnek a forrásától várom a gyógyulást. Meghalt a hit az Olympuszban és a filozófiában; de a szabadulást megadhatja egy olyan igazság, amelyet még nem ismerünk.”

Ime a férfi lelkek gyötördése és várása!

Vagy talán sok női lélek hasonlít a görög bölcs leányához Antheához, a ki olyan tudni vágyó volt, hogy mire felserdült, már úgy ismerte a latin; görög és egyiptomi filozófusok munkáit, hogy édes atyjával már komoly vitába kezdett egy egy bonyolultabb tétel felett. Lelke senkőlt, tisztá nemes zarándok zaklatják, tétova, öntudatlan érzések hullámanak benne, untalan álomlátásai vannak, melyekben olyan dolgokról lát és hall, a mikről más halandónak sejtelve sincs. Mikor pedig gyötörő álmai a gyenge testet megtörik s a betegség alatt a halál félelme jó mind közelebb, az álomlátások rémképekké változnak, csak a sivár, rideg enyészetet látja a magányban rábámuló koponya sötét szemüregében.

Oh! gondolkozunk csak, nincsenek-e nekünk is rémlátásaink a halállal szemben, nem félünk-e mi is a magánytól, ha betegek, szenvedők vagyunk, nem keresünk-e mi is feledést? Mindég feledést és nem vigasztalást!

Mikor minket is úgy vigasztalnak, mint ama nagy beteg Antheát. „Téged majd meggyógyít az idő.” — „Az idő?” — — „Az idő a halál szolgája és nem az életé!” Neki valami más kellett, mint az idő és más mint a feledés! Ily lélekállapotban hallja, hogy van itt egy *bölcs*, ki meggyógyítja a betegeket? Prófétának mondják. Csak az a baj, hogy mert a nép hite ellen tanított, elárulták, a prokurátor pedig halálra ítélte és ma fogják felfeszíteni. Ezt meg kellene nézni, többet kellene róla tudni; mert mégis csak csodálatos, hogy proféta volna és még is mint bűnöst ítélik el. Kérdősködik a beteg, hogy mit hirdetett? A felelet az, hogy szeretetet, szelidséget, irgalmasságot, szegénységet, oh! de ha ezeket tanította, nem lehetett bűnös és még olyan új igazságot hirdet, mely legyőzi a halált és szabadulást biztosít! Még csak ennyit hallott

Róla a beteg s ereje már-már visszatérőben volt, izgatott vágyakozással susogta: „Menjünk hozzá.”

Égészen közel óhajtott lenni a Názárethez, „a szenvedés s a halál gondolatának közössége rokonságot teremtett lelkeik között. És ha a Názárethit az örökkévalóságba vetett hit tette erőssé, hogy nyugodtan menjen kereszt-halála elé, ugyanazt a reményt ő, Anthea is megszeresheti, meg nyerheti, csak közvetlen közelből kell látnia, hogy a Názárethi mindvégig nyugodtan türi-e a szenvedéseit?”

Pilátus is olyan közénk illő alak. Hány van ilyen is, érzi, tudja, hogy nem jól van a mit tesz, de nem lehet szembe szállni a közvéleménnyel, nem lehet felforgatni az egész fennálló rendet, *egy emberért*. Belefáradnak küzdeni az igazságért. Pilátus is azt hozta fel mentségül, hogy „halálosan fáradt vagyok!” S megnyugtani igyekezett magát azzal, hogy az csak a Názárethi baja, hogy nem római polgár. Tehát idegen! De azt Pilátus is el merte ismerni, hogy a Názárethi bűntelen, csak tanításait kellett elítélnie.

De hát mit tanított?

Hogy a fájdalokat, szenvedéseket türelemmel kell hordoznunk, azután lemondásra tanított az élet örömeiről, gazdagságáról, világi élvezetekről. Mit szólnának rólunk is, ha lakásurkat átadnánk a szegényeknek és nyomorultaknak s minden vagyónukat meg akarnánk velük osztani?!

„Esztelen tanok ezek!”

Azután még miről ábrándozik, hogy a minden felől összesereglett nép, különféle nemzetségű emberek mind testvér legyen, testvér és felebarát.

Ugy-e, ez képtelenség?!

De még sokkal tovább megy, Isten fiának mondja magát. Pilátus nem hitt ugyan az istenekben, de a vallást, mint korlátozó és féken tartó rendszert szükségesnek ismerte.

Képzeljétek a Názárethi azért nem fél a haláltól, mert annyira merész, hogy Ő úgy is feltámad a halálból.

Ez a kijelentése legfőképpen érdekelte a beteget, hisz neki a legkínosabb sötéletek épen a haláltól való irtózesos félelem adja. De kíváncsivá tette az elfásult lelki ifjut is, mert mint mondják a Názárethi azzal is biztat, hogy a kik nagyon sokat szenvedtek itt, boldogok lesznek a túlvilágon. „De hát honnan tudja Ő mindezt?” „Azt mondja, hogy az emberek Atyjától tudja, aki olyan Istenük a zsidóknak, mint nekünk Jupiter, avval a külömbséggel, hogy egyetlen és irgalmas Isten.”

Oh! közelebb, közelebb, vigyének hozzá, könyörög a beteg, látni akarom azt a bátorságot a halállal szemben.

És elindulnak a Golgotha felé.

Nem akarom elmondani a nép féktelen dühét, mikor emberi voltából kivetkőzve „Feszítsd meg”-et kiált. Nem az irtózatot kinzásokat, a mikkel a Názárethit a végéig megalázták.

Csak tekintsünk arra a töviskoszorúzó alakra, a ki teljes életében eddig nem látott dolgokat cselekedett és eddig nem hallottakat hirdetett.

Milyen fenséges nyugalommal jön, tekintete fenn révedez az Ő világában, kérdezni látszik, mi panasztok van reám? Mely nagy bűnt követtem el elleneitek? S e mellett mintha ajkai az imát rebegnék, hogy Uram, bocsáss meg nékik, mert nem tudják, mit cselekesznek.

A beteg egészen közel jut hozzá, csak egy pillantás a Názárethi alakjára s már életet érez tagjaiba visszatérni. Szíve hangosan feldobog s valami eddig soha nem érzett melegség járja át, a már-már elhaló tagokat. A bosszút ordító tömeg kiálltásai között ott hallszott egy-egy jajveszékelés is; „bélpoklos voltam, meggyógyított és mégis keresztre feszítik!” Oh! Miért nem hoztak elébb hozzá, nyögött fájdalmasan a beteg, szólni szeretnék vele, még csak egy szót. Késő! Elment! Vége!

De már csupán a Názárethi látása reményt élesztett a beteg lelkében és csodálatos, hogy mikor a többiek a legnagyobb megdöbbenéssel hallottak a megfeszített haláláról, Anthea némi megkönnyebülést érzett. Egyedül őt nem lepte meg, mikor harmadnap Pilátus verejtékező homlokát törülve, rémült kiáltásokkal jött hozzájuk. Tudjátok-e mit beszél a balga tömeg, hogy a Názárethi „feltámadott!”

Hát nekünk Pilátussal együtt, nem a balga nép meséje-e ez? Szabad-e kérdést tennem, vajjon mindnyájan mernénk-e teljes meggyőződéssel valómást tenni, hogy igen, én hiszem a Krisztus feltámadását!

De menjünk hozzá, kövessük őt, hogy közelségének az élőknek varázsát érezve, tehessünk hitvallást, hogy ő maga szóljon velünk, hogy hallhassuk Őt magát. Ne legyen akadály, mely követésében gátoljon, hogy aztán ne legyen balga nép meséje az Ő feltámadása. Tegyük úgy mint a Máté evangéliomában a halászok, a kik a felszólításra »Kövessetek engemet,« elhagyják hálóikat, hívják társaikat is, a kik még szeretteiket is készek elhagyni, hogy követhessék Jézust. Mondjuk a Lukács evangéliomában felemlített emberrel: »Követlek téged Uram valahova menédesz!» (Luk. 9. 57.) És miután a Megváltó tudta, hogy mi saját magunkra hagyva csak hináros, posványos uton járunk, mind gyakrabban és erőteljesebben halljuk a felszólítást a mint mondja: »Kövess engemet.« Itt nincs menés, mert még mikor a felszólított azt mondja, hogy »Uram, követlek, de engedd meg nekem, hogy elmenjek először és temessem el az én atyámat.« Jézus akkor is parancsolólag ragadja ki a kétségbeesésből. Ő tudja, hogy mikor azt vesztettük ki nekünk a legdrágább volt, akkor szükséges tekintetünket elvonni a földi nagy fájdalomtól a mennyei üdvösségre. Akkor nem enged bennünket elmerülni a télen szomorúságba, hanem megadja az életre szóló köteleseghívást: Te pedig elmenvén, hirdessed az Isten országát.« Mert Ő tudja, hogy a ki meghal is él, az már Istennél van, nekünk pedig itt e földön élőkről kell gondoskodnunk, s azokat közelebb vinnünk az Atyához. Pedig mi is úgy vagyunk mint ama bibliai ember, ki gyarló kicsinyes mentegetésül mondja: »Követlek Uram, de engedd meg nekem először, hogy búcsút vegyek azoktól, kik az én házamban vagynak.« Erre azt feleli Jézus: »Valaki azokra néz, a melyek ő utánna vagynak, nem alkalmas az Istennek országára.« (Luk. 9. 62.) Vagy min más alkalommal mondja Jézus »Ha ki akar én utánam jöni, tagadja meg magát és vegye fel az ő keresztjét és kövessen engemet.« (Máté 16. 24.)

Minden reánk mért nagy megpróbáltatás, küzdelem, könnyü lenne, ha azt úgy tekintenénk, mint Istentől reánk mért keresztet, s ha nem lennénk sikertek meghallani, hogy »az én terhem könnyü.« (Máté

11. 30.) De ha mi az Atyáért akarunk élni, akkor a lelkiekben is kell munkálódnunk Mert mindnyájunknak szól az intés »Munkálódjatok nem az eledelért, a mely elvész, hanem az eledelért, mely megmarad az örök életre, melyet az embernek Fija ad néktek.« (Ján. 6. 27.) Az a kit az Atya elbocsátott, s a kit Isten feltámasztott, mely dolognak mi mindnyájan bizonyosságai vagyunk, mondja a Cselekedetek Könyve. És ha teljes meggyőződéssel mondhatjuk: »Feltámadott az Ur bizonynyal!« Csak akkor juthatunk hozzá igazán közel és csak akkor érezhetjük, hogy gyógyító ereje a mi életünkre is kihat.

Mint a beteg Antheának elég volt csak pár pilanatra is látni a Názárethit, hogy hit éledjen szívében, mennyivel inkább győzhet meg minket e hit igazsága, mikor lépten-nyomon tapasztalhattuk csodás lényé új életet adó erejét. A mi szenvedéseinkre, bajainkra a legjobb vigasztalás, mikor azt mondja Jézus: »A kik egészségesek nem szűkölködnek orvos nélkül, hanem a betegek.« (Márk 2. 17.) Azért ha lelkünket Jézushoz visszük és hisszük, hogy Ő tud gyógyírt adni, megkapjuk tőle a biztató választ »a te híted téged megtartott eredj el békességgel. Ha közel juthattunk a Megváltóhoz, Ő már békességet ajánl nekünk. Az emberekkel való érintkezésnél is úgy van, hogy egy egy általunk nagyon szeretett lény közelsége olyan megnyugtatólag, vigasztalólag hat reánk. Vele vidámság száll a házba s az egész hangulat olyan elégedett, olyan békességes lesz. Hát még ha a Jézus társaságában lehetünk s Ő mondja »Én amaz én békességemet adom néktek. Vagy hogy ha érezzük gyarlóságunkat, látjuk, mily végtelen sok hiba, gyengeség van bennünk, meg kell vallanunk, hogy betegnek érezzük magunkat, milyen jól esik a megnyugtatólag, hogy »Megbocsáttattak néked a Te bűneid.« A bűnbocsánat nagy ajándékán kívül nemcsak ígér, de ad is örökéletet, mikor vissza adja a kesergő özvegy fiát, vagy a mikor feltámasztja a Jairus leányát, s előre vigasztalást, reményt adó szavakat mond »A leány nem halt meg, csak aluszik.«

Tehát ha mi örömmel, banatunkat, kétségeinket oda visszük Jézushoz és elmondunk neki mindent olyan őszintén, mint a hogy érezzük, kérdéseket teszünk, mint kételkedő gyermekek a jó édes atyához, Ő a mi kérdéseinket nem hagyja felelet nélkül. És a kik közel akarnak jutni hozzá nem ismerve gátot sem a munkában, sem a szorakozásban, hanem az élet örömteljes vagy szomorú körülményei között is meg akarják találni a hozzá vezető utat, Ő azokkal igazán közli nagy szeretetét, azokra nézve azután már nem az ábrándokat kereső lelkek álomlátásai lesznek a Jézus tanításai, hanem azok valóban meg látják Nála azt a világosságot, mely az igazság, és érzik azt a meleget, mely a szeretet.

Kenessey Ida.

TÁRCSA.

Széchenyi imádságai.

(Felolvastatott 1902. jan 28-án a ref. theol. fakultás dísztermében tartott prot. estélyen.)

(Folytatás.)

A' polgári erény valódi értelmében nem illyeket szül, de a' kötelesek teljesítésének kutféje. Czimje nem alacsony hízelkedés s határtalan dicséret, egekbe nem emeli a' halandót s mint Istent térden nem imád senkit; nyelve szemérmes, de férfui, bátor szózatú, fő tulajdona: törvényes urát, hazáját, földieit legjobb tehetsége s ereje szerint szolgálni. A' becsületes férfiú mindenkinek megadja az övét, s a' másé elvételét szintugy gyűlöli, mint önmaga jusáról könnyen nem mond le, sőt azt védeni tudja.

Széchenyinnél e szavak jelzik az erény fogalmát, mely alapja mindennek. A nemzetek fejlődését vizs-

galva „tisztán fogjuk látni — írja másutt (Hitel 169) — hogy hármii csuf kíséreléssel volt is néha környezve a' régi világban, egyedül az erény oka néhány nemzet gigási felemelkedésének, s hogy dicső lételeket századokig fentartotta bálvány imádásik, ember-s' dozatik s egyéb a' természetnek illy szennyei és szörnye' közt a' polgári erkölcs! S... meg leszünk abban győződve, hogy a' keresztyén vallás zavaratlan forrásán megtisztult erkölcsi jó ma legegészesb mint leghosszabb élet- időt ígérő feneke a' nemzetiségnek. Hazánk akkor lesz boldog, ha illy felemelkedet nemzeti szellem élesztí földieinket. Ezt az erkölcsi útmutatást követve, minden munkájában azt találjuk, hogy a felemelkedet nemzeti szellem, az igazi erény az igazság érzeten alapul Rendkívül sokszor utal erre és sok példával igazolja. Az igazság érzet kifejlesztésére mindent meg kell tenni. A nők tanítsák »már gyermekkorunkban mindenek előtt az igazság szeretést s a' csalfa, hazug Szó és Tett gyűlöletét, mert hány vagyonos el-

szegényülésével, mennyi szerencsétlen köny árjával, hány repedt szív néma fájdalmával tölti be a' hazug szó, csalfa tett a' világot! (Hitel). Mindig az igazat kell mondanunk akkor is, ha a történelmet tanítjuk: »az egész közönség lelki tulajdonira mi lehet hathatósab' a' ádottabb befolyása, mintha még a' serdülő is naponként tapasztalja, milly szenny 's kárhozat ragad a rossz névre még akkor is, mikor ez nem is árthat többé; midőn a' derék bece még akkor is zeng szádról szádrára mind tisztábban, mikor föld fedi már csontjait. Ezeknél fogva a' holtakról közmondásnak így kell hangzani: de mortuis nil nisi verum.« (Hitel.) »A' legnagyobb igazságból minden részre a' legnagyobb haszon is foly« és »semmi sem közelíthet a' tökéleteshez, ha sarkalattja nem talpigazság.« (H.) Az igazságérzetnek nagy erőt tulajdonít. Ez képesít arra, hogy »kiki a mit mond, szembe mondja és arról feladni is kész«, mert az igazság szigorú keresés; biztosságot nyújt neki. Az igaz szó minden jönnek a kútfeje, így az őszinteségnek, egyenes lelkiségnek is. Így érhető lassanként nemzedékeken át azzal a tudatnak a megörökösödése, hogy csak a rendes és becsületes ember boldogul s ez a tudat növeli a szorgalmat, takarékoságot, igazi becsületet, az adott szó szentségét s a testek egyenességét. »Minél nagyobb az igazság valahol, annál nagyobb ott a közboldogság!« (Kelet népe).

A harmadik jellemvonás, melyet az imádásokból megismerünk, a mély és feltétlen hit, az istenben való bizalom. Ugyanaz az ember, a ki gondolkodásának a megacélozása kéri, hogy a jövőbe láthasson, a ki gondolkozni akar, hogy dolgozni tudjon és a jót a rossztól elválaszthassa; ugyanaz az ember áhitatos lélekkel tekint az ég felé: »Önts bizalmat lelkembe s ne enged meg, hogy a te végzéseidet bírálgassam!« E szavakat az a hit iratja vele, mely »a keresztyén vallásban s így a mennyei dolgokban a határtalan bizodalmat« (hittel) tartja az elsőnek. Nagy nemzeti munkája kezdetén a hazában levő sok bajt látva ez a mély hit indítja, hogy »az egekbe fohászkodjék az Ur Istenhez« (Világ); ezért megy mielőtt a Tisza szabályozásánál az első kapavágást megtétné, a templomba, mert »Oh Isten, a te kezdedben van minden! Adj nekünk szerencsét, mert a mi gyarló tudásunkkal és szétágazó nézeteinkkel semmire sem mehetünk!« (Napló). A hit szerinte oly part, melyre végre még az is elérkezik, ki annak hazájában soha sem is lakott, hanem a hit tettei s bűnei inkább az élet forogtegei között tartottak; olyan part a hit, melyen a szédítő örömek, kincsek s ál magasztalások közé merülve is nyughatik eltompulva egy darabig az is, kinek lélekismerete nem tiszta, de kinek annál keserűbb egykori felébredése! (Hitel.)

A vallásos hit fontos »mert a vallás a legbiztosabb és legerősebb alapja az emberi társaságnak s boldog az a nép, melynek a vezetői minden tetteiknek első sorban ezt vetik alapul.« (Blick.) A vallásban az érzületet tartja lényegesnek s e lényegét örökké valónak. »Egyik vallás a másik után eltűnedez a föld színéről, de a vallásos érzület, mely azokat alkotá, az emberek szívéből soha ki nem oltható. Ha Tyrtaeus, de apparitione dei, azt mondja, hogy Isten az emberek előtt legelőször is ezek saját alakjában, azután csak mint egy hang, utóbb egy álom s végre valami fényugárként jelent meg: úgy e mondásának a mostani s későbbi időkre alkalmazva igen szép értelmezése lehet, az álom alatt költészetet, a fény alatt bölcsészetet értvén. Mig az emberi nyelvben fennmarad és hangzatos lesz ez a szó: Isten, az emberek tekintetét mindig fölfelé fogja emelni az.« Bár így magá alkotta nézetei vannak, a vallásról nem akar külön állani, hanem a létező vallások között legnagyobbra tartva a keresztyén vallást, annak a lelkes híve, »Keresztyénnek születni tagadhatatlanul igen nagy szerencse és az egek különösen szép ajándéka, mert »a keresztyén vallásu nemzetek és népek során kivül

e világon sehol sincs igazi civilisatio és sehol sem létezik általános előmeneteli vágy és polgári erényre alapított tiszta haladási szellem.« Mindig a lényeghez ragaszkodva e keresztyénségben levő egyes felekezetek között nem tesz különbséget. »A keresztyénség tiszta szellemében és mindenek előtt türelmes, és nem csak szóval, de tetteleg vagyok türelmes. Ennél fogva minden felekezetüket tisztelvén, tisztelem annál inkább az evangelica vallásukat. Föl is szólottam e szerint mellettök mindenkor és föl fogok szólani mindaddig, míg a recprocitásnak elve, s nem csak szin, de lényeg szerint kivéve nem leszen; minden, a mi innen marad, keblem vágyát kielégíteni nem fogja.« (Beszéd az orsz. gyűl. 1843. jul 11.) Mint keresztyén s főként mint magyar nagyon sajnálja, hogy a nemzetet még a »külön hitvallás« is sok részre osztja. »Annyi bizonnal, de tán több keserű versenyegés van Pápista 's Református mint Gallus és Angol közt. Sok derék magyar helység, melynek lakosi oly egyenesen s karsun nőttek fel, mint egy fiatal fenyő liget, 's képvonás, állás 's mozgásban oly rokon egyenlők, még azok sem alkotnak iránylag kis körökben egy szívet, egy testet; 's a kereszt — a' türelem 's felebaráti szeretet dicső jele — sokszor egy a' mennyországból kirekesztő vázzá alacsonyították le 's a' kakas, a' lelki éhedség példázója, ellenséges bizodalmatlanság cégérévé disztelenítették. Alig van Társaság, Egyesület, intézet mely a' hitvallási irigykedés ördögétől ment már kezdetekor ne rejtené keblében a' halál okát. Csak romja látszik itt-ott sokszor oly tiszta szándékkal fakadt honi Intézetek alapinak. Legyen kihagyva csak egy felekezetet, legyen a' tárgy, nem születés 's kihalás, hanem tudomány 's észbe'i tehetség szerint szerkesztetve, 's a Siker, úgy itélem, már lehetetlen! A honszeretet csekély pálya, a' Szép, Nagy 's Dicsőnek oly kevés keblében forrón érzett hatalma nem olvaszthatják egy szép nemzeti összhanggá mind azon nyomorult önség, haszonles, szüklélek-, féltékenység-, hűség-sugta előítéletek disztelen kongásit, melyek az Egybehangzás, Egység, Egyetértés, Erő 's Erény minden varázsit ketté török, és szinte valahai létének sejtését is tulhangozzák.« (Világ.)

(Vége következik)

Imre Sándor.

Irodalom.

Néhai Szász Domokos erdélyi püspök hátra hagyott negyven egyházi beszéde. Kiadja Szász Károly ref. püspök. I. kötet: I—XX beszéd. — Ára fűzve 4 korona. (Folytatás.)

Ezek után úgy a tanítások, mint szerző kiválósága elem szabja hogy a részletekbe bocsátkozva, az egyes beszédeket is, legalább csoportokba foglalva, méltassam.

A négy adventi közül kétségkívül legszebb, s az egész gyűjtemény legértékesebb darabja, Keresztelő János (II.). Mélyenjáró lélektani tanulmány s valódi mintája az adventi igehirdetésnek. Próbát tettem vele a szigorú kritikával is, a magam számára, de színaranyát a marólóg sem támadhatja meg. A prófétát Herodes udvarában, tehát oly körben, mutatja fel a mely már újdonsága által is hat. Mi benne inkább a puszták emberét szoktuk templomba vinni, vörző levágott fejét a betlehemesek pásztorjátékainak engedve át. Egy drámát olvastam e tárgyról s annak silánysága bántóan érint a hitszónoknak e mellett a diadalmas szépségű, majd megrendítő drámai tömörséggei rohanó s mégis közvetlen természetességű tanítása mellett. János tragédiájában előttünk áll az igazság védőjének, a prófétának sorsa. Mindazoknak, kik előtte, urána éltek s ezután támadni fognak. Látjuk az Isten emberének hűségét és jutalmát. Királyok palotájában sem lesz belőle udvaronc; marad, ki volt. S jutalma? Éj közepén durva poroszló megye... csikorog a zár... pallos csapása hallik s mindennek vége. Ilyen hűség

s ilyen jutalom! És itt következik a felemelő konklúzió. Heródes örjöng... a véres árny kíséri... új próféta támad. Hire megy, hogy János feltámadott. Ki Istennek szolgál: nem hal meg. Avagy halál-e a megdicsőülés. Ha ez halál, hadd haljunk meg mi is...

E beszéd szépségeit kibeszélni nem lehet. A vértanúk szent hamva érinti arcunkat.

Az I. beszédnek szép bevezetése a végére siető által keltett mulandóság gondolatából indul ki. Mulandó az idő, az ember. De az elmulás panaszhangjai közé örvendtes hír vegyül: a Karácsonyi örömhír ez. Krisztus jó szót: azért jöttem, hogy tüzet hocsássak.. Az igazság, az újjászületés, a szeretet tüzeit. Tárgyalása vázlatos; átlátszó, nemes egyszerűség jellemzi.

A III. a „míveltség fokozatairól,“ nem adventi ugyan, de tartalmas, logikus beszéd, mely az igazi míveltséget a másokért élő, a szeretet, önfeláldozás, vigasztalás munkáit teljesítő jézusi emberben mutatja fel. (Folytatjuk.) *

E rovatban ismertetett művek mind kaphatók *László Albert és társa*, a tiszántúli ev. ref. egyházkerület kizárólagos bizományosa protestáns irodalmi könyvkereskedésében — *Debreczen*

Lapszemle.

A Prot. Egyh. és Isk. Lap 5-ik sz. Sz. F. szól a *Darányi Ignác* egyházker. főgondnokká választásának jelentőségéről, s megadván az egyaránt érdemes volt jelölteknek, s ezek között különösen *Hegedüs Sándornak*, a buzgó egyháziasságukkal régen kiérdemelt elismerést, örömmel látja a dunamelléki egyházkerület erkölcsi gazdagságát abban, hogy ily kiváló férfiak közül választhatott magának „királyi pap“-ot. Sajnálja, hogy éppen *Hegedüs* és *Darányi* kerültek egymással szembe, de hangsúlyozza, hogy az egyházi élet — nem úgy, mint a politikai — azt is kitüntette, a ki esetleg kisebbségben maradt. Örömmel írjuk alá a cikkben mondottakat, de nem zárkozhatunk el annak kimondása előtt, a mit egykor a *Prot. Sz.*-ben éppen Sz. F. bizonyítgatott különös éllel, hogy mily sok kára származott egyházunknak abból, hogy legfőbb dignitáriusai egyben legelső politikai szereplők is voltak. Gondoljunk csak az „erdélyi püspök“ czimkérdésére. A pártpolitika az egyházban mindig veszedelmes volt s fájdalmas az emberek nem oszthatják magukat két részre. — *Wlassics és a belmissió* czimvel *Mayer* Andre eperjesi theol. tanár irt megszívlelendő sorokat a serdültebb ifjuságnak egyházi, keresztyén gondozásában álló fontos egyháztársadalmi feladatról, a melyet a magyar protestantizmus tényleg elhanyagolt, s e téren a katolicizmus hasonlatlanul előnyben van, s míg ifjuságát a kath. hithűségben csaknem fanatizálja, egyházához köti, addig mi az elvilágiasultság és tespedés álmából nem akarunk felébredni, hanem csak sopánkodunk és öntevékenység helyett mindent felülről, kívülről várunk készen. *Wlassics* miniszternek a költségvetési bizottságban nyilvánított az a terve, hogy a népnevelés hazafias irányának biztosítása czéljából az óvók, elemi iskolák és különböző ismétlő és tanoncz iskolák növendékeit egész a katonakorig hazafias buzgó tanítók vezetése alá helyezendő *ifjusági körökben, egyesületekben* akarja szervezni, serkendő, tette buzditó hatással kellene hogy bírjon reánk nézve, hogy a jó példát kövessük és az ifjuság gondozását egyházi téren vegyük munkába. — *Ruszkay Gyula* folytatja dr. Schöllnek a Jézus isteni voltáról szóló értekezése fordítását. Az énekes könyv reviziójáról folytatólagosan *Morvay* Ferencz cikkeznek, s mostani cikkében éppen erdélyi énekes könyvünkben a próba gyűjteménybe felvett darabokat bírálja. E szám tartalmát kiegészíti még *Homola István* szokásos közleménye a vegyes házassági statisztikáról (1901 nov. hórol) és Dr. Szlávik M. külföldi szemléje.

A Dunántúli Prot. Lap 4. és 5. számának na-

gyobb részét a Pápan építendő ref. templom. paplakás és iskolák elhelyezési tervének részletes ismertetése foglalja el, ezenkívül G. Szabó Mihály az 5-ik számban bevégzi a templomszékek alapján való egyházi adózásról irt cikket, a melyben ez elavult adóalap megszüntetését kívánja és a 4-ik számban szintén befejezi *Németh* István a dunántúli egyházkerület zsinati előmunkálatait magában foglaló előterjesztést.

Debreczeni Prot. Lap. (5. sz.) „Az emberbarátságot mezejéről“ cz. cikkében *Csiky* Lajos meglekésztve a fővárosi társadalom ama humanus intézkedéséről, hogy közadakozásból a munkátlan szegényeknek ingyen tejet és ingyen kenyert oszt ki, a társadalom e jótékonyosságában a Krisztus lelkeinek működését, a nemesebb értelemben vett egyházi belmissiónak helyettesítőjét látja, s mint kétségtelenül bibliai, evangéliumi eredetű társadalmi törekvést melegen méltatja. *Dombi* Lajos gyulai lelkesz „Három kérdés és felelet“ cz. cikkében a következő kérdéseket veti fel: 1. Zsidó szülők gyermekét megkeresztelheti-e ref. pap? 2. Ha nincs templomi gyülekezet, tartassék e templomi istentisztelet? és 3. Ev. ref. lelkesz lehet-e orsz. gyűlési képviselő? Meg is felel mind a háromra, az elsőre akként, hogy ha 18 ik évét az illető betöltötte, s szabad akaratjából az ev. ref. egyház kebelébe akar áttérni, megkeresztelhető; ha pedig a kort nem érte el, de a szülők kívánják, erről tanuk aláírásával ellátott írásos nyilatkozatot adnak és ha a lelkesz meggyőződött a szándék komolyságáról, szóval, ha biztosítékot lát arra, hogy a megkeresztelendő gyermek az ev. ref. egyház tagja lesz, akkor meg kell keresztelni. A második kérdésre *nemmel* felel, mert ha nincs hallgató, akkor az istentisztelet olyan szerű, mint a csendes mise, a pap nem lehet csak imádkozó gép. A harmadik kérdésre a felelet: igen, mert az nem lehet hátrányos, csak előnyös az egyházra nézve, ha lelkeszek mint képviselők is minél nagyobb hasznára lesznek az egyháznak. De ezt csak akkor a megszorítással engedné meg, hogy az ilyen pap-képviselő a vasárnapokat és ünnepnapokat okvetlenül egyházában töltse, s máskor az egyházat helyettesítse vagy káplánja rendesen gondozza. No hát erről a dologról a mi szerény véleményünk csak az, hogy a pap első sorban legyen és maradjon pap; az országra, a nemzet boldogulására nézve is legjobb politikát az a pap folytat, a ki a szó teljes és igaz értelmében jó pap, hű és lelhiismeretes pásztor a megbízott nyájnak. *Padrak* Sándor kir. közjegyző „Ref. hithűség és áldozatkészség“ cz. s igen egészséges észjárásra, igazi kálvinista szellemre valló cikkének folytatásában híven ecseteli a népiskoláink államosításában rejlő káros következményeket, s ezek kiküszöbölésére gyógyszerül az egyházi közalap kezelésének olyan irányu reformját ajánlja, hogy annak hathatós segélyével támogassuk iskolafentartó gyülekezeteinket, s megmentünk meg, a mit még megmenthetünk iskolai autonomiánkból. Valóban legszentebb érdekünk ez, mert egyik legégetőbb sebünket orvosolná, csak az a kérdés, hogy éppen a közalap módodon volna erre minden kerület érdekét egyformán kielégítőleg felhasználható. Mindent a közalap sem bír el! Érdekes cikk e számban a *Stern Hermann* volt baptistáé, a ki a Debreczeni baptista gyülekezet belső életéről, s a vezetők éppen nem keresztyénies tényeiről közöl okulásra nagyon is alkalmas leleplezéseket, melyek helyes világításba helyezik ez alszenteskedő, a nép hízékeny ségével visszaelő hamis próféták önzését.

A Sárospataki Lapok 5-ik számában *Morvay* Ferencz „Protestans revisio?“ czimén tárgyalja a tiszáninneni egyházker. zsinati előmunkálataira hivatkozással az 1867. LIII. t.-czk. 13 §-nak visszaállítását kérdését, de ennek visszaállítását cikkező nem tartja helyesnek, mert félős, hogy az előre ki nem számított esélyek sokkal több kárt okoznának egyházunknak, mint a mennyt a mostani helyzet. Z

Különfélék.

Protestáns-este Kolozsvárt. Azok közt az érdekes és látogatott Protestáns esték közt, melyek az idén Kolozsvárt tartattak, a legérdekesebb és leglátogatottabb volt a múlt vasárnapi. A legelőkelőbb női és férfi hallgatóság gyűlt össze az estére, melynek minden pontja lélekemelő volt; úgy a *Zsigmond Ferencz* kántor gyönyörű solója hármonium kíséret mellett régi ref. egyházi énekeinkből, mint a ref. egyházi női énektár pontja Borsay karnagy vezetése alatt és a szép szavaltat „*Jézus és a nép*” — Tompától. Legkiemelkedőbb pontja volt azonban *Kenessey Iduska* k. a. felolvasása, mellyel mai lapunk kedveskedik olvasóinknak. Már megjelenésében annyi báj volt, hogy egészen lebilincselte a hallgatókat. És a mikor megszólalt az ő szívekbe lopódzó hangján, mely oly szelid, de a félelemnek minden árnyéka nélkül...?! S az is, a mit mondott! Felolvasásainknak de sok szereplője tanulhatna tőle tárgy választást és kidolgozást is. Örvendünk és köszönjük, hogy lapunknak rendelkezésére bocsátotta felolvasását. Az egész hallgatóság el volt bájolva, megindítva a »gyermeksziv« gondolataitól és sietett gratulálni, megköszönni neki a »lelki épülést.« Mindenki tudott valami kellemest mondani neki, csak egy nem, kinek azonban könnyei beszéltek — *az édes anyja*. Minő kincseink vannak a női szívekben; hogy hagyhatjuk gyümölcsözetlenül!? Nyissunk adjunk nekik minél szélesb' munkamezőt! Ezek a kezek valók igazán „plántálásra, öntözésre, gyomlálgatásra.” Köszönjük *Kenessey Iduskának*, hogy alkalmat adott nekünk ezeknek elmondására.

Szabolcska Mihály paptársunk az ő ismeretes esetét ismertető czikkünkre levélben igyekszik magyarázni eljárása helyességét s a mi »helytelenítésünk« igazolatlanságát. Ugy fogja fel a dolgot, hogy ez az ügy az ő privát ügye *is* és sem ő, sem tanítványai nem várhattak addig, „míg az a két Nagy méltóság (?) testület udvarias finom bókók közt ez ügyről majd véleményt cserél.” »Nekünk igazság kell — írja — s ha nem kapjuk meg, tessék akkor az »egyetemes egyház«-nak előállani. Különben is úgy gondolkoztam, hogy az igazság igazság, ha a legkisebb ember védi is.« — Meg kell ezekre jegyeznünk, hogy szó sincs róla, hogy mi épen Szabolcskát kicsinyeltük volna. De fenntartjuk azt a felfogásunkat, hogy ebben a dologban egy szemernyi része sincs Szabolcskának a privátembernek, hanem az egész az egyházunk által oda állított *ref. hitoktató ügye*. S ha egy papi hivatal is nem közvetlenül tárgyal a kongrua vagy anyakönyvi kiigazítás stb. dologban a miniszteriummal, nem tárgyalhat ebből sem; hanem jelentést tesz az ügyről esperese útján a püspöknek, ki vagy maga közvetlenül vagy a hivatalos retortákon keresztül megszerzi papja számára az elégtételt. Mert lehetnek ám olyan papok is — bár készséggel ismerjük el, hogy Szabolcska nem olyan, a kik a dolgokat nem helyesen ítélik meg. A tanítványoknak pedig egyszerűen megmondja az ember, hogy az orvoslásra nézve a *hivatalos* lépéseket megtette. Hogy az ember a hivatalos uton jár, — habár igazságát későbbre kapja is meg — ez csak természetes még pedagogiai szempontból is. Különben mi ezt csak eljárásbeli hibának néztük, de a dologban vele teljesen egyetértünk. Reméljük, hogy azért „szent a béke“ miköztünk.

A Szabolcska temesvári esete általános megütközést keltett mindenféle protestáns körökben. A M. Sz.-ban valaki egy analog, bár szelidebb esetre mutat rá, melyből kifolyólag *akkor* az igazgató degradáltatott. *Ma* — mondja egy másik czikk — ez alig történik meg, mert a kultuszminiszterium kilincset egyik kath. püspök a másikkal adja. Az ultramontan lapok »felfújt heccz«-nek akarják minősíteni a dolgot, a többi »agyon hallgatni« próbálja. Az »Alkotmány«-ban a temesvári plebánus ront neki az alkalmából

holdmezővásárhelyi ref. gimnáziumunkra, melyben daczára államszegélyes voltának a kath.-ok kétszeres tandíjat fizetnek s év elején és végén »kálvinista hálaadó istentiszteletre vitotnek.« Maga az »Alkotmány« is reszelkedve petit-betűre szoritotta a förmedvényt, mely egy *állami* intézetben ugyanazon jogokat követeli a kath. egyház számára, mint a protestánsok maguknak *saját felekezési* iskoláikban. A miniszteriumból — mint halljuk — elrendelték, hogy a növendékek magaviseletben való megrovása töröltessék. De ezzel nem érhetjük be. Követelnünk kell, hogy a *törvénytörő* példáson bűnhődjék. Ujra mondjuk, a dolgot a konvent elé kell vinni!

Konfirmált növendékek a Szeretetháznak.

Csiki Károly disznajói lelkésztől 2'68 koronát vettünk, mint az ottani konfirmált ifjak adományát a Szeretetháznak. Az összeget rendeltetési helyére juttatjuk s egyben kifejezzük örömünket a felett, hogy az illető növendékeknek első munkájuk, mint önálló egyháztagoknak a szeretet munkájának gyakorlása volt. Adja Isten, hogy e munkában meg ne restüljenek, de sőt ismételjék évenként emlékeztetere éitük ama nagy napjának. Ha kicsinyke lánggal ég is mécsesünk, nekik megleget, másoknak fényt ad az, melyet követhetnek.

A ref. theol. fakultás ifjusága Nagy-Enyeden. Fakultásunk Ének és Zeneegylete saját pénztára, részben a Bethlen-szobor alap javára f. hó 8-án fényesen sikerült hangversenyt és táncmulatságot rendezett Nagy-Enyeden. 60 theologus és tanárjelölt vevett be az anyavárosba *Kenessey* Béla theol. igazgató díszelnök vezetése alatt szombat délben. A ref. kollegiumban volt a szállás, ahol meleg szeretettel várták és látták el a fiatal vendégeket. Nagy Enyed városának intelligentiája s a vidék színe-java felekezeti különbség nélkül — nagy várakozással nézett a pompásnak ígérkező hangverseny és táncmulatság elé. S várakozásában nem is csalódott. A fiatal amatőrök művészi hévvel és rutinnal játszottak, szavaltak, s énekeltek, s Enyed műértő közönségének nem mindennapi aeshetikai élvezetet nyújtottak. Hangverseny után tánc volt, a fehér ruhás szép leányokkal és feketebe öltözött fiatal emberekkel zsufolásig megtelt teremben. A négyest 78. pár táncolta, s mindenki, akit jó szerencséje arra a mulatságra elvitt, a legkedvesebb emlékekkel távozott haza, dicsérvén a kolozsvári fiatal Timotheusokat, kik itt is oly derekasan megállották helyüket s Enyed lakóinak feledhetetlen perczeket szereztek.

Viszont a mulatság rendezői is hálával gondolnak Enyed intelligentiájának jóindulatu érdeklődésére és vendégszeretetére s a nagy erkölcsi és anyagi sikerért s szíves vendéglátásért meleg köszönetet mondanak.

A mulatságon megjelent Enyed összes notabilitása élén Zeyk főispánnal, s a mulatság összes jövedelme, a bruttó jóval meghaladja az 1000 koronát.

Különösen a kollegium tanári kara érdemel nagy köszönetet a szállásért és ellátásért, melyben oly magyáros szíveséggel részeltették a kolozsvári fiukat.

Hivatalos rész.

166—1902.

PÁLYÁZAT.

Az erdélyi egyházkerületben a kolozs-kalotai egyházmegyébe kebelezet ketesdi egyházközségben a kántor-tanítói állomásra ezennel pályázat nyitattik.

Javadalom: Jó lakás veteményes kerttel, 312 kor. 12 fill. fizetés, mely a canonica portio tiszta jövedelmeinek és hívektől befolyó kepenek az értéke. Ehez járul 492 korona államsegély.

Pályázati határidő február hó 28-ika. Folyamodványok nt. Deési Gyula esperes aához küldendők Gyaluba.

Kolozsvár, 1902 febr. 13-án. *Dr. Bartók György*,
erd. ev. ref. püspök

188—1902.

PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerületben, a görgényi egyházmegyébe kebelezett *magyarpéterlaki* első osztályu egyházközség lelkészi állomására pályázat nyitattik.

Javadalom összes értéke 3000 (Háromezer) korona, melyből 1273 kor. 34 fillér dézszaképzés, 320 kor. fapénz-váltás, 15 hold 949 II. tagosított szántó, 1453 ööl rét, kepe és stola, e két utóbbi 1186 kor. értékben; conversio-többlet 15 kor.

Megjegyzések: Elvászandó lelkész köteles, a deklarációs napjától számítandó *öt évig*, úgy a mint az a nyugalmazott lelkészek mellett szokásos, — *félfizetéssel szolgálni*, úgy, hogy mindenféle javadalom megosztatik egyház és lelkész között. *As elvászandó lelkész öt év elteltével teljes fizetésbe lép elő*; tehát az állomás rendes papi állomás

Az is megjegyeztetik, hogy a félfizetéses átmeneti idő alatt, a még fennálló képezési rendszer megváltoztatható, s a kepe megváltható lesz.

Pályázati határidő 1902. ápr. 12. Kellően felszerelt folyamodványok *Csekme* Ferencz espereshez küldendők *Germyeszegré*, u. p. Sáromberke (Marostordamegye.)

Kolozsvárt, 1902. február 13. *Dr. Bartók György*, erdélyi ev. ref. püspök.

192—1902.

PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerületben, a nagy-enyedi egyházmegyébe kebelezett *maros-ludasi* negyed osztályu körlelkésztség lelkészi állomására pályázat nyitattik.

Javadalom 1. A m. ludasi anyaegyház pénztárából, évnegyedi előleges részletekben 513 kor. 34 fill. 2. Központi javadalom a belmissió alaphól évnegyedi utólagos részletekben 600 kor. 3. 17 hold 1000 négyszög ööl szántó és 3 hold 615 négyszög ööl temetői kaszáló haszonélvezete, mely után az adókat lelkész fizeti bérleti értéke 200 kor. 4. Temetési stóla — esetenként 4 kor. — évi átlagban 54 kor. 40 fill. 5. Keresztelési stóla esetenként 80 fill 6. Állami kiegészítés — tekintettel az adókra, 300 koronára számított fuvarköltsegre stb. — 1200 koronáig 242 kor. 59 fill. (Később 1600 koronáig 642 kor. 59 fill.) 7. Négy szobás kényelmes lakás, melléképülettel és kerttel.

Jegyzés. Ezen javadalmakon kívül hetenkénti 4 vallásitanítási óráért az állami iskola pénztárából 200 kor. tiszteletdíjat élvez a lelkész; és kilátása lehet, hogy a Nagymélt. földmivelésügyi miniszter — évenként megújítandó kérelem folytán — törökbuzával bevett 4 magyar hold földet ad használatba.

Kötelességek. A maros-ludasi anya-, maros-gezsei és hadrévi leány- és maros kezei fiók-egyházközségekben a lelkészi teendők beosztása és teljesítése, a körlelkészek részére megállapított általános — és a m.-ludasi körlelkésztség részére megállapított részletes utasítás szerint.

Pályázati határidő 1902. márczius 10. Kellően felszerelt folyamodványok e határidőn belül alulirothoz nyújtandók be.

Kolozsvárt, 1902. febr. 13. *Dr. Bartók György*, erdélyi ev. ref. püspök.

198—1902.

PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerületben, a küküllői egyházmegyébe kebelezett *medgyesi* IV. oszt. körlelkésztség lelképásztori állomására pályázat nyitattik.

Javadalom: 1. Kényelmes szép lakás és kert. 2. Missioi segély 200 kor. 3. Emke segély 200 kor. 4. Con-sistoriale beneficium 14 kor. 5. Hiveltői papbér czimen 203 kor. 10 fill. 6. Medgyesi törökbuza magtárból 80 kor. 7. Vároستól 4 ööl hasábfá, 3 csomó ág 62 kor. 8. Pocstelki leány egyháztól 40 kor. 9. Temetési stóla 37 kor. 25 fill. 10. Állami kiegészítés 120 kor.-ig 378 kor. Összesen 1214 kor. 35 fill.

Egyéb jövedelmek: 1. Állami isk.-ban vallásitanításért 120 kor. 2. Felekezeti oktatás czimen várostól 300 kor. 3. Fuvardíj az államtól 200 kor. Összesen 620 kor.

Kötelességei az anya-, leány és fiók egyházközségekben az összes lelképásztori teendők végzése, s a ref. növendékek vallásos oktatása.

Pályázati határidő 1902 márczius 10. Kellően felszerelt folyamodványok e határidőn belül alulirothoz nyújtandók be.

Kolozsvárt, 1902. febr. 13. *Dr. Bartók György*, erdélyi ev. ref. püspök.

14—1902.

FELHÍVÁS.

Felkérem a széki egyházmegyei tiszteletes lelkész és gondnok urakat, hogy a méltóságos igazgatótanács 5649—1901 számú rendelete alapján, sziveskedjenek az «Erdélyi Protestáns Lap,» mint hivatalos közlöny, folyó évi előfizetési díját hozzám beküldeni, még pedig a központi fizetendővel egyszerre. Kik már a központi fizetendőt elküldötték s kiktől a nt. esperes ur a féle évi előfizetési díját levonta: azok pótlólag küldjék be a hivatalos lap díját. Tisztelettel Bethlenben, 1902 február 10 én. *Gyárfás Albert* ref. lelkész. egyházmegyei közpénztáros.

Ez év elején kezdte meg üzleti működését a

„Közhasznu Szövetkezet“

e szép reményekre jogosító kulturezélú intézmény, mely az erdélyi egyházkerület papjainak és egyházainak tekintélyes részét tagjai közé számítja.

Zakarékbetéteket bármily összegben elfogad naptól-napig való tiszta 5% kamat mellett és a lejárt kamatokat költségmentesen juttatja a rendeltetési helyre.

Kölcsönöket ad papoknak, tanítóknak, vagy papok által ajánlott más egyéneknek, váltóra, vagy kötelezvényre. 7% kamat mellett, sőt nagyobb összegeket olcsóbban is.

Megkeresések czime: Közhasznu Szövetkezet Kolozsvárt, Emke-tér 3.

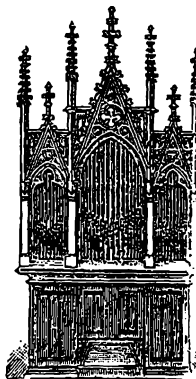
sz 1901. évi makói ipar és gazdasági kiállításon a nagy díszoklevéllel kitüntetve.

Wegenstein C. S.

első délmagyarországi

orgona-építő műintézet

(gőzerőre berendezve) * **Zemsvárott.**



Szállit kitünő legújabb rendszer szerint készített pneumatikus orgonákat bármily nagyságban, a legolcsóbb árak mellett.

sz 1896. évi kiállításán a nagy milleniumi éremmel kitüntetve.

Erdélyi Protestáns Lap.

AZ ERD. EV. REF. EGYHÁZKERÜLET HIVATALOS LAPJA.

Laptulajdonos: az erd. ev. ref. egyházkerület.

Felelős szerkesztő: NAGY KÁROLY, th. tanár.

Szerkesztőség, hova a kéziratok és magán előfizetések bérmentve küldendők, az ev. ref. theol. fakultás épületében 2. ajtó.

Előfizetési ár: egész évre...
félévre

12 kor.
6 kor.

MEGJELENIK MINDEN CSÜTÖRTÖKÖN.

A lélek ereje.

Luk XV. 17-18. Mikor pedig magába tért, monda... felkelvén, elmegyek az én atyámhoz.

Jézus példabeszédet mond a tékozló fiuról... A fiu megunta a szülői házat. Az atyai szív parancsa korlát neki, anyjának szerető szava terhére esik Szabadságra vágyik. Szabad akar lenni, mint a madár. Hisz ő erre született, ezt neki ki nem pótolja semmi. A kiüzött Ádám győzelmesen kiált fel: »az akarát szabad, lemondtam érte a paradicsomról«... Az apa elbocsátja. A fiu szabad, ura örökségének. Követi akaratát, vágyát, ösztönét. De a madár, ha idő előtt bizza szárnyaira magát, aláhull. A fiu szabadságért égett és rabszolgája lett a bűnnek. Jött a nyomor. Eszébe jutott az apai ház. *„Alkora magába tért és monda... felkelvén elmegyek az én atyámhoz.“* A mit a zsolnárió sejtett, a mi lelkében derengett, mikor csodálkozással kiáltott fel: „Uram, kicsoda az ember...!“: egész fényében, bámulatos egyszerűséggel jelenik meg előttünk Jézus szavaiban. Látjuk az emberi lélek belső végtelen értékét, méltóságát erejét. *„Magába tért...“* Leszállt lelke mélyébe, szívének legbensőbb rejtékébe, oda, hol az isteni lélek lakozik. hol az örökkévaló szava hangzik, hol az ember magasabb rendeltetésének sejtelve honol, hol a végtelen emberi akarat forrása van. És a föl-szabadított belső ember szól: „felkelvén, elmegyek az én atyámhoz.“ A tékozló fiu meggyőzte önmagát. Szavaiban érzem az erőt, az emberi lélek erejét. A lélek erejét, melylyel képes volt hordozni tetténeket következményeit, melylyel bűnös életét levetkezte, jellemet megváltoztatta s rendeltetésének megfelelő élet ösvényére lépett. Ez az emberi lélek ereje, melyet Istentől nyert s a mely Istenhez vezet.

»Isten örökkévalóságot tett az emberi szívbe le.« Ki ne tépjétek onnan az érzést, mert nem lesz több hatalom sem földön, sem égben, mely nagyra és nemesre fogékonyvá tegye. Az ember szabad; mily méltóság, mily erő e tudatban. Engedjétek, hogy e tudattal szálljunk szembe a világ hatalmasságaival. Engedjétek, hogyha eltántorodunk, térjünk önmagunkba új erőért. Engedjétek megismernünk az emberi lélek isteni vonását. Engedjétek levetköznünk a testi ösztönt, vak engedelmisséget, a lelki tunyaságot, — az emberi szabadság halálszendergésének ezen symptomáit. Jertek, legyőzve véges akaratunkat, igyekezzünk önmagunkban találni fel Istent, ki egyikünkől sincs távol. Jertek, belső létünkben keressük igazi létünket.

A francia katonától, ki nem tudott szenvedélyen uralkodni, barátja katonai szavát kérte, erre szive megmozdult, kezét adta s többet nem ivott.

Tékozló fiuk mindig voltak és mindig lesznek. De csak a gyáva fog jajveszékélni s kétségbeesetten kapkodni idegen segítség után. Mi térjünk magunkba. A ki

megismerte lelkének végtelen értékét, isteni méltóságát, annak lesz ereje legyőzni véges akaratát s vissza térni az apai házba. Szívében pedig dicsőíteni fogja Is ent, kinek kegyelméből nyerte ezt a drága kincset és Jézust, ki által ezt megismerte.

(Utrecht)

Biró Sándor.

Az ébredés.

(Folytatás.)

A mit a szegény kubikus érez, ugyan azt érzi a társadalomnak millió meg millió tagja, a gazdag úgy, mint a szegény, a tudós, mint a tudatlan, az úr, mint a szolga, a farizeus, mint a sadduceus, a gazember, mint a becsületes. És azt mindenik a maga állapotának, helyzetének, értelmiségének vagy butaságának megfelelőleg ki is nyilatkoztatja, hol szavakban, hol tettekben. Külömböző módon és eszközökkel ütjük, verjük, sajtoljuk egymást, nyereszkedünk, kalmárkodunk egymással, hogy meitől jobban biztosíthassuk földi életünket, mert a társadalmi együttélés feltételei erre kényszerítenek Bizonyos dolog, hogy ha nem volnának részegesek, nem lennének a kik megigyák a szesz kontingest, elfogyasszák a bort, bezárulnának a vendéglők, korcsmák ajtai; a hiúság, czifrázkodás megszüntével lehullanának a divatárusok czégtáblái, sok gyár eresztené világgá munkássait, a perlekedők, tolvajok, zsebmet-szők, betörők, gyilkosok kiirtásával ezer meg ezer család maradna állás, kenyér nélkül. Szóval az úgy nevezett bűnök torrásainak betömése mostani társadalmi és állami rend csödjével végződne. Kell, hogy legyenek azok is, hogy a társadalom mostani alakjában létezhesék; kell, hogy az elemek folytonos harcban legyenek egymással, hogy a társadalom fejlőd-hessék. Létezésének mind azok feltételei.

Ez így van és így lesz mind addig, míg létezésének feltételei, a dolgok mostani rendje meg nem változik akkor másképp lesz. Ezzel a kényszerűséggel a protestantizmusnak számolnia kell és nem adhat helyet sem a szemforgató pietisztikus ábrándozásoknak, sem a szocializmus radikálizmussának. A pietizmus képmutatásra, alattomosagra vezet akkor, mi

kor nyíltságra, erőre, jellemzilárdságra van szükség és azt a gyanút ébreszti, hogy a szenteskedés lehet nagyon is veszélyes. A socializmus nagy hódításokat teszen. soan megijedtek tőle, mások attól várják a dolog új rendjét — egy kollega a »Magyar Szóban« javasolja is a liberalizmus, socializmus és protestantizmus hármias szövetségét. Egész irodalom keletkezett a socializmus elveiről, törekvéseiről: de azt még senki sem mondotta meg, hogy mi a socializmus? Azt gondolom — nem tudom bizonyosan — csak gondolom, hogy a socializmus meghatározása az lehet: »mély érzete annak, hogy a társadalmi együttélés feltételei megváltoztak; ebből folyólag törekvés arra, hogy a társadalmi rend is a megváltozott feltételeknek megfelelőleg alakuljon át; röviden az ok és okozat közötti viszony kényszerűségének érzete s ebből származó cselekvési irány.«

A protestantizmus is ezen kényszer érzetének és tudatának hatása alatt áll; ez igazolja követeléseit, lázas munkálkodását. De a míg a socializmus az érzet, a tudat, a feltevések és a kísérletezési próbákon túl nem haladhatott, egy általános érvényű elvet levezetni s igazolni nem tudott: a protestantizmus a gyakorlati életben megvalósult alkotásaival, intézményeivel, — ha bár magukon hordozzák is az emberi alkotások fogyatkozásait. — szemmel látható, kézzel fogható bizonyos okokat szolgáltat általános érvényű igazságok felderítésére. Más szókkal: a protestantizmus azon kedvező helyzetben van, hogy a közforgalomban levő igazságokat hármikor a tapasztalati tények ítélő széke elé idézheti, hogy tegyenek tanubizonyoságot magukról, azok-e tényleg a minnek magukat mutatják, vagy pedig egyebek. Csak azután fogadja el kifogástalan, irányadó, szervező, vezető igazságoknak, ha a próbán kifogástalanul átestek. És ha egyszer átestek és igazolt igazságoknak találtattak, akkor minden alkotásait, intézményeit az ily igazságok vezér elveinek útmutatása szerint rendezi be. Nála a gyakorlati élet és az elmélet ily viszonyban vannak egymással a gyakorlati élet igazolja az elméletet; az igazolt elmélet alakítja a gyakorlati életet.

A socializmus azzal nem rendelkezik, elvont elméleteit saját alkotásaival nem igazolhatja; egyforma szabadsággal kutathat a liberalizmus, protestantizmus, klerikalizmus, ultramontanizmus stb. stb. térein, hogy összegyűjtse, rendezze a socialis kérdések neve alatt emlegetett anyagot — mert ez az anyag szétszórta, kisebb, nagyobb tömegben ama tereken mindenütt megtalálható. Hogy pedig ezt sikerrel tehesse, általános érvényű elvre van szüksége. Megengedem, sőt elismerem, hogy ez az elv nem hiányzik — de erre a tapasztalati tényeket az említett terek szolgáltatassák, ezekből lettek levonva s igazulásuk ezek ítélő széke eleibe tartozik. A socializmus, mint emancipált alany —

ha ilyennek vesszük, úgy szólva még csak extra dominium működik, maga-magának ellentmondás. Egészen másként alakul azonban jelentősége és jogosultsága, ha a társadalmi együttélés feltételeinek megváltozásával a meglevő társadalmi rend átalakulásának szükségét, mint az ok és az okozati összefüggés kényszerűségét hozzuk kapcsolatba, oly formán, hogy azok megfeleljenek egymásnak, mert ily értelemben mindnyájan socialisták vagyunk, a fokozatos fejlődésnek és haladásnak szervei, ami egészen más, mint az a socializmus, a mely levegőben lebeg s mint álomkép jelenik meg.

Azt a protestantizmus soha sem tagadta, nem is volt oka tagadni, hogy socialisztikus elemeket táplál kebelében. Ez igen természetes, lényegéhez tartozik, mert élet, folytonos mozgás, haladás, fejlődés, nem pedig megcsontosodott stabilizmus; tudásával bír annak, hogy az életfeltételek változásával, változáson megyen át az alak is. A társadalmi együttélés feltételeit külső és belső hatások változtatták meg. Ez a változás nem egyszerre, mint deus ex machina, hanem hosszú és egymásra következő fokozatos fejlődés után állott elő. Ez a lassu, folytonos, fokozatos fejlődés sok ideig észrevétlenül történt, a társadalom érezte ugyan hatását, de nem reflektált rá. Most, midőn követeléseivel, a kényszer szigorával lépik fel egy meglepett, tájékozatlan társadalommal találja magát szemben, mely megrémült saját szülöttének látásán. A protestantizmusnak nem lehet nem szabad, nem is teszi, hogy a természetes szülöttől megijedjen. A socialis kérdések, feladatok megoldása, helyes irányba terelése munkálkodásának legszebb, legmagasabb részét képezik.

E munkájában — azt hiszem — biztosan számíthat a liberalizmus támogatására, jól lehet a kettő közötti viszony változó. Némelykor testi-lelki jó barátok máskor szövetséges társak minden barátság nélkül; van eset, mikor marakodó ellenfelek. Ennek oka — valószínűleg — a protestantizmusban rejlő liberális és konzervatív elemek szerencsés vegyülete, mely a liberalizmus csapongásait féken tartja; de másfelől a liberalizmus is a maga követelésével nem engedi meg, hogy a konzervativizmus mumiává préparálja magát. Így jól megférnek egymás mellett még akkor is, ha marakodnak, legfőleg goromba galuskákkal kedveskednek egymásnak, de ezektől egyik sem pusztul el, sőt azok mind a kettőnél igen hathatós szerekek bizonyultak az emésztési zavarok megállítására. Ez a viszony a liberalizmus és protestantizmus között; egy anyától született, egymás támogatására utalt két testvér, különböző vérmérséklettel, hol párhuzamos, hol egymást keresztező utakon haladva. Ha a keresztúton szembe találkoznak egyik sem tér ki a másik elől, össze mérik erejüket, jól elpáholják egymást s azután folytatja útját mindenik, mintha semmi sem történt volna, mert egyik sem en-

gedheti meg, hogy a másik, mint egy púp a hátára nőjön. És ez nagyon jól van így. Protestantizmus és liberalizmus együttesen vannak hivatva arra — legalább ez idő szerint — hogy a forrongó társadalmi elemek elhelyezkedését elősegítse, vezesse, rendezze.

(Vége köv.)

Horváth István,
bükkösi ev. ref. pap

Az anabaptisták és memnoniták.

(Egy fejezet Rauwenhoff „*Het Geschiedenis von het Protestantisme.*“ című művéből)

Fordította **Bartha Desső** tasnádi ref. lelkész

Ha közülünk valaki az 1534 ik év nyarán Müns terben — a régi püspöki városban, — időzött volna, ha ott szemtanuja lett volna ama rémuralom dühöngésének, melynek lelke az egykori leidai szabó-segéd, — most „*János, — Isten kegyelméből és a királyi birodalom akarataiból, Isten új templomában az igazságosság egyik szolgája*“ — volt, a kit másképen Bockelszoon Jánosnak hívtak; — ha látta volna e király háremének 16 hölgységét asztalhoz ülni buja öltözékben és az után urával az ő udvari kíséretével vad tánczra kerelkedni; — ha látta volna a polgárok között a *vagyonközösség* és az előbbi törvényes házasságok felbontása után a *soknejűség* uralmát; — ha jelen lett volna egy törvényeségi ülésen a város piacán, hogy a király a Salamon dicsőségével vetekedni látszó pompával vonult fel, — a hol azután kihirdették az „*U. Jeruzsálem*“ drákói törvényei és az uralkodó szeszélyei szerint sokan vértettek el a hóhér bárdja alatt; — ha látta volna ott Isten-országának profétáit fölállani, hallotta volna őket „*jajt*“ kiáltani mindenkire, a ki isteni ihletésük tekintélye ellen tiltakozni merészelt, — és hirdetni a testi gyönyörök szabad élvezetét, mint egy új isteni kijelentést; — ha a város falairól szemtanuja lett volna annak a fanatikus bátorságnak, a melylyel visszaverték a protestantizmus előharcosának — Hesseni Fülöp csapatainak összes támadásait: vajjon mindemez erőszakosságról, lelki örültségről és feslett erkölestelenségről el tudta volna-e hinni, hogy az is a XVI. század protestantizmusának egyik hatása?!

Pedig úgy volt.

Spalatinus e mozgalomról így nyilatkozott; „*A hová Isten templomot épített, az ördög mellé kápolnát emel.*“ Ezzel azonban még nincs megmagyarázva ez a mozgalom; annak megértésére ennél többre van szükségünk.

Történt, hogy az első anabaptista zavargások Zwicauból Wittembergbe plántálódtak át 1521 utolsó napjaiban, a mikor Luther még wartburgi rejték helyén tartózkodott. E mozgalom egyik legkiválóbb vezérfia Münzer Tamás zwickau-i lelkész volt, egy nagy tehetségű, elragadó ékesszólású, misztikus kegyességű férfi, ki fékezhetetlen reformátor és épen azért veszedelmes népvészér vala. Mikor apostolai — két takács és egy tanult személy — Wittembergben megjelentek, ott különös isteni kijelentésekre hivatkoztak és a *gyermekkeresztesség* ellen buzgólkodtak; Melancton, — a kivel először léptek érintkezésbe, — nem tudta, hogy mit tartson róluk. A velük folytatott társalgás azt a benyomást tette reá, hogy állításaikban sok igazság van; — de hogy kik ők és mit akarnak: azt. — a mint a választó fejedelemhez közvetlen ezután írt levelében mondja, — Lutheren kívül senki sem tudná egy könnyen megmondani. Bölcs Frigyes azt a tanácsot adta, hogy ezekkel az emberekkel kerülni kell minden érintkezést, mert valószínűleg lázadás lesz a dolog vége. Azonban a mozgalom az akadémiai vá-

rosban is azonnal elterjedt és lelkes támogatásra talált a tüzesfejű Carlstadtban, a ki most nem állván a Luther fegyelme alatt, elcsábítottatni engedé magát az új profétáktól és tanári méltóságáról megfeledkezve, házról-házra futkosott, hogy megkérdezze a polgároktól egyes bibliai helyek értelmét, a mit „*Isten a bölcsék és értelmesek előtt elrejtett, de a kicsinyeknek kijelentett.*“ Carlstadt azt tanácsolta hallgatóinak, hogy inkább menjenek haza földet mivelní, mint hogy még tovább is az ő haszontalan tanításait hallgassák. Egy Mohr Gyögy nevű, öreg iskolaigazgató pedig az ablakból kiabált a szülőkre, hogy vigyék csak haza ismét gyermekeiket, mert jobb helyen lesznek a zwickau-i, mennyei profétáknál, a kiket közvetlenül Isten maga ruházott fel teljes bölcsességgel a nélkül, hogy valamit tanultak volna. A mi még megmaradt az egyházi czeremoniákból, azt egy csapásra eltörölték. A höjt napokon tüntetőleg húst és tojást ettek. A kápeket a templomból eltávolították vagy összetörték. A városi tanácstól azt követelték, hogy a gyökeres reformok mezején jó példával járjon elől. És bármilyen veszélyesnek látszott is a közönségre nézve ez a mozgalom, a hatóság még sem mert ellene erőlyesen föllépni. Ekkor váratlanul újra megjelenik Wittembergben Luther, minden figyelmeztetés ellenére odahagyta Wartburgot. A profétákkal folytatott egyszeri beszélgetés után azonnal belátja, hogy bármily nagy rokonság van is az ő elvei és az általuk hirdett elvek között, — a velük való szövetség csak veszedelmes lehet a saját ügyére nézve. Mesteri az a magatartás, a melyet az egész mozgalommal szemben tanusít. E y héten át minden nap prédikál a nép előtt. Már csak az is ellenállhatatlan erővel ragadja meg a gyülekezetet, hogy ismét hallhatja ezt a jól ismert hangot és páratlanul népszerű előadási módot. És a hatás most kétszeres, mert maga a predikátor is mélyen át van hatva a pillanat fontosságától. Luther maga is érzi, hogy mi minden forog itt koczán. Érzi, hogy itt a pillanat, a melyben el kell dölni annak a kérdésnek, hogy vajjon komoly reformáció vagy erőszakos forradalom legyen-e Németországon. Vajjon meg fog-e ő gyávan hátrálni, meg fogja-e tagadni saját elveit is, látva a velük üzött visszaéléseket?!. Nem, Luther nem tartozik az ilyen szabású emberek közé. De ép oly kevéssé vállalhat közösséget minden rendnek eme fölforgatásával, minden szabályszerű erkölcsi fejlődés ezen megszakításával. A dolgot helyes oldaláról fogja föl és prédikációiban nyíltan kijelenti, hogy előtte az összes egyházi czeremoniák közönyösek; — hogy önmagukban véve semmi becse nincs azoknak a dolgoknak, a melyek ellen az anabaptisták oly heves harcokat folytatnak. Páratlan becse csupán a szeretetnek van. És az anabaptisták épen ez ellen vétettek, mert megbotránkoztatták a gyengéket és meggondolatlan törekvésükkel aláásták a jó erkölcsöket. Ezt a vádat emeli ellenük anélkül, hogy valakinek személyét keserű szemrehányásokkal illette volna. A vitás ügy gyorsan befejeződött. A gyülekezet legtöbb tagja belátja tévedését. A polgári hatóság utját vágja Carlstadt és a zwickau-i proféták további rakoncátlanságainak. Ezek eltávoznak Wittembergből, hogy másutt próbáljanak szerencsét, és Luther megfontolt komolysága megmentette a reformációt „*a hamis testvérek*“ részéről fenyegető, ezen veszedelemtől.

De ha a reformáció bölcsőjéből sikerült is kiüzni az anabaptizmust, — jövője ezzel még nem volt tönkre téve Münzer elüzetvén Zwicauból. a thüringiai Allstedtben talált magának új munkakört, honnan 1524-ben a svájcezi határon fekvő Waldshutba költözött. Predikációiban most már támadóbban lépett fel Luther ellen, a kit gúnyosan „*fontólva haladóknak*“ és „*jámbor életű barátoknak*“ nevezte el. És tüzes beszédei általános tétszéssel találkoztak. Egy olyan forrongó korszakban, — a milyen a XVI. század első tizedei által felölelt idő volt, — kapva-kaptak az emberek

azon a radikálizmuson, mely a magasabb erkölcsiség kívánalmait a nép jogainak megvédésével kötötte össze a papokkal és hatalmasokkal szemben. A képtelen mindig inkább számíthat népszerűsége a nagy tömegnél, mint az ésszerű, a fanatizmus inkább, mint a komoly mérséklet. Ez a radikálizmus a Zwingli munkásságát is megnehezítette. Egyes türelmetlen szellemektől már korábban is gyakran kapott fölszólítást arra, hogy szakítva a lassu reformációval, álljon az anabaptista mozgalom élére. Ez a fölhívás még kísértetbe ejtőbb volt Zwinglire-, mint Lutherre nézve, mert ő inkább belátta, hogy itt valódi protestáns elvek érvényesültek; és minthogy nem volt olyan tartózkodó jellemű ember, mint Luther: azért e törekvések forradalmi irányzatától is kevésbé riadhatott vissza. De szigorú erkölcsi komolysága visszatartotta őt ezen iránnyal való szövetségéstől. Feltette tőle a vallásos élet egészséges fejlődését, és ez elég volt neki arra, hogy ellene foglaljon állást. Végre 1526. novemberében három napi vitatkozás után döntésre került a sor, a melyet Zwingli a tanács jelenlétében folytatott az anabaptisták fejeivel. E vitatkozás a Zwingli győzelmével végződött, és ettől fogva a polgári hatóság szigorúan megvédelmezte a fenálló rendet.

De már ekkor borzasztó hir keringett az anabaptistákról. Eleinte tőlük függetlenül szervezkedett a parasztlázadás Németországon, mely az egész társadalmi rendet megsemmisüléssel fenyegette. Felviradt a bosszuállás napja mind azért, a mit az alsóbb osztályok a nagyoktól századokon át szenvedtek. A vallás mozgalom fölszította a régóta lappangó tüzet és az most magasan lobogó lánggal csapott fel a svájci határoktól egészen Németország északi részéig. A parasztok 12 pontban foglalták össze kívánságaikat. E pontok értelmében kijelentik, hogy papjaikat maguk akarják választani, a ki *»minden emberi hozzáadás, tanítás és parancs nélkül tisztán és világosan«* hirdesse nekik az evangeliumot. A pap eltartása végett és a szegények számára készeknek nyilatkoznak az ó-szövetségben megáldapított tizedet fizetni. Azt akarják, hogy ismét legyen a vadnak, szárnyas állatoknak és a halnak élvezetéhez, a melyeket Isten az ember szolgálatára teremtett, — úgyszintén a községek területén levő erdőségek használatához is. Kívánják az uri szolgálatok apasztását és *»a halálesetnek«* nevezett visszaélés eltörlését, hogy a családapa elhalálása esetén az uraság ne vegye el az özvegytől és a gyermekektől a vagyon legértékesebb részét. Ezekon kívül még néhány más, hasonló kívánságnak adnak kifejezést, a melyekben sajátos módon egyesülnek egymással a szellemi és anyagi érdekek, — és hiven tükröződnek vissza azok az okok, melyek a lázadást előidéztek. Nemsokára mindenütt lángokban állanak azok a kastélyok és kolostorok, a melyek nem adták meg önként magukat. A szállást még a legelőkelőbb származásu egyéntől is megtagadják. A nemességben óriási rémület vesz erőt; tagjai gyáva önmegadásban keresnek menekvést. A városok követik példájukat. Ugy látszik, hogy Németország a paraszt szabad csapatok martaléka lesz, a kiknek győzelme egyuttal az anabaptizmus diadala is leend. Ugyanis Münzer tüstént a lázadáshoz csatlakozott és benne profétai működése számára új mezőt talált. Ő az, aki a fejedelmekhez és a nagyokhoz azokat a csaknem tüzzel írott leveleket küldözgeti, a melyekben tudokra adja megsemmisülésüket, ő az, a ki Isten Új Izraeljének ezt az ígét hirdeti: *»Üsd agyon Amaléket!«* a ki a nép fanatizmusát szítja ama jövendölésével, hogy Istennek új országa a régi társadalom romjain fog megérkezni. És semmi sem jósolt fel bennünket ama feltevésre, hogy ő maga is ne lett volna meggyőződve e munkára való, magasabb elhivatottsásról.

Luther eleinte bizonyos kimérettel nyilatkozott e mozgalomról, mert a parasztoknak oly sok okuk volt a panaszra saját uraságaik ellen. Ép azért békére in-

tette mind a két félt. De mikor a lázadók iszonyattal töltötték el az országot, arra hívta föl a polgári többséget, hogy az erőszakot erőszakkal fojtsa el. *»Azért kedves Urak! — mondja ő — oldjátok itt, mentsetek ott, — könyörüljétek a szegény embereken; szúrjon, vágjon, fojtson itt, a ki csak teheti. És hi e közben magad is áldozat leszel, boldog vagy te, mert ennél idvességesebb halállal sohasem mulhatsz ki.«* De már ideje is volt véget vetni ennek az erőszakoskodásnak. Hesseni Fülöp és György százsz herczeg vezérlete alatt egy rendes hadsereg verődött össze és 1525 május 15-én megtámadta Frankenhausennél a Münzer parancsnoksága alatt álló, legnagyobb portyázó csapatok egyikét. A proféta — mint vezér — helytelen intézkedéseket tett, de ezzel szemben csodás menekülést ígért csapatainak. Az ütközet rövid ideig tartott. Münzer e napon körül-belől 7 00 embert vesztett, — ő maga pedig foglyul esett és kivégeztetett. A koczká most már mindenütt megfordult. A fegyelmetlen szabad csapatok sehol sem tudtak elment állani a rendes csapatoknak. Irgalmatlanul lekaszabolták őket. A többi bandák szétszóródtak és nemsokára az egész mozgalom el volt fojtva.

(Foltyt. köv.)

A francia reformátusok.

Irta: *Gagyhy Dénes.*

Idegenben, ismeretlen népek közt bolyongó emberen az elhagyatottság, az egyedüllet érzése teljes erővel tör ki s lelkét bizonyos búskomor hangulat lengi át, ha képzelete visszaszáll a messze hazába, távollevő kedvesei, szerettei közé. És ilyenkor lázasan, töprengve keresi a helyet, az alkalmat, a hol megnyugvást, benseje számára pihenést talál. Istenhez emelkedik az elme, megalázkodva, forró fohászbán nyilatkozik meg mindenhatósága előtt a szív és szent Házában arcra borulva imádja az Urnak nevét a teremtés romlandó porgyermeké.

A fáradt útas tévedező léptei a templom felé irányulnak; vigaszt, könnyebbülést nyújt a hittestvérek éneke, erőt, kitartást a lelkipásztor könyörgése. Éppen ezért soha nem fogom elfeledni életemben Genfét. Európán keresztül itt nyílt meg előttem először a templomnak ajtaja.

A kit biztos czél, a tudás, az ismeretek utáni vágyakozás új tova: arra nézve törekvéseinek, vágyainak ideálja alkotja az Istenséget. Így aztán könnyebben megelégedezik, mint más, a világ hatalmas Alkotójáról, a földek és tengerek Parancsolójáról. Az ész az okozatot kutatja, annak mélységes titkairól emelgeti a fátyolt, hogy megmutathassa azokat valahánynak; az Ok, a teremtő Erő csak akkor öltik gondolátába, mikor a harangok zúgó szava a lélekig röpven s öntudatra ébreszti, minden izében megrázza a vétkes, a bűnös, a halandó embert. De az ébredés után, a lekötött képzetek szárnyrajutásával, annál forróbb óhajttal hívja segítségül a mindenek Atyját. Egyedüli bizodalma Ő, távol vannak tőle mindenek, a kik védelemre, támaszra kezüket nyújthatnák.

Egy szürke, ködös vasárnap délelőtt a genfi-tó partján, megdicsőült királyasszonyunk halottas háza, a Hôtel Beau-Rivage előtti ligetben üldögéltem. Lenn, a tó tükrén, apró „mouette“-k (kis hajók), mint megannyi fecske siklottak tova, minden irányban; fenn, a sétányon, az emberek, külsejükben, magatartásukban egyszerű, puritán emberek, kisebb-nagyobb csoportokban ödöngöttek vídám arccal, mosolygó ajakkal. Egyszerre a szent Péter templomban megszólal a harang: száz és ezernyi ember emeli le kalapját és kulcsolja kezét imára. Födetlen fővel, meghajtott derékkal rebegi el rövid imáját valahány. Az utca visszanyeri aztán rendes képét.

Bámulatosan hatalmas épület a szent Péter-templom. Klasszikusan egyszerű, de hatása annál erősebb. Nagy igazság az, hogy nem a cifra, riktó, hanem csak az egyszerű lehet művészien szép. A főbejáraton át léptem az egyházba. Az ajtóval szemben a predikálószek. Jobbról balról hosszú padosorok, melyekben — a mi szokásainkkal ellenkezően — vegyesen férfiak és nők együtt ülnek. Az óriási orgona mély, bűgő hangja végig szaladt a templomon s valami szomorú, tenetűi zokogással verődött vissza a falakon. Az ősz pap, igazi patriárka, ihletett ajakkal imádkozik az örökké élő Istenhez. Nem volt beszédében egyetlen szóvirág, egyetlen tartalom nélküli frázis; taglejtésében, arczjátékában egyetlen természetellenes póz, egyetlen hatásvadászó mozdulat. Oly igaz és egyszerű volt egész teljességében, mint az íge, melyet hirdetett; tiszta és átlátszó, mint a harmat, mint a kristály.

Ugy is átjárta a szívét mindenkinek!

Bolondja voltam a művészetnek egész életemben; lett légyen színház, vagy festői remek: egyformán lekötött mindenik. Wagner operái ép úgy érdekelték, mint a magyar cigány népdalai, vagy az egyházi zeneszerzők ájtata, de gyakran unalmas és fárasztó muzsikái.

Valaha milyen élvezettel hallgattam az egri kath. székesegyházban a Lányi Ernőtől vezényelt énekkart! Hogy magas, Magyarországon tán páratlan nivón állt ez a zene, arról Lányi művészi zsenije és renoméja kezeskedik. Hányszor elgondoltam akkor, hogy mily feltűnő a különbség e közt és a kálvinista egyházi zene közt. Emez rideg, vontatott s telve egyszerűséggel; amaz színes, teátrális hatású, csengőrengő, világias szépségeket tár fel: mindkettőnek alapjellemeivel párhuzamosan.

A bécsi Szent-István templomban, a párisi Notre-Dame székesegyházban, a milánói dómban, a velencei Szent Márk templomban: tehát a világ — körülbelül — négy legnagyobb kath. katedráléjában, majdnem ugyanazon szabású, ugyanolyan eszmei tartalommal bíró és — csekély különbséggel — ugyanazon kivitelű énekek divatoznak. És a művészi mérték sem mutat szembeszökő eltéréseket. A templomi kórus kifogástalan precizitással működik mindenütt. Nem is csoda, mert erős zenei képzettségű és a közönségesen felül emelkedő hangu egyénekből van összeállítva valamennyi.

Hanem minden művészsze mellett, eltéveszti azt a hatást, melyet tulajdonképpen előidézni hivatva volna. Hivatva volna arra, hogy Isten és az ember közötti viszony megjelölésével, emebben gyöngeségének, tehetetlenségének, kicsinységének érzetét keltse fel s amannak végtelen jóságát, de büntető hatalmát is hirdetve: leborulni kényszerítse a véges életű, bűnös halandót.

De nem éri el e czélt

És vajjon miért?

Azért nem, mert a szinpadi külső hatást keresik; s míg a fül és szív elandalodik a bájos zene alatt, a lélek érintetlenül marad.

Ezzel éppen ellenkező a mi egyházi énekeink hatása. Nincsen bennük külső szépség, nincsenek hízlegően, fülbemászóan, kellemesen gördülő változatok, hanem puritán módon egyszerű szövegben és zenében. De meg is rázza a gyarló földi teremtetés lelkét. Midőn száz, meg száz hívő ajkáról tova száll a meredek boltíveken! Nincs más hangszer a francia templomokban is mint az orgona. Ez kíséri a hívek énekét, melyben a vezető szerepet a nők viszik, míg a férfiak inkább csak segítenek nekik. Korrekt, kifogástalan ez az ének zenei tekintetben és az embernek lelkéig ható. Az ütemeknek kétszeres háromszorossá való nyújtása teljességgel hiányzik, ami pedig a hazai reformátusoknál olyan megrögzött, rossz szokás. Egyetlen disszonancia bele nem merészkedik az Egekig emelkedő, bűgő énekbe; nálunk meg az orgona — legalább

féltaktussal — mindig a hívek előtt jár; s az sem szokatlan, hogy mély, vagy középhang helyett visszatszó, magas torokhang tolakszik bele az áhitatba.

Még a magyar egyházi énekek azon módon vannak, amint *Szenczi Molnár Albert*, *Geleji Katona István* és néhány más XVI—XVII. századbeli reformátor megcsinálta: addig a francziák a modern énekszövegnek a legkiválóbb modern zeneköltők útján szereztek dallamot.

A r-formáció kezdetén *Marot Kelemen*, XVI. századi francia költő fordította le a zsoltárok egy részét és írt néhány templomi éneket. Azonban az új tanokhoz való szításáért száműzetett. Innen visszatérve, hogy ismét kegyeibe jusson az uralkodónak, I. Ferencnek, felhagyott a zsoltárfordítással és megszakított minden érintkezést a protestánsokkal. Az összes zsoltárokat *Conrart*, XIV. Lajos korabeli író, a francia akadémia egyik alapítója gyűjtötte össze és bocsátotta egyháza rendelkezésére.

A protestáns egyházi énekköltészet szépen virágzott a Szent-Bertalan-éji vérengzésig, mely alkalommal a felekezet főbb és vezető emberei áldozatul estek, vagy Svájcba menekültek az üldöző kath. papság elől. Emiatt szünetelt teljes egy századon keresztül. Csak a XVIII. század második felében lendül fel újra, mikor, részint a svájci testvérektől a már kész éneksanyagot átveszik, részint a német egyházi költészet virágait ültetik át francia nyelvre, részint pedig számos eredeti ének keletkezik. A zeneszerzők közt ott találjuk *Häuvel*, *Bethoven*, *Mozart* világhírű nevét is.

A múlt század 80-as éveiben, a marseillei zsinat határozata alapján, összegyűjtik a zsoltárokat és énekeket egy kötetbe. Vagy új formába öntik a régieket, vagy egészen ujakkal cserélik ki.

Annai bizonyos, hogy a mieink, költői értékre és hatásra, jóval mögötte maradnak ezeknek. Pedig hány kerületi-gyűlés és zsinat határozta már meg az énekes könyvek átalakítását és a Biblia újabb fordítását! Erre — kétségkívül — nagy szükség van, mert a régi nyelv középkori kifejezései tűnő félben vannak, vagy már feledésbe is ment egy része egészen. Így a szöveg, a mai generáció előtt, ha nem is érthetetlen, de minden esetre homályos. Van aztán még egy más nagy ok is az újításra. Számos olyan kitétel fordul elő egyik-másik régi énekben, melyek már semmi esetre sem illeszthetők be a mai izlés keretébe. Irónk is volna egy néhány, csak hozzá kellene fogni energikusan a végleges elintézéshez. Sokat nyerne vele egyházunk!

A francia reformátusok istentiszteletének rendje sokban különbözik a mienktől.

Dél előtt tizenegyedfél órakor gyűlnek össze a templomba. Mindaddig csöndben van mindenki, míg a pap fel nem megy a szószékbe. Tulajdonképp ezzel kezdődik minden.

Előljáróul elénekel a közönség egy rövid, hét soros fohászt, a mely Istenhez és Jézushoz van intézve. Azután a pap könyörög, minek elvégezte után előlvassa az eléneklendő zsoltár, vagy dicséret szövegét, a mely különben a szószéktől jobbra is balra is ki van függesztve egy fekete táblán. Minden éneket ima követ; az előbbi alatt állnak a hívek, az utóbbit meghajtott fejjel, a padokra borulva hallgatják. A predikációt illetőleg nincs különbség; ép úgy felveszi és magyarázza a szent ígét a pap, mint nálunk. Utolsó funkciója az áldás. Kiterjesztett karokkal, halk remegő hangon könyörög Istenhez, hogy a gyülekezetet megáldja, megsegítse, javaival elhalmozza és védelmezze; áldja meg a *hazát és nemzetét*. Ez utóbbi — kimaradhatlanul — mindig benne van az áldó imában. Az istentisztelet alatt a lelkész állandóan a katedrában van és, hangos szóval, innen vezeti a czeremoniális külsőségeket. Befejezésül a 3. dicséret utolsó verse szolgál:

Gloire soit au Saint — Esprit!
Gloire soit au Dieu-le-Père!
Gloire soit au Jésus-Christ!
Son immense charité
Dure à perpétuité!

(Dicsőség a Szent-Léleknek! Dicsőség az Atya-Istennek! Dicsőség Jézus Krisztusnak Végtelen könyörületessége az örökkévalóságig tart!)

Ugy találtam, hogy a különféle nemzetű reformátusok papjainak predikációját nemcsak a formai és előadásbeli sajátosságok, hanem a tartalmi ellentétek is élesen elkülönítik egymástól. És ez természetes is. Mert egyrészt a szokás erőszaka köti, másrészt meg kell hajolni a nemzeti felfogás és gondolkodás külö-

félesége előtt. Míg nem egy magyar református pap, bizonyos következetességgel, állandóan csak a földi vagyon és gazdagság ellen predikál s az Ur szolgálójának, a lelkek őriző pásztorának fohászába ugyanannak ajkairól beledisztelenkedik olykor az embernek, a gyarló embernek gyarló beszéle is: a francia prédikátoroktól ilyesmit nem hallottam; ezek mintha nem tévesztenék soha szem elől azt a nemesebb ideált, melynek képét a mi hitvallásunk tanai rajzolták meg. Kicsinyeskedések sikamlós, sáros utjára *igazi pap* nem is tévedhet. Örök életű nagy igazságok ragyognak előtte, melyeknek kebe e magába rejti a hazát, a szeretetet, a család a becsület szent fogalmát. És ez elég fényes, elég világitó fáklya!

TÁRGZA.

Széchenyi imádságai.

Felolvasatott 1902. jan. 26-án a ref. theol. fakultás dísztermében tartott prot. estélyen)

(Vége.)

E tiszta, valóban keresztyéni feltogásu embert nem gátolja meg ily nézetek nyilvánításában az sem, hogy katolikus, még pedig buzgó katolikus. Sokszor imádkozik, jár misére és gyónásra, mert szükségét érzi, hogy az önmegtágadást, Isten előtt való megalázkodást gyakorolja. Azért megőrzi az oly lényegesnek tartott lelki függetlenséget. Egyik helyen így ír: »Hitem szilárd. jó katolikus vagyok, voltam többször Mária-Zellben, őszinte áhitattal csókolgattam meg a pápa kezét Rómában s a szeretet vallását teljes lelkemből követtem; lelkiismeretesen végzem vallásom minden szertartását, mert katolikus vagyok, nem véletlenségből, hanem minden bizonnyal Isten kegyelméből s ezt a kegyet meg akarom érdemelni. Nem tűnök azon, a mit nem tudok megérteni, nagy tiszteletben tartom mindazt, a mit tanítanak s mindazokat, kik lelkünkön gondoskodnak; — e mellett azonban azt is hiszem, hogy együgyű embereknek akkor is el lehet adni a szép piros almát, ha belől férges vagy rothadt, de az ilyesmi rendszeren nem sikerül, mert Isten mindent lát. Pontosan megtartom a vasárnap és ünnepi pihenést, az előirt bűjtöt, járok rendszeren a gyónásra, végzem töredelmes szívvvel az imádkozást stb. Tiszteletre méltatom vallásom minden részét, mert az emberszeretet az első alapelve — azt hiszem azonban, hogy az erkölcs minden tanításából kettőt kell nagyon megszívlelni s e kettő szerint kell élnünk. „Szeresd Istent mindenkinek felett és felebarátodat mint tenmagadat“, meg „A mit magadnak nem kívánsz, te se tégy olyat másokkal“. Ha az Üdvözítő e két parancsát nem követjük egész emberi erőnkkel vagy éppen mindig az ellekezőt tesszük: akkor a máriazelli látogatások s az egyház minden titokzatos dolgában való feltétlen hit sem igen lehet elég arra, hogy jövőnket biztosítsa. Igaz, hogy kényelmesebb mindent hinni — ugymond — a magas clerust aláztatosan tisztelni s a bűnököt időről-időre valamely gyóntató atyánál elhelyezni, semmint élnünk ama két vallási elv szerint, melyet Isten minden hitű embernek hirül adott! Életünknek erkölcsösnek, erényesnek kell lennie és a szeretet legyen minden tettünkben a vezérünk! Ezzel mutatjuk meg keresztyén voltunkat.

A keresztyénség fogalmában bele illik Széchenyi imádságainak a többi része is. Azokat nem vesszük elő s nem is regyünk tovább az előttünk nyíló ösvényen, mely ezekből a kis imádságokból Széchenyi tetteinek a megokolásához vezetne. De megállunk egy percze. Az alapgondolatok e szerint a lelki függetlenség s az erény, meg kivált ennek az alapja: az igazságérzet. Milyen nagy szavak! S milyen nagy jelen-

tőségű fogalmak! Minden, a mit Széchenyi műveiben ír s különösen azok a részletek, melyek nemzeti létünk erkölcsi alapjait tárgyalják: gondolkodásra s az ő korának a mienkkel való egybevetésre indítanak. Ennek az eredménye tanulságos lenne. Igaz, hogy az emberiség életében, még a nemzetében is a Széchenyi kora óta eltelt néhány évtized nem olyan nagy idő, de egyes emberek kivül a nagy sokaságban bizony nem is igen vehetünk észre semmit abból, a mit Sz. lelki függetlenség, igazi szabadság néven emlegetett. Hiszen ő meg is mondta ennek az okát. Mi most ne keressük. Az igazságérzetünk fejlettségével sem dicsekedhetünk. Példát erre sem lenne nehéz keresnünk; bizonyítani — fájdalom ezt sem szükséges.

És vajon hogy vagyunk a harmadik tekintetben: a hit dolgában? Erre kinek-kinek magának kell felcselelnie s kiki megtalálhatja ezt a feleletet ugyan könnyen arra is, hogy a mi keresztyén hitünkben való részesedésre rászóigálunk e, szeretettől vezetettjük-e magunkat.

Azt hiszem. Széchenyi István szava alkalmas arra, hogy megszívleljük. Mai viszonyaink között egyformán lényeges mind a három: a lelki függetlenség, az igazságérzet és a hit. Széchenyi szerint a hit a másik kettőnek a végső alapja. De csak a belső, igazi hit s az érzület. A külső nem olyan fontos, bár kivált példaadás kedvéért az sem teljesen mellékes, „kik a vallás külsőformáit követik s a mellett jó és fedhetetlen emberek, sokkal ártalmasabb hatással vannak a reájuk figyelmekre, mint aromlott erkölcsűek és fektelen életűek. Mert az emberek ostobább része, . . . mely a jóhoz természetesen vonzódik, példájok után indulva é-zrevétlen ejtené el magától a vallást, a nélkül, hogy erkölcsileg megjavulna. S képzelhető-e valami borzasztóbb, mint egy tudatlan, nyers tömeg, minden vallásosság nélkül!“ Azért »tartsa meg mindenki saját hitvallása formáit, ez szükséges; a földolog mégis az marad, hogy embertársaival jót tegyen.« Ezért mondja, hogy ő mint keresztyén nem csak szóval, hanem valósággal türelmes. Ezt kívánja az igazságérzet is. Vegyük úgy a Széchenyi szavát, mintha ma, nekünk mondaná. Nyilvánvaló, hogy vallásfelekezetek szerint ma is sok csoportban vagyunk. Bizonyos azonban, hogy minél több egy egy emberben emelkedik tudatra keresztyén voltának Széchenyi megjelölte bizonyítéka, minél több embernek lesz nem az ajkán, hanem a szívében a szeretet, annál kevésbbé lesz az baj, hogy annyi különböző felekezethez tartozunk; akkor ismét »a türedelem s a felebaráti szeretet« jele lesz a keresztyén, még inkább a »lelki ébredésget« példázza majd a mi templomunkon a kakas. Az kell ehez, a mit a hívő lelkü és buzgó katolikuságában is igaz keresztyén Széchenyi mond: szeressük felebarátainkat, mint magunkat, nem nézve benne mást, csak az embert s ne tegyünk senkivel olyat, a mit nem szeretnénk, hogy mások tegyenek minékünk!

Imre Sándor.

Külföldi szemle.

Németországról. Ugyanakkor, midőn egy protestáns érzésű magyar lap a magyarországi protestáns papok százainak aláírásával ünnepélyes tiltakozást emelt a sokat szenvedett szabadság nevében az angolok uralkodója elé, tisztán a keresztyén szabadság gondolatának erejénél fogva, a még mindig tartó háború keresztyéntelensége ellen: az evangéliumi szövetség németországi ágai is intéztek egy átiratot angol testvéreikhez. Hiszen sok oldalról nyert már kifejezést az egész keresztyén világ, az egész művelt világ megdöbbenése, rosszállása; sok keresztyénileg, sok józanul gondolkozó angol szenvedni a nemzetét érő vádak szégyenét; de ez az átirat legfőképpen domborítja ki éppen ezeket a sokszor érzett keresztyén szempontokat, legtisztábban viszi a Krisztusi szellem egyetemes ítélőszéke elé a kérdést, midőn az 1902. augusztusában, Hamburgban tartandó egyetemes összejövetelre csak abban a reményben ígér testvéri kézzorítást, hogy az angol testvérek »bűnnek nevezik, a mi bűn és Krisztust abban is megismerik, hogy elítélik e bosszúért égre kiáltó rettenességeket.« Politikai okokat nem óhajt fessegetni az átirat; jól tudja, hogy »nagyszerű nemzeti mozgalmak idejében a keresztyén öntudatot könnyen magával ragadja az általános nemzeti áramlat«: de ezek a (szemtanuk vallomásaiból ismert) vandálistusok »a XVII. sz. borzalmaira emlékeztetnek«... »Különösen sajnáljuk, így folytatja, hogy az eljárás által Anglia, az az ország, melyet megszoktunk a biblia keresztyénség melegágyának tekinteni, a keresztyén néven mély csorbát ütött s olyan szégyensfoltot ejtett rajta, mely nem egy hamar törülhető le.« — Magyarázat, édes Istenem, nem kell az átirathoz: csak ezt a szomorú klimaxot még: a bibliai keresztyénség létéreményeseinek, ime keresztyén tanítást az üdvözlét ad: arról ismernek meg titeket, hogy tanítványaim vagytok, hogy egymást szeretitek...

A német tartományi egyházak egyesülése
ben nagy fontosságú fejlődések kiinduló pontjává lehet a múlt karácsonyban, Gothában tartott emlékünnap Jámbor Ernő gothai hercege születésének 300-ik évfordulója. Az egyesülés gondolata, az elmélet oly rég foglalkoztató kérdés, ezúttal a császár gondjai, sőt élelcéljai közt helyet foglaló gondolat gyanánt hangzott el abban a beszédben, melyet a régens hercege üdvözlétére válaszul mondott. A régens, mesteri beszédében nem a véletlen játéknak mondta, hogy e nagy fejedelemlének emléke előtt, kit e keresztyén melléknévvel tisztel az utókor, reménykedőben dobban meg a német protestáns szíve az egyesülés gondolatán. Ernőnek életcélja volt ez Törekvéseit, eszközeit is, akkor mikor a forrongó idők vihara könnyen szétszakította egy házassághátat vagy baráti érintkezés vékony fonálát, nem kísérte siker; „de a miért Jámbor Ernő hiában fáradott, örökre kivihetetlen legyen?“ »A német szellem egygyé forrott az evangéliumi szellemmel«; s mint az állami egyesülés, mely erős karjával védi az államokat, miknek souverainitását meghagyta, csak erősebbé tette a sok részű organizmust, »a becsületes tudományos kutatások eredményétől vissza nem rettenő s a különböző hitvallásoknak helyet adó« szellem is csak erősülhet az egyesülés által. — A császár (a lapok találgtatják: elkészített vagy rögtönzött) ékesszóló válasszában örömmel ragadta meg a gondolatot; élete céljának mondta, s hogy nem lépett még vele nyilvánosságra, oka abban van, hogy távol van attól, hogy „bár csak kívánságban vagy reménykedésben is“ mások önállóságának elébe lépjen. Sőt egy előképet is ismer az egyesülésre, a Jézusét: „Én vagyok a szőlőtő.“ Érdeklődését, szeretetét állítja a kérdés mellé

Csak hogy a lelkesedés és öröm éppen nem általános a tartományi egyházakban. A glossákban, melyekkel bőségesen kísérik a császár beszédét, egyelőre az akadályokat látják: a konfessziók; evangélikus és kálvini egyház szervezetelek kibékítésének nehézségét az egyesülésben, melynek elnevezésében is a különböző irányok különböznek: Verbindung, Conföderation, Bund; kifejezésre jut bizonyos rosszüli ellikolt keserűség ilyenféle törekvések meghiusulása és (az Allg. Ev. Luth. Kztg. szerint) meghiusítója: Porosz-

ország iránt; bizonyos lutheránus részen szenvedett sebek még most is égő fájdalma, mely a lutheri egyházakat, melyeké pedig a német protestantizmus jövője (a két svájci reformatort mondja az Ev. Luth. Kztg. alig ismeri névről a nagy tömeg) nem nagy bizalommal tölti el az egyesülés iránt. — Pedig a császár idézete találó. Csak éppen azt az átfogó, keresztyéni pillantást, a szőlőtő értelmét, ne zárja el a „becsületes kutatás eredményétől nem rettenő s konfesszióknak helyet adó“ látás elől a buzgalom, hogy megmentsenek egy lutheri konfessziót vagy egy fiók-egyházacska sértetlenségét. A kérdés fejlődéséről nem késünk értesítést adni.

Bukarestben a 8000 lelket számláló, nagyobbára erdélyi szászokból kitevő német ev. gyülekezetben még 1900-ban bizonyos érezhető szakadást okozott a gyülekezet diakonissa-házának vezetője, Tänyer Ida, ki a testvérek nagyobb részével külön házba költözött, s önkéntesen vállalt szegénysbeteg gondozásával, kivált leányiskolájával sok jó munkát végzett is, de a gyülekezet érdekeivel legalább is nem törődött. A védő hatóságok (magyar- és németországiak) békítő kísérletei eredménytelenek maradtak. Végre a Gusztáv Adolf egyesület, békítő és békülékeny küldöttei által úgy oldatta meg a kérdést, hogy a két diakonissa ház megszüntetésével, egy nagyobb fognak felállítani, melynek különösen a nevelés s éppen leánynevelés terén lesz hivatása ellensúlyozni az oda is betóduló pápás tanítók hatását, kiknek a dames de Sion és dames du Sacré Coeur rendjei gyűjtik a lelkeket. Ilyen minőségében a legnagyobb német ev. nevelő intézet is lesz anyaország határain kívül, s az Aldunáig terjed munkamezeje. — Hát a magyar protestánsok ellensúlyozó ereje?!

A pápa Parocchi bibornok elnökle alatt bizottságot nevez ki «bibliai kérdésekre». Feladata mindenféle, a szentírással csak valamelyes kapcsolatban is levő kérdésnek a tanulmányozása. «A tanulmányozásra kerülő és megvilágításra váró kérdések sora a pápa tilka, írja a Tablet; csak azt tudjuk, hogy a kérdések a legtágasabb szellemben formuláztatnak.» Igéri, hogy a «modern nehézségeket» is mindenütt mélyreható figyelembe fogja venni s a hol csak lehet, megoldást is fog adni. Egyben, legközelebbi eredmény gyanánt azt reméli, hogy az írás körül támadt viták miatt „fájdalmas helyzetbe“ került kedélyeket meg fogja nyugtatni s hogy teljes revisióját fogja adni a Vulgatának s a tridentí zsinat óhajtott kiadást: quae longo tot saeculorum usu in ipsa ecclesia probata est». A modern világosság sugára lesz-é igazán, vagy az Index kibővítése? kíváncsian várjuk.

Belgiumban a két prot. egyház; az állam egyházszerű *Union des Églises Évangéliques Protestantes de Belgique* és az államtól független *Église chrétienne missionnaire Belge*, múlt évi életükről tartott beszámolóikban a protestáns élet örvendetes izmosodásáról emlékeztek meg; csak a vegyes házasságokban tapasztalt katolikus lélekhalászat képez ott is sokszor le se küzdhető akadályt. Fel is merült az az ajánlat, hogy a kath. fél javára ígérteket tevő esetekben (s 90%-ából az összes eseteknek igen sok az ilyen) a protestáns esketés; szertartás tagadtassék meg; de a synodus jobbnak látta a lelkész keresztyén tapintatára bízni a megoldást.

A missziói egyház, számranézve, igaz, kevés taggal gyarapodott, mert névsorába csak 114 felnőt és 164 gyermek nevét írhatta; de munkája áldásait érezte olyanok is, kiket sok ok gátolhat az egyébiránt sohase erőszakolt önkéntes beiratkozásban, s kik csak anyagi támogatásokkal s áldozataikkal nyilvánítják lelki odatartozásukat. Ez áldozatkészség adott a híveknek konyhák helyett templomot istentiszteleti helyül; ez emelte az idéni budgetet 200.000 francra stb. A legutóbbi gyűlés revideálta a régi hitvallás 2. pontját, mely, hitünk szerint, „a csak theologiai iskolázottsággal bírók előtt érthető *Confessio Belgica*-t igen erősen állította előlérbe s összezavarta az alapvetőt a lényegtelennel. Álljon itt a most elfogadott módosítás:

„A belga missziói keresztyén egyház nem ismer más urat, mint az egyház királyát és egyetlen fejét, a mi urunk és megváltónkat, a Jézus Krisztust, Isten fiát, a testben kijelentett Istent; és az ő szavát teljes alázattal (soumission)

fogadja, mint legfőbb és abszolút tekintélyt a vallás és erkölcs terén. Csatlakozik azért, a szentlélek közössége által az apostoli egyházhoz, minden idők egyházaival és hívőihöz, kik a Krisztusban való hit által kegyelemből nyert üdvösség tanát vallották. Különösebben pedig csatlakozik a XVI. sz. reformációjából kiinduló egyházakhoz, és symbolumaikban — nevezetesen a belga hitvallásban — ismeri azt a hitvallást, melyet ez evang. egyházakkal közösen vall. Teljes elhatározással kész követni munkájukat Isten országának a földön való munkálásában. Épen ezért azt követeli tagjaitól, hogy megismerjék lelki elvetett voltukat, fogadják el a bocsánatot és az új életet, melyet Isten az ő fia által nyújt nekik és hogy teljesen bizzanak benne s hogy egészen arra szánván magukat, hogy kövessék a Jézus Krisztust s hogy az ő szelleme vezette őket szüntelen, szenteljék magukat itt a földön Isten és embertársaik szolgálatára, hő várásában az örökkévaló dicsőségnek.»

A Chronik der Christlichen Welt után.

Tankó Béla.

Irodalom.

Néhai Szász Domokos erdélyi püspök hátra hagyott negyven egyházi beszéde. Kiadja Szász Károly ref. püspök. I. kötet: I—XX beszéd. — Ára füzve 4 korona. (Folytatás.)

IV. „Az ember nyomora.“ Rekesztett Isten mindeneket a bűn alá, hogy mindeneken könyörüljön. Egyike azon ígéreknek, melyekben az egész Kereszttyén vallás benne van. A nagy ágostoni Kálvinista dogma alapja, a bűn és kegyelem. A ki erre épít, az kereszttyenséget tanít. Ezt kell hirdetni, különben romban az evangelium, véget ér a biblia uralma. Jellemző a kor felfogására, hogy a szónok hosszadalmasan mentegeti magát a közönség előtt, mikor az egyetemes bűnösségről akar beszélni, „mert — mondhatják — ennek bizonyítása a türelemmel és szeretettel ellenkezik. Egy sóhaj ütődik fülemhez, a mely a multban bolondtá tartott nemzedék kebeléből tört fel! De Szász Domokos, — nem a megalkuvás embere — így végez: „Lágyan legyél egy hely a világon, a hol a legkeserűbb igazságokat is nyíltan, tisztán, bátran kilehessen mondani: az Isten háza.“ Bizony legyen! — És aztán meggyőző erővel, nagy hatalommal bizonyítja az egyetemes bűnösség vérszerinti bibliai tanát, a melyre nézve feleslegesek az általa tett osztályozások: világi bűnösök, szeretetteljes bűnösök, erkölcsös bűnösök. Felesleges a „bűn“ és „vétek“ között vont párhuzam, ha az ezen kijelentésért történik: „Nem minden ember vétke, de minden ember bűnös.“ Ezt már nem írom alá, ha angyalok mondják sem. Hiszen jó volna, ha csak a bűnalap terhelne, ha nem vétkeznénk cselekedetben is; ha nem lenne a rozsz fának gyümölcse, tövise. Tűrhető volna mondom. De lám, a szónok is helyes vágásba zökken s kijelenti, hogy „a természeti ember útavesztett ember“, a természeti állapot: „nagy erkölcsi rendetlenség“. S ezt a megkapó kitévelt nagy-szerű hasonlattal világítja meg. „Mit történnék egy égitesttel pl. a földdel, ha félbenhagyná rendes útját a nap körül? A földnek emez eltévelyedése, hogy így szólják *bűne* által, létezésének alaptörvénye meg volna sértve. Nagy rendetlenség támadna... növények, állatok élete meg volna akadva; támadna iszonyu zürzavar. Ilyen zürzavar támad annak az embernek lelkében, a ki létezésének alaptörvényét megsérti... a kibén él és van: Istent.“ — Ehez csak azt teszem: a hol zürzavar van, ott a lélekben minden kivész, mint az égitestben, a mely a világűrben hullaként bolyong.

A beszéd a nagy ige második részét, a kegyelmet, nem fejti ki, hanem a befejezésben felkelti a szabadulás vágyát s biztosítja a megváltást. A nagy erejű „eljöveteli“ tanítások ismertetését ezzel befejezvé, áttérek a főnnepi prédikációkra.

*

A lelkipásztor munkájában alig van komolyabb feladat a főnnepiek igehirdetésénél. Azok méltó megszentelése sokat függ attól, hogy ő mit szól. A nap jelentőségének kiemelése, a nagy üdvtény feltárása. A születés, a halál, a feltámadás, a Szt.-Lélek — s az ezekhez fűződő nagy titkok, miket nem tud, s részben nem is akar megérteni, befogadni az emberi elme. Az ezek útján végrehajtott megváltás, a Szt.-Háromság közös nagy műve... Ezekről hirdetni ígét, emberierőt csaknem meghaladó feladat. Nem csoda, ha oly kevés a jó, az igazi nagyünnepi beszéd.

A karácsonyi beszéd tartalma ez: Krisztus azért született, hogy bizonyosságot tegyen az igazságról és pedig a tökéletes istenesszínéről, az emberiség egységének (testvériség) eszméjéről és a tökéletesség eszményképéről. A karácsony a vallásos öröm és hála ünnepe, de csak azoknak, a kik szívökre veszik ez igazságokat, melyekről bizonyosságot tenni született Krisztus, sőt mi magunk is.

Nagy-Pénteki beszéd kettő van könyvünkben. Az egyikben Jézust a Gecsemánében látjuk tusakodva, imádkozva, a mint vércseppjeiként, végigcsordul arczán a verejték; a másikkban előttünk áll a keresztfához szegezett halovány Krisztusfő. Előbbit börtén tartotta, a mit e szavak mutatnak: „Jó hogy vannak bizonyos napok arra szentelve, hogy szenvedéseiről megemlékezzünk. Ily napok a mostaniak.“ De azért, ha finnebb egy „karácsonyinak“ jelzettet nem fogadtam el ilyen nek, ezt őszintén elfogadom, a mint kiadó jelöli, nagy-péntekinek. Hiszen a Gecsemáne voltaképp Jézus *lelki* Golgotája. A beszéd erős lélektani mű s felségesen rajzolja az Istenembernek, mint embernek e lelki golgotáját, utána békéjét, jelezve, hogy nekünk is szenvedni kell. „Istenországát magasztalják könyvekben, iskolákban, de mit ér, ha midőn érte küzdeni kell, az arczok elhalványulnak.“ E beszédnél meg kell jegyezni, hogy midőn felveti a kérdést: miért szenvedett Jézus? nem fogadja el a helyettes elégtétel tanát. „Ne! avagy igazságos volna-e Isten, ha az én bűnömért olyant *büntetne*, a ki azokban nem részes?“ Sietek kijelenteni, hogy itt a büntetés szó nem alkalmazható. A szenvedés itt és ezer más esetben nem büntetés. Sokszor szenved az ember másokért mondjuk ártatlanul. Ez nem ellenkezik az isteni igazságossággal, mert ennek eljő a jutalma. De a bűn elégtétel nélküli elengedése ellenkezik, mert ez megrendítené a bűn kárhordozatos következményében való hitet. Miért szenvedett mégis az Igaz a bűnösök helyett? Ez tisztán az Isten kegyelmének műve; ez a váltáságy végrehajtása. Egy dicső tény, a mit ha nem ért az ész, még egy Pálé sem, — megért a szív! Szász D. is azt mondja, hogy „meghalt Krisztus, hogy Isten akaratát teljesítse.“ Elfogadom és kérdezem: dehát ez az isteni akarat czéltalan volt... ok nélküli...? Sőt ellenkezőleg, ez azért történt, hogy nem volt más útja, módja a bűnszabadtásnak. Ezt én nem értem — írja beszédében Bizony megértette oly szív, mint az övé, megértették vele azok a pillanatok, midőn eljött rá az árnysejtelmes alkonyóra s ki annyit küzdött másokért, feláldozta magát.

„Elvégeztetett!“ — ez a második n.-pénteki beszéd igéje; a keresztrevert hét igéje közt a legjelentősebb. A többiek a szeretet, könyörület, megbocsátás, kik elhagyatottság bucsuszavai, ennek ellenben egyetemesebb jelentősége van, a szenvedő engedelmisség végkijelentése, a megaláztatási állapot zárszava. A beszéd két kérdésre felel: Elmondhatta-e? El! mert elvégezte az emberiség bűneinek büntetését és bevégezte munkáját. Intézményt létesített minden nemzetek és idők számára, a melyben az Istennel való béke, öröm életét élhetik. És mily érzések közt mondhatta? Öröm érzetével, mert a műre tekintve, azt sikerültnek, a jövőbe nézve, azt győzelmesnek látta. Látta az aratást, mely be fog következni, látta a milliókat, kik keblén kiserjék fájdalmaikat, az átokfa alatt lerakják bűneiket. Ez a beszéd a tiszta evangyeliumi igehirdetés. Kriszt-

tus boldogan halt meg, a mi a Nagypéntek vádoló gyászában enyhületet nyújt. A lelkirajz szépsége méltósága a vérző és mosolygó Krisztus eszményített rajzának, melyet a költő lát a mindenség zenitjén: ott áll hőszi talárban az ég közepén s a napok tömegként tolongnak körül, hogy lássák arcvonásait, mint egy királynak a kíváncsi gyermekek. A néma föld is rátekin, az Óceán reszketve ringatja hullámain. Ekkor palástját föllebbenti s egy nagy sebet takar fel, melyből vére ömlik s oly mosoly kél ajkain, mint a mindenség első hajnalpirja. Vére szivárog és a csillagok, a föld az óceán rémülten kiáltják: Uram, ki vagy te...? Mire egy szelíd hang, mint távoli orgonáé, felel: Én az öröm vagyok a szenvedésben..... (Folvtatjuk.)

E rovatban ismertetett művek mind kaphatók *László Albert és társa*, a tiszántúli ev. ref. egyházkerület kizárólagos bizományosa protestáns irodalmi könyvkereskedésében — *Debreczen*.

Lapszemle.

A *Prot. Egyh. és Isk. Lap* 6. számának első cikke Szabó Aladár tollából van, a ki Szentmiklósi József lelkésznek azt az indítványát, hogy emeljünk szobrot Kálvinnak születésének közelgő négyszázados fordulójára, méltatva, nagyon helyesen jegyzi meg, hogy a nagy reformátornak ilyen módon való dicsőítése merőben ellenkezik munkálkodásának szellemével. Kálvinnak minden szavát, minden tétjét az az erős meggyőződés irányította, hogy dicsőség és magasztalás embert nem, csak Istent illetheti, kinek kezében még a legértékesebb ember is csak eszköz, s a kit úgy tisztelünk méltóképpen, ha elveit követjük. Ennélfogva Szabó A. szerint a Kálvin iránti kegyeletünket őröljük és bizonyítsuk be a Kalvin szellemében; erre legáldásosabb mód, hogy születése emlékére hideg ércszobor helyett alkossunk egy hatalmas intézményt a kálvini szilárdság és erkölcsiség erősítésére, a mely intézmény legyen bizonyosságot arról a világnak, hogy a kalvinizmus *tanító és nevelő* egyház. Az ország fővárosában felállítandó ez a *Calvineum* egy igazi otthon lenne egyházunk intelligens ifjúsága számára, kik bármiféle pályára a felsőbb tanulmányokat Budapesten végzik s a mellett, hogy így az egyháznak nevelne igazi nemes, hithű református intelligenciát, lenne hajlék a zsinat számára s központi otthona a fővárosi és hazai reformátusoknak. Valóban egészséges, áldásos eszme, melynek megvalósítása önbizalmunk, hitünk erőmutatója lenne a jelenre nézve s szilárd bástyája a Kálvinizmusnak a jövőben. Nem szabad ez eszmét elejtenünk! E számban találjuk továbbá Szalay Károlynak a „*Damaszkusi úton*” cz. szép vallásos költeményét, mely szabatos formában, nagy költői erővel domborítja ki a Saul megtérését indokoló nagy lelki harcot, melynek eredménye a béke, a lelki világosság, mikor a hit a tusakodót Krisztushoz vezet. — Oktatásügyünk 1900. évi adatainak ismertetése e számban bevégeződik, úgy szintén véget ér a *Ruszkay Gyula* tanulmánya is *Jézus isteni voltáról*, melyben az Isten fia elnevezés jelentősége ellen felhozható kifogások ismertetése után és nyomós tárgyi argumentumok alapján a Jézus istenfiságáról szóló pozitív tételt úgy állítja fel, hogy az istenfiság alatt azt érti, hogy Jézus egy az Istennel érzelemben, akarata minden időben alá van rendelve Isten akaratának, azért mondhatjuk róla, hogy ő szent és bűn nélkül való. Így, csak ez állásponton érthetjük meg és méltányolhatjuk a régi dogmatikai formulákat, a melyek, valamint mai formáink is azt igazolják, hogy a mély vallás-erkölcsi igazságok érthetővé tételére, az isteni dolgok kifejezésére mi csak emberi képekkel rendelkezünk. — Az új énekes könyv revisiójáról e számban is folytatja bírálatát *Morvay Ferencz*. Megemlítendő még *Forgács Gyula* edinburghi magyar theologusnak *Dr. Davidsun* ról, az edinburghi New-College nemrégén elhalt nagy hírű professzoráról írt nekrológja.

Sárospataki Lapok 6-ik számában legelől a *Révész Kálmán* esperes cikkét találjuk „Zsinati előmunkálattunk” czímmel, a melyben, valamint a 7-ik számban folytatott hasonló cz. cikké-en a tiszáninneri egyházkerület zsinati előmunkálataira tesz megjegyzéseket, kiemelve mindenekelőtt azt, hogy az e tárgyban kiküldött bizottság másképp fogta fel megbízatását és feladatát, mint a hogy az egyházker. közgyűlés utasította, mert nemcsak összegező és rendszerező, hanem bíráló és kiegészítő munkát is végzett, úgy hogy ez a munkát csak részben tekinthető az egyházkerület javaslatának, míg másik részében pusztán a bizottság olyan véleménye, melyre nézve az egyházkerület még nem nyilatkozhatott. Ide tartoznak azok a kívánalmak, melyek az állam és ref. egyház, valamint a vallásfelekezetek egymásközti viszonyára, továbbá a katona ság vallásügyi viszonyaira az 1848-ik évi XX-ik tet. végrehajtására és az 1894. évi XXXII. tetk. revisiójára vonatkoznak A továbbiakban (7. sz.) bíráló megjegyzéseket tesz a bizottságnak az Egyházi Törvények módosítását tárgyazó javaslataira. A 6-ik számban továbbá *Simon Lajostól* elmeíléll és helyes logikával írt reflexió található a reversalisok eltörlésének kérdéséről. *Morvay Ferencz*nek az 5-ik számban »Protestans revisió?» czímen közölt cikkére, melyben S. L. azt fejtegeti hogy az u. n. prot. revisió (az 1894. évi XXXII. tetk. módosítása) jogosult, sőt szűk séges törekvés, mert ezt a kérdést nem az opportunizmus, nem az idő és alkalomszerűség szempontjából kell felfogni, s ne is a politikai viszonyokkal (esetleges kormány-alakulások) való számottevés legyen részünkről az irányadó, hanem döntsön a tiszta igazság. Az magában véve igazságtalan, türehetlen állapot, hogy a reversalis engedély fennáll; revisióját, jóvátételét kell kérnünk minden rossz törvénynek, minden erkölcsileg hibás intézménynek, mert a protestantizmus önmagát tagadná meg, ha ellenkezőleg cselekednék. Tehát a revisiót a ref. zsinat egészének kell hangoztatnia stb. E számban még a jogakadémia reformjának aktualis témájáról kezd cikket k—r., melyről befejezése után fogunk megemlékezni Végül tárczában *Radácsi Gy.* nek *Warga Lajos*ról szép tollal írt megemlékezése folytatódik *Ruszkay Gyulának* Erdmann után írt tanulmánya e czímen „Miként győzheti le a protestantizmus a katolicizmust?”

Dunántúli Prot Lap (6 sz.) első cikke Horváth Antal arácsi ref. lelkésztől az *egyházi adózás* reformjáról szól. E nagyon aktualis kérdés tárgyalásánál az orsz. egyházi közalap kezelése tekintetében 20 év alatt szerzett tapasztalatokból indul ki, s azt igyekszik igazolni, hogy úgy az orsz. közalapnál, valamint az általános egyházi adóreformnál a gyülekezeti tagok összesége által fizetett állami adót a lélekszámmal kombinálva kell alapul venni; az adó kötelezettség kezdődjék a 18-ik életévvel, mert egyházi tekintetben mindenki akkor éri el a nagykorúságot, a meny nyiben egyházi hovatartozandósága felől ettől kezdve szabad rendelkezhetik és a személyi járandóság lenne a *napszám országos átlaga*. Az egyházi adó reformja mindenestre igen fogas, a mihez — bármily égetően sürgős — sok szó fér, s minden jóakaratu véleményét komolyan értékelni kell. De hogy az adókulcsot helyesen jelölte-e meg H. A. a napszám országos átlagában? ez magában véve is egy olyan fontos kérdés, mely ugyancsak kihívja a bírálatot. Mi nem találjuk szerencsésnek az adókulcs ilyen szerű felállítását, sokkal többféle viszonyt és szempontot figyelembe kell venni, a míg megközelítőleg helyes adókulcsot is nyerhetünk, sőt azt is bátran kimondhatjuk, hogy országszerte egységes adókulcsot nem volna czélszerű, de nem is lehetne alkalmazni. Inkább helyi érdekű cikk a *Császár István* egyhm. pénztárnoké a *belsősomogyi egyhm. pénztárainak egyesítéséről*, mely a *belsősomogyi egyházmegye* lelkészi karának figyelmét hívja föl e rájuk nézve fontos keblí kérdés helyes megoldására. Említésre méltó még a *Kovács Alajos* tanító cikke, a melyben nagyon helyesen arra a nagy bajra figyelmeztet, hogy a prot. iskoláinkban használatban lévő tankönyveket nem hatja át a kellő prot. szellem, így a többek között pl. a földrajzi tankönyvekben azokról a városokról, a melyekben kath.

püspökök laknak, s kath. intézmények vannak, nagyon pontosan megtalálhatók az erre vonatkozó legjelentéktelenebb adatok is, míg a ref. vagy prot. nevezetességek adatai lehetőleg mellőzve vannak. Hát ez bizony nagyon figyelemreméltó dolog! és egészen helyesen jár el, ki az eféle dolgot ellenőrzi. Szükség volna, hogy erdélyi egyházkerületünkben is a tanárok és tanítók közül vegye valaki magának a fáradságot és a használatos tankönyveket bírálják meg ebből a szempontból. Ott vannak pl a Szinyey féle magyarolvasó könyvek, volna ezekről mit írni, s bizonyára még másokról is e tekintetben!

Z.

Különfélék

Székely-akció. Az erdélyi magyarság táplálkozási forrását a székelységet az utolsó évtizedek nagyon megviselték. A megélhetési viszonyok annyira megnehezedtek az újabb gazdasági átalakulások következtében, hogy ez a derék nép atyái földén már már alig képes magát fenntartani s nagyrésze már vadorbotot kénytelen kezébe venni. A siralmas helyzetre már sokszor és sokképen felhívták az illetékes körök figyelmét, de eddig minden komolyabb eredmény nélkül. Újabban egy nagyobb szabású ígért akció indult meg arra nézve, hogy a kormánynak és társadalmi tényezőknél figyelmesebb elhanyagolt és mostoha sorsra jutott nép sorsának javítására irányítsák. Tekintélyes testületek, mint az Erd. Kárpát egylet, Erd. Gazdasági egylet, Erd. Közművelődési egylet, Székely társaságok stb. indították meg a mozgalmat s állott hozzá aztán az Orsz. Magyar Gazdasági egyesület is. E hó 15-én M.-Vásárhelyt előértekezlet tartatott a rendezendő kongresszus ügyében, melyen majd a bajok, azok forrásai és orvoslási módjai lennének tárgyalandók. Fájdalom a magyart ide is elkísérte örök átka: a politika s ennek nyomában járó visszavonás, bő táplálékot nyerve a személyes hiúság és érdekek forrásából is. Látszólag ugyan minden „zajos jelenetek” nélkül megtették az előkészületeket a rendező-bizottság összealkotására nézve, de a vizsály magvai az erdélyi egyesületek s az Orsz. Magyar Gazd. Egyesület közt úgy el vannak hintve, hogy a kongresszustól valami nagyobb eredményt alig lehet várni. Minek is „sok hühö semmiért”? A kormány tudja a bajokat, ismeri orvosszereit is, — vesse kezét *csendben* a munkára s kitartással s áldozatokkal is segítsen megtartani ezt a derék fajt. Egy alkalmas kormánybiztos segíthet itt csak s nem bankettező kongresszusok!

Brassói egyházunkban nagy látogatottság mellett folynak a protestáns estélyek. Legutóbbi felolvasó *Koós Ferencz* ny. kir. tanfelügyelő volt, ki bukaresti ref. papi életéből olvasott fel tanulságos részleteket. Jövő alkalommal *Dr. Gencsi Endre* orvos olvas fel „*Az emberi élet véghatáráról*”. E hó 22-én lesz az ottani „Protestáns nőegylet” estélye, mely előre szép sikert ígér Örvendünk a folytonos, élénk munkásságnak.

A n.-sajói „Emke” Daloskör folyó évi február hó 22-én a *kolozsvári protestáns szeretetház és a Bethlen szobor-alap javára egyenlő arányban* a nagy-sajói állami iskola nagytermében zártkörű dalestélyt rendez. Ez alkalommal fog felavattatni a daloskör zászlója is, melynél a zászlóanyai tisztet *Gróf Teleki Elemérné* ömértósága tölti be Valóban ördendetes jelenség, hogy minden téren megmozdulunk s szép, hogy a messzi Nagy Sajó az első sorokban halad.

Egyházi élet Bögözben. A bögözi egyháztársadalmi munka, melynek szervezete az elsők között lett a kívánalmaknak teljesen megfelelőleg szervezve, hathatósan és sikeresen foly. Október 23-án a fiókköri értekezlet fogadta igaz vendégszeretettel. Ez alkalommal a fényes gyülekezet előtt avatódta fel az ujonnan választott diakonusok és diakonissák. A kik eddig kértelkedtek még, meggyőződést szereztek, hogy lelkészüknél minő nemes munkát akar végezteni velük. Mindjárt a presbiterium el is határozta, hogy minden kör részére rendeljen a lelkész alkalmas lapot, melynek fizetéséről az értekezlet a tél folyamán gondoskodik. Így rendeltetett meg a *«Vasárnap»* 6, az *«Olajág»* 6, az *«Ébresztő»* 2 példányban. Még Karácson előtt a lelkész megjelent mind a tizennégy (14) kör bizottsági gyűlésén; lelkesítő beszédek kíséretében ismertette az értekezlet munkakörét, számba vétette a lapokat, kiosztotta, a megállapított kérdőpontok alapján, a végzendő munkát. Megállapította az estét, mikor a kör tagjai összegyűlnek lapolvasásra. Ezekon kívül a szőnyegen levő kérdésekről élénk eszmecserék folytak a különböző körökben. A munka, ha kezdetleges alakban is, minden ponton megkezdődött. Az ébredés, az érdeklődés jelen napokban mutatkoztak. Csak a lapok kiütetése szerzett sok gondot a vezetőknek. De a jó törekvést az Isten e tekintetben is megáldotta. E hó 18-án estére az értekezlet kosaras táncvigalmat hirdetett. A mulatság remény felett, szépen sikerült, mi egyik legfényesebb bizonyossága annak, hogy az értekezlet jó úton jár. A tiszta jövedelem 30 filléres belépti díj mellett 50 korona volt. Felülfizettek: Fráté Pálné 10 fill., Hölstein Róza 30 fill., Hegyi Zsigmond 70 fill., Sándor Lajos 1 k. 20 fill., Tóth Györgyné 10 fill., L. J. 1-20 fill., Keresztes János 40 fillér. E jövedelemből első sorban a lapok félévi ára fizettetik ki, ezután a temetésekhez szükséges ásvók, lapátok s kötelek szereztetnek be, a mi esetleg fennmarad, az éneskönyv alaphoz, vagy a szegény-alaphoz csatolattik, mert az értekezletnek alábbi című 15 k. 18 fill., utóbbin 11 k. 22 fill. szintén van. — Ennyit irhatunk most ezen értekezlet idejének munkálkodásáról s az elért eredményekről. A téli időszakból még sok van hátra s a vezetők keze most is az ekeszarván van. *Diakonus.*

Nyugtázás. Az erdélyi protestáns lap“ folyó évi január 9-ikén megjelent számában T. Csia Kálmán etédi lelkész társam által kimutatott, általa egyházzam templomépítési alapjára gyűjtött és Martin Decker Radautz (Bukovina) címre elküldött 212 korona 10 f. összegű könyöradományt átvettem és úgy gyűjtő Csia Kálmán lelkész társamnak, mint a nemeslelkű adományozóknak egyházközségem igaz köszönetét fejezem ki. Andrásfalván 1902 január hó 25-én. *Szász András,* ref. lelkész.

Adomány a Szeretetház javára. A Kolozsvárt székelő Erdélyi Bank és Takarékpénztár Részvénytársaság a múlt 1901-évi nyereségből jótékony célokra 1000 koronát szavazott meg, melyből Szeretetházunknak 150 koronát juttatott. Köszönet az igazán jótékony célú adományért. Istennek áldása legyen továbbra is az intézeten!

Kókai Lajos budapesti protestáns egyház irodalmi kiadó azon kéréssel fordul Magyarországon összes protestáns lelkészeihez, hogy szíveskedjenek *saját kiadásukban* megjelent bármilyen című egyházi irodalomba vágó munkájuk és dolgozatuk (esetleg tankönyvük) teljes és pontos címét vele mielőbb közölni. Nagy hiányát érezzük egy minden protestáns theologiai művet magában fogható katalógusnak. Egy ilyen megismerkedés céljából fordul a nevezett cég lelkészeinkhez. A külföldön, különösen a német birodalomban már régen közkezen forog a „Theologischer Handkatalog“, mely nagy szolgálatokat tesz a theologusoknak és lelkészeknek egyaránt. A kiadó ezt veszi mintául. A közléseket egyenesen címére (Kókai Lajos, Budapest IV. Károlyu. 1.) kéri intézni.

Minden árfelemelés nélkül csekély havi részletfizetésre

szállítja a magyar protestáns egyházi irodalom összes termékeit

Kimerítő árjegyzéket kívánatra ingyen küld.

László Albert és társa a tiszántúli ev. ref. egyházkerület kizárólagos bizományosa, protestáns irodalmi könyvkereskedése **Debreczenben.**

Erdélyi Protestáns Lap.

AZ ERD. EV REF EGYHÁZKERÜLET HIVATALOS LAPJA.

Laptulajdonos: az erd. ev. ref. egyházkerület.

Felelős szerkesztő: NAGY KÁROLY, th. tanár.

Szerkesztőség, hova a kéziratok és magán előfizetések bérmentve küldendőek, az ev. ref. theol. fakultás épületében 2. ajtó.

Előfizetési ár: egész évre.
félévre

12 ko-
6 kor.

MEGJELENIK MINDEN CSÜTÖRTÖKÖN.

Jézus szenvedése.

Ézsaiás LIII. 3-5.

A próféta a jelen fejezetben a „*Jahvé szenvedő szolgálója*” képét s szenvedésének jelentőségét és célját rajzolja. — Ki ért alatta? — Az eljövendő Messiást e, a fogságban is Jahvéhoz hű, igaz Izrael kis táborát-e, az egész zsidó népet-e vagy csak prófétaít? ma már alig eldönthető.

Egy dolog azonban minden kétségen felül áll, t. i. hogy mindaz, a mit a próféta az Ur szenvedő szolgájáról mond, Jézus Krisztusban valósult meg. Ő az igazi szenvedések embere a ki „*a mi betegségeinket hordozza, a mi fájdalmainkat viselő*”!

Jézus szenvedése alatt nem csupán a testi fájdalmakat értjük. Igaz, a kereszthalál gyötrelme is megrendíté egész valóját. De szenvedésének sulypontja mégsem erre esik, hanem a lelki szenvedésre. Arra, a mely lelkére nehezült, látva az emberek hitetlenségét, durvaságát, elvetemültségét, szóval: *a bűn hatalmát*, mely az ő szeretetét gyűlöléssel, könyörületességét gunynyal viszonzta. Valóban, sötét éjszaka volt körülte nemcsak a Gecsemánében, mikor ő tusakodva és imádkozva virrasztott — és tanítványai aludtak; sötét éj volt Jeruzsálemben is azon a regelen, midőn az emberiség Megváltóját, mint valami gonosztevőt, hurczolták végig a szent város utcáin, szidalmazva a dühöngő néptől, arcul verve a durva katonáktól s halálra ítélve a főtanácstól; sötét éj volt a Golgotán is, mikor a tomboló tömeg, vak szenvedélyeitől elragadtatva, ujjongva állotta körül a keresztfát, gunyolta és gyalázta a haldoklót, hogy utolsó perceit még jobban megkeserítse.

„Szomorú az én lelkem mind halálig” — mondá az Ur. Valóban, látni és érezni, hogy mindenfelől ellenséges hatalmak veszik körül; hogy egyedül áll a világban, melyet szeretetből megváltani akar; hogy élete célját nem érti meg senki, olykor még tanítványai sem, a kik elszunnyadtak, mikor ő a halál gondolatával vívódott; megtagadták, mikor ő a főpap előtt vallomást tett; elszaladtak vagy távol állottak, mikor ő roskadozó léptekkel haladt a Golgota felé: nem a legmélyebb lelki gyötrelme-e ez? Ime, valóra vált rajta a próféta szava: „*Megvetett és emberektől elhagyatott, olyan megvetett, mint a ki élő orczánkat elrejtjük!*”

S miként szenvedett és miként győzte le Jézus a kínos szenvedéseket?... Emberileg küzdött, remegett és imádkozott, midőn elközelgett az utolsó pillanat. A Gecsemánében előre átélte és átérezte a halál minden gyötrelmeit. De mindez a mennyei atyától nem tántorította el. A nagy tusakodásban lelke győzött, szive erőssé lett. Megnyugodott az atya akara-

tán — s többé már nem félt a haláltól. Szeliden és önmegadással türe a legdurvább bántalmakat. Midőn vádolták: ő hallgatott. Midőn gyalázták: ő nem gyalázott senkit. Ajkairól egyetlen keserű szó nem röp-pent el; még a kereszten, az őt környező gyűlöléssel szemben is bocsánatért könyörög ellenségei számára. Emberileg szenvedett, de istenileg győzött.

Oh, nem érzitek-e, hogy a keresztről valami csodás erő sugárzik le ránk? Nem érzitek-e, hogy az üdvözítő nemcsak önmagáért, hanem *érettünk* szenvedett, *érettünk* győzött?! Érettünk! Mennyi vigasztalás van ebben! Csak félre ne értsük! Nem úgy, hogy most már mi semmire sem vagyunk kötelezve, mert a Krisztus *érettünk*, *helyettünk* mindent elvégzett. Nem. Ki gondolná, hogy bűneinkért immár nem vagyunk felelősök? Ki képzelegne, hogy mi, az ő megváltottai immár szentek vagyunk? — A büntetést el nem kerülhetjük, míg a bűntől meg nem szabadultunk. A bűntől pedig csak úgy szabadulhat meg az ember, hogyha *Istennek a Jézus Krisztusban nyilvánuló kegyelmét a hit által szívébe fogadja*. S kicsoda képes helyettem hinni? kinek a hite által érezhetem bűneim bocsánatát? kicsoda békíthet ki engem Istennel, míg a bűn terhét vállaimon hordozom?...

A boldogító, bensőleg megdicsőítő hit egészen más. A valódi hit, törhetetlen bizodalom a Krisztusban és az ő üdvözítő erejében, szívünknek teljes odaadása a Krisztus iránt. Ebből az odaadásból fakad lelkünkben azon erős meggyőződés, az a bizonyos reménység, hogy az atya megbocsátotta a mi bűneinket. Megbocsátotta, mert le van győzve bennünk a bűn hatalma, a Krisztusnak bennünk lakozó lelke által. Ez a hit a Krisztussal való állandó életközösségből merít új meg új erőt. A szőlővesszők csak a szőlőtőkével szerves összeköttetésben teremnek gyümölcsöt. Mi is csak akkor, ha a Krisztussal egybeforrottunk s vele együtt megfeszítettünk, hogy általa örök életet nyerjünk.

„A Krisztus meghalt *érettünk*” — ez a kifejezés tehát azt teszi, hogy meghalt a *mi üdvösségünkért*. „*A fenyték a mi békeségünkért érte őt és sebei által lőn a mi gyógyulásunk.*”

Ez az új élet azonban nem csak örökség, amelyhez fáradság nélkül hozzájuthatunk, hanem *győzedelmi díj*, a melyet meg kell nyernünk, Jézus csak akkor szenvedett *érettünk*, ha mi is *vele együtt* szenvedünk. Üldöz-e, vádol-e, megfeszít-e minket is a bűn, mint a maga ellenségét, az igazság harcosát, az Istennek szolgáját? Vagy dicsér, magasztal mint a saját fegyvertársát. Boldogok a kiket a világ üldöz! Az ő sebeit hordozva azok által lesz a mi gyógyulásunk!

(Schwarz nyomán.)

Ifj. Péter Károly.

Az ébredés.

(Folyt. és vége.)

A protestantizmus ezen missziójának teljesítésére, most is, mint mindig, az evangyeliiummal kezében indult el; egyik kardinális feladata az evangyeliiumi kovászt bevegíteni az új kór téstájába. Úgy, de a gépek, a töke és munka korszakát nem lehet az első keresztyének lelki állapotával, vágyaival, szükségeivel, lelkesedésével tartalmilag és alakilag egynek és ugyanannak venni. Ma a vallásosságnak, erkölcsiségnek, egyháziasságnak egészen más értelme és jelentősége van, mint volt az első századokban, a középkorban és a hűbér rendszer megdőlte után. Akkor nem füstöltek a gyárak kéményei, nem zakatoltak a gőzmozdonyok, nem írt, nem beszélgetett a villany, másként szabták a ruhát az emberi testre, az államra, társadalomra, sőt a gyomor követelései, a szemnek, a fülnek, nyelvnek, orrnak igényei mások voltak, mint ma. A felfedezéseknek, a gőznek, gyáraknak, villanynak embere egészen másnemű téstát gyúr az evangyeliiumi kovász befogadására, mint a milyent szolgáltatott a farizeusok törvényszerűsége, a görögök bölcsessége, Róma jogi állama, felcizcomázott, drága kenetektől szagoskodó patriussáival, olajbogyóval, kenyérrel, élelmi szerekkel megrakott hajóival, szekereivel, panem et circenses-t ordító, robanó, dulakodó népségével, rabszolgáival, hataráival, vagy mint a lovagkor hűbér rendszere, vallásos rajongásával, rabló lovagváraival, a szép nem istenítésével, a reformáció az ő megbotránkozásával, hit általi megigazulásával és az új kor polgári alkotmányával. Ezen korok közül mindenik az ő szükségleteinek megfelelő téstát gyúrt az evangyeliiumi kovász befogadására, sőt magát a kovászt is világnézetének, szellemi és értelmi fejlettségének mértéke szerint értelmezte. felvegýtette saját nézeteivel, vágyaival, képzeteivel, hogy azután kívánságainak, céljainak elérésére olyan következtetéseket vonhasson ki belőlük, melyeket „a priori“ maga rakott be az evangyeliumba. Akár hányszor, legtöbbször jeles theologusok, filozofusok az evangyeliumban csak azt találták, mit maguk tettek oda — filozofiai nyelven a szekeket fogták a lovagok eleibe s ország-világ hirdették, hogy ez a csalhatatlan igazság.

E kísértésnek a masina korszak éppen úgy ki van téve, mint megelőzői. Mi az előző századok összes tapasztalatait halmaz állapotban örököltük: de azok annyira átalakultak, hogy az örökölt és saját tapasztalataink közötti viszony — ha szabad így fejeznem ki magam, — hasonlít a tápszer és vér közötti viszonyhoz; hasonlít azon viszonyhoz, mely van az agyból kiszaladt a penna hegyén át a papiroson ragadt, betűkben, szótagokban, szavakban és mondatokban látási érzékletté alakult gondolat és azon olvasó között. ki a betűket olvassa. A nagy tömeg az erők ily különböző nemű átalakulására,

a tünemények, jelenségek kapcsolatára nem figyel, az élet küzdelmei sokkal inkább lekötik, minthogy azokkal foglalkozhassék, szabadnak, függetlennek hiszi magát; ha nem az, követeli, hogy az legyen s nem érzi annak a tekintélynek, hatalomnak vas markát, mely fogva tartja. A protestantizmus nagyon heterogen elemekből vegyített téstát talál az evangyeliiumi kovász számára. Nehéz és nagy felelősséggel járó munkára vállalkozott, lankadatlan lelkesedésre, kitartásra, összes erejének érvényesítésére van szüksége. mert a társadalmi, állami, egyházi átalakulások folyamában nagy feladatok megoldása várakozik reá.

A közelebbről összegyülemdő ev. ref. zsinat bölcsességét e feladatok megoldásának módozatai fogják igénybe venni. A rendezésre várakozó anyag sokasága minden oldalról felköltötte az érdekeltséget, az ultramontanizmus hegyezi füleit, türelmetlenkedik; kálvinista kurátorság főispáni, miniszteri székekről szállít le liberalis, tevékeny férfiakat, mi a liberalis kormány befolyásolhatóságáról tanuskodik; az 1848-ik évi XX-ik törvényczikk teljes érvényű életbe léptetésének követelése nagy és eddig ismeretlen állapotok alakulásának előjárnöke, mely nemcsak a protestantizmus körén belől, hanem az összes társadalmi és állami élet rendjének módosulását teszi kilátásba, a socialis kérdések megoldásához új adatokat szolgáltat. Nagy társadalmi, állami és egyházi átalakulások szükség érzetének hullámai fogják próbára tenni a zsinat bölcsességét. Általános érdek, hogy egyetlen tárgy se kerüljön alapos előkészítés nélkül a zsinat elé. Meg is indult a munkásság minden vonalon; egyesek, egyházkerületek, a nyílvánosság organumai tüzetesen foglalkoznak a tárgyak előkészítésével. Már is felismerhető néhány kimagasló irányelv, melyek általános elfogadásra tarthatnak igényt. Ilyenek többek közt az 1848-ik évi XX. tcz. elodázhatatlan életbe léptetésének szüksége; a másik a protestantizmus egysége. Az elsőre nézve nem merült fel nézeteltérés, a második itt-ott homályos és protestans ellenes véleményben nyilatkozik meg. Erre úgy látszik az impulsust az erdélyi ev. ref. egyházkerület specialis egyház szervezete adta meg. Ez vezethetett és vezethet némelyeket azon álláspontra, hogy az eszményi egyetemesség magaslatáról lelépve, nem csak a magyarországi ev. ref. egyházkerületet, hanem még a hazai lutheranusokat is egy külső, alaki, egységben vélik oly erőseknek, hogy a küzdterén eredményeket vivhasanak ki. Ezek az egységet és erőt a tan, a kultus, a szervezet, az adminisztratio, a fegyelem, szóval minden egyházi életnyilatkozat egytormaságában látják. Katholicitas (eszményi egyetemesség, egység) helyett uniformitást!! Ez veszélyes irányzat. A pápizmusnak erőtelen kapcsolata az egy nyelvűség, az étlapok kiszolgáltatása, búcsuk engedélyezése, olvasók gyártása és megszentelése, imádságok kiszabása és más

külsőségek. A protestantizmust pedig éppen szétrobbantaná egy oly nemű kísérlet, ha az uniformitás kedvéért, egy egyházmegyei, egyházkerületi, vagy központi kollegium — a mi nek lehetősége logice nincs kizárva — gyártaná és küldené szét a koronként elmondandó imádságokat, beszédeket, énekeket, agendákat, meghatározná, hogy a hallgatók ülve, állva vagy térdepelve imádkozzanak, éneklés közben mennyire nyissák vagy zárják le ajkaikat. A protestantizmus szellemével összeférhetetlen, hogy anyagot szolgáltatson egy torz kép kereteinek körvonalozására. Már pedig a kik az uniformitás lovagjainak csaptak fel, azt az anyagot szolgáltatják. A protestantizmus ereje éppen abban rejlik, hogy szellemi, eszményi egységének tudatában különböző formákban fejtheti ki tartalmának gazdagságát. Ezt az erőt éppen oly kevéssé paralizálták a ref. egyház szervezet körén belől megnyilatkozott különböző eltérések, mint a lutheri egyház különállása és ennek árnyalatai. A hol hiba történt, az nem az eszményi egység, hanem az emberi gyarlóságok számlájára irandó. Nem az alakok különbözősége bontja meg és erőtleníti a protestantizmust, hanem az eszményi egységnek a külső formával való helyettesítése. A tokaji asszuszöllő bor és a rizling specialis sajátosságukat még akkor is megtartják ha egyforma alakú, nagyságu színű üvegekben töltik, az üveg kedvéért nem alakulnak át. A borászok beszélnek ugyan a borok összeházasításáról s a kik kóstolták, nagyon jó itálnak mondják: Az a protestantizmus természetese fajtest egyedeinek erőszakos és mesterséges összeházasítását nem segítheti elő másfelől a szív érzelmeinek, a vonzalom megnyilatkozásának útjába akadályokat nem gördíthet. A szív vonzalmait, a lelkiismeret biróságát nem háborgathatja. Ne kényszerítse senki megabroncozott tömlők falai között sinylődni azt, a mi szabad fejlődésre van utalva. Gyöngye egység és erősség a vasabroncsok szorítása, az életerőben duzzadó organizmust öli meg. A protestantizmus nem gyilkolhat.

A zsinati előmunkálatok nyilvános tárgyalásánál, a közvélemény helyes tájékoztatása érdekében, minden oly megnyilatkozás tehát, mely félreértésre szolgáltat anyagot, szigorúan mellőzendő. Ha már egyszer a hazai protestantizmus álmából felébredt s tudatára jutott a roppant sok és nagy felelőséggel járó feladatok megoldásának: minden tekintetben meg kell felelnie a benne helyezett bizalomnak és reménységnek. És isten segítségével meg is fog felelni, mert erre van képessége és határozottsága s ne engedje magát külső ható erők által befolyásoltatni

Horváth István,
bükkösi ev. ref. pap

Tanártörvény-javaslat.

Az Igazgatótanács a kollégiumoktól véleményt kért be a tanárok egyházkerületi közgyűlési tagsági jogának az „egyenlőség“ elve szerint való rendezése iránt.

A szándék a közelebb lefolyt (1901. évi) egyházkerületi közgyűlés határozatán alapszik. (52 jk. sz.)

Az „egyenlőség“ követelésének értelme kissé határozatlannak látszik. Legsabatosabban talán úgy volna értelmezendő, hogy a kollégiumok gondnokainak és egyházkerületi közgyűlési tanárképviselőinek legyen *egyenlő* a száma.

A kérdésnek napirendre kerülő megoldása sokszor, sok felől hangoztatott régi kívánságnak tesz eleget.

A megoldásnak azonban okvetetlenül számolni kell két körülménnyel.

Az egyik: a kollégiumok mostani összes tanárainak egyházkerületi közgyűlési tagsági szerzett joga, a melytől — a mennyiben már gyakorolták — őket megfosztani, rájuk nézve sérelmes volna.

A másik körülmény az, hogy a tanárok közgyűlési tagsági jogának megszorításával a mostani tanárválasztási rendszernek is *junktum* változtatnia kell.

A tanárválasztási rendszer megváltoztatását azonban a minapi egyházkerületi közgyűlés, történetesen fölmerült tapasztalatok okán, szintén napirendre tűzé (57 jk. sz.) és így a jelzett junktumnak semmi akadályja sincsen.

A tanárválasztási rendszer e változtatásának pedig helyes iránya csak az lehet, hogy az Elöljáróságoknak adassék a tanárkarok kiegészítése körül mentül nagyobb befolyás. Együttal azonban biztosítékot kell nyernie az egyházkerületi közgyűlésnek az alkalmazandó tanárok minden tekintetben való kipróbálása iránt. Ezt, a „tanári szolgálati próbaidő“ fentartásával, s az alkalmazott tanár „véglegesítése“ tárgyában szabályozandó eljárással érhetni el.

Ezek egyébiránt már többször tárgyalt. megvitattott dolgok. E sorok írója is ismételt, legutóbb e lapok 1899. évi 43. számában, „Az orbai indítványok“ címén, foglalkozott velök. Az érdeklődő olvasó, azon cikk fonalán, a kérdésnek minden figyelemre méltó előzményét megfogja találni hivatalos közlönyünk régibb évfolyamaiban.

Az idő rövidsége miatt, s azért, mert a kérdést egészen megérettnek vélem tekinthetni, egyszerűen arra szoritkozom, hogy a *kapcsolatosnak vett kettős kérdés megoldására, javaslatképen, közreadom im, ezen szabályzat-tervet.*

Szabályzat

a kollégiumoknak az egyházkerületi közgyűlésen való képviseltetése és a kollégiumi rendes tanárok alkalmazása tárgyában. (Javaslat.)

1. §. A kollégiumok képviselői az erdélyi ref. egyházkerület közgyűlésén:

a) a kollégiumok gondnokai;

b) minden kollégiumnak annyi tanára, a hány a gondnoka.

2. § A közgyűlésnek az 1871-diki szervezet s az 1888-diki közgyűlési 71. jk. sz. határozat alapján jelenleg jogosult tanár tagjai közgyűlési tagsági jogukat pályájok végéig megszorítás nélkül gyakorolják.

3. § Az ezen szabályzat életbelépte után alkalmazandó rendes tanárok csak 15 évi szolgálat után lehetnek, Elüljáróságuktól nyert megbízás alapján, közgyűlési tagok, kivéven az 5. §-ban jelzendő körülményből folyó szükség esetét.

4. § A közgyűlési tagságra ezen szabályzat 2. §. a értelmében jogosult tanárok számának valamely kollégiumnál háromra, vagy kevesebbre történő apadásával, ott, a választáson alapuló képviseleti rendszer lép, az 1. §. b) pontjának megfelelően, él tbe.

Az eme pontban jelzett tanárképviselőkül pedig, az egyházmegyék képviselői számára megállapított öt-öt éves időközök tartamára, minden kollégiumi Elüljáróság a már 15 évi szolgálatot teljesített tanárok közül, titkos szavazással, annyi tagot választ, a mennyi az intézet gondnokainak szabályos száma, illetőleg a képviseleti rendszerre való átmenetül, annyit a hányra, a 2. §. értelmében tagsági jogot gyakorló tanárok négynél kevesebbre apadott számának kiegészítése végett, szükség van.

5. §. Ha valamely kollégiumnál 15 évi szolgálatot teljesített tanárok megfelelő számban nem volnának: a szolgálati évekre nézve legidősb tanárok választási eljárás nélkül, egymás után következés rendjében, küldendők képviselőkül.

6. §. Az államsegélyes intézeteknél az egyházkerület által alkalmazott és a vall és közokt. miniszter által kinevezett tanárok közt, választhatóság tekintetéből, különbség nincsen.

7. §. A tanárok közgyűlési tagságának ezen szabályzat értelmében megkezdődő korlátozásával egyidejűleg a tanár-választásról intézkedő 1881. évi egyh. ker. közgy. 21. jk sz. határozat illető pontjai is hatályukat veszítik, s helyettök az alább következő szabályok alkalmazandók.

8. §. Rendes tanári szék betöltése végett a kollégium Elüljárósága, az állandó Igazgatótanács jóváhagyásával kihirdetett pályázat eredménye alapján, a fennálló törvények értelmében képesített pályázók közül legfőbb hármat kijelöl, s közülök az első helyen jelöltnek kinevezését ajánlja az Igazgatótanácsnak.

A mennyiben az Igazgatótanács az első helyen jelöltet bármi okból ki nem nevezné: az Elüljáróságot ajánlattételének megváltoztatására szólítja fel.

Ha az új fölterjesztés sem vezet a czélzott eredményre: az Elüljáróság jogosítva lesz, az Igazgatótanács jóváhagyásának fentartása mellett, a pályázók bármelyikét helyettes tanáru alkalmazni addig, míg a tanszéket a legközelebbi egyházkerületi közgyűlés, az elébe esetleg új pályázat hirdetés nyomán terjesztett elüljárósági jelölés alapján, választással be nem tölti.

A közgyűlés többségének akaratából, melyet az elnökség, az Igazgatótanács jelentésének és véleményének előterjesztése után, mindig kérdésbe tenni és egyszerű szavazás útján megállapítani köteles: a tanár-választás egy évre el is halasztható. Ezen időre helyettes tanárt, az Igazgatótanács jóváhagyása mellett, az Elüljáróság alkalmaz.

Ha azonban a közgyűlés a választást a jelölés alapján elrendeli: a választás, titkos szavazással, a szavazatok viszonylagos többségével történik meg.

9. §. Mind az Igazgatótanácstól elüljárósági ajánlás alapján kinevezett, mind a közgyűlés által elüljárósági jelölés alapján választott tanár alkalmazása. ha addigi szolgálata helyén még véglegesítve és nyugdíj-intézeti kötelékbe fölvéve nem volt, legfőbb három évig terjedhető próbaidő fentartásával történik; egyébiránt, tanári széke elfoglalásának időpontjától kezdve, a pályázathirdetésben körülírt rendes tanári javadalom

élvezetébe lép. *Véglegesítését* az egyházkerületi közgyűlés kü ön határozattal mondja ki.

állásában valahol már véglegesítve volt tanárnak valamelyik kollégiumhoz történő kinevezése vagy megválasztása, próbaidő fentartása nélkül, véglegesnek tekinthetik.

10. § Azt a próbaidő fentartásával kinevezett, vagy megválasztott rendes tanárt, a kinek legalább két, sikeresen eltöltött középiskolai tanári szolgálati éve van: az intézet Elüljárósága, az Igazgatótanács útján, már a legközelebbi egyházkerületi közgyűlésnek véglegesítésre ajánlhatja.

Az Igazgatótanács által beterjesztett véglegesítési ajánlat fölött az egyházkerületi közgyűlés, vita nélkül, szavazással dönt.

Ha valamely a próbaidő fentartásával alkalmazott rendes tanárt, helyének elfoglalásától számított három év multával sem ajánlott az intézet Elüljárósága véglegesítésre, vagy ha az ajánlást az egyházkerületi közgyűlés elvetette: azon tanár tanszékeére pályázat hirdető, melyben azonban ő is részt venni jogosult.

11. §. A nyugdíjintézetbe való belépési joga és kötelezettsége a rendes tanárnak, véglegesítése kimondásakor, de a véglegesítés előtt eltöltött beszámítható szolgálati éveknél is beszámításával, érvényesítendő.

12. § Az államsegélyes intézeteknél miniszteri kinevezés útján betöltendő tanszékekre nézve a fennálló gyakorlatot s a segélszerződések határozmányait ez a szabályzat érintetlen hagyja.

*

Megjegyzések.

Az 1. §-hoz. Az »egyenlőség elve« van benne letéve; a „képviselet elvére“ való helyezkedést pedig a zsinati Egyh. Törvény 8. §-ának második bekezdése elutasíthatatlanul követeli.

A 2. §. a szerzett jogok fentartását mondja ki. Tabularasát csinálni semmi esetre sem lehet, mindaddig, míg zsinati törvényeink 8. §-a fennáll. *Amde épen ezen, annyi támogatást szenvedő 8. §. megvédéséért is*, mulhatatlanul szükséges, hogy egyh. ker. közgyűlésünk alkotórészeinek azon eredeti számarányait, a melyek 1871 ben, a szervezéskor voltak, a zsinati törvény követelte képviseleti alapon, mielőbb visszaállítsuk. Ha netalán ez a követelés sürgősnek mutatkozik: akkor inkább a szerzett jogoknak némi korlátozásába is bele kell nyugodnunk, s Javaslattunk ezen 2. §-ának némi módosításáról eleve gondoskodnunk. Ily módosítás volna annak a kimondása, hogy „a jelenleg jogosult tanártagok közül azok, a kiknek már 15 évi beszámított tanári szolgálatuk van, közgyűlési tagsági jogukat további szolgálatuk idejére, megszakítás nélkül, mind a hányan vannak, gyakorolják; azok pedig, a kiknek annyi szolgálatuk még nincs, tagsági joguknak ideiglenes megszakításával, csak 15-dik szolgálati évök betöltése után lesznek folytatólag, egyenkint ismét a közgyűlés tagjai.« — Ez a módosítás szintén fentartaná, csak hogy időleges megszakítással, a szerzett jogokat. Eredménye volna azonban a közgyűlési elemek czélba vett egyensúlyának megközelítőleg azonnal való biztosítása. És a tanárok nehánya által szenvedett ezen jogrövidülést gazdagon kárpótolhatja, az Elüljáróságoknak, s bennök az összes taná-

roknak kibővülő jogköre az intézeti tanszékek betöltése iránt, ezen Szabályzat 7—11. §§-ai értelmében.

A 3. §-hoz. A szolgálati idő felének eltöltése adja meg és biztosítja, átlag véve, a presbiteri életkort és tapasztaltságot.

A 4 6 §§-hoz megjegyezni való nincs.

A 7 §. a tanárok közgyűlési tagsági jogának megszorítása és a tanárválasztás szabályának megváltoztatása közt az okszerű kapcsolatot jelzi. A tanári testületek mentől helyesebb módon való kiegészítésének érdeke követelte eddig az összes tanárok közgyűlési tagságát. Viszont e jognak megszorítása mulhatatlanul megköveteli a kollegiumok tanárválasztás körüli becsületes érdekeinek új elvekre alapított biztosítását. Ha ez a biztosíték megadatik, oly alakban, hogy az egyházkerület a maga ellenőrző hatalmából döntő befolyásából semmit se veszítsen mindenik fél csak nyer általa.

A 8. §-hoz. Az Elöljáróság és az Igazgatótanács egyetértése esetén könnyen lesz a tanszékeknek mindig kellő időre, kellő körülményekkel való betöltése eszközölhető. Könnyebb, mint eddig volt, a közgyűlésnek az iskolai év szempontjából nem alkalmas időben való egybeülése mellett. Mindenesetre azonban a tanári szék betöltése kérdésében, a közgyűlésé marad az utolsó döntő szó. Ha pedig az Igazgatótanácsnak aggodalmi vannak az Elöljáróságnak a tanszék betöltését illető kívánsága iránt: akkor érdemlegesen is maga a közgyűlés lesz hivatva, választással — s ha kell, előbb csak elhalasztással — dönteni, a nélkül, hogy az Elöljáróság akadályozva volna ideiglenes tanárokról való bölcs gondoskodásban. Ezek mellett magának a tanügynök jelentékeny nyeresége lesz az alkalmazandó tanárok gyakorlati kipróbálására nyíló tüzetesebb alkalom.

Az esetleges közgyűlési választásnak mindig csak egyszeri szavazással, *viszonylagos* többséggel való megejtését, közgyűléseinknek tapasztalt ökonomiája javallja; egy napról más napra, sőt délelőtről délutánra változnak a résztvevők számarányai; nem kardinális állások betöltésénél tehát (épen mint a vármegyén), elég minden szavazó akaratát egyszer tudakozni s a viszonylagos többséget állapítani meg.

A 9—11. §§-hoz. A próbaidő fentartásával való választás, illetőleg kinevezés, a közgyűlés által külön kimondandó véglegesítés s ennek megfelelő viszony a nyugdíjintézethez — megfelelőnek az államkormány által kipróbált gyakorlatnak s megfelelőnek a kollégium érdekeinek. Melynél a tanár, véglegesen alkalmazva, rendszerint életpályája végéig lesz hivatva úgy szolgálni, a hogy szolgálatának a próbaévekben indul, lendül neki.

A 12. §. tartalma önként értetik.

Váró Ferencs.

Az anabaptisták és memnoniták.

Egy fejezet Rauwenhoff „*Het Geschiedenis von het Protestantisme.*“ czimű művéből)

Fordította : *Bartha Desső* tasnádi ref. lelkész

(Folytatás.)

Az anaptismus sokat ártott önmagának azzal, hogy a parasztlázadáshoz csatlakozott. Mert ha a mérsékelt hatholikusok és protestánsok már eddig is gyanus szemmel tekintettek reá, úgy most mindenik felekezet száműzte és könyörtelenül üldözte mindenütt, a hol csak fejét újra felülötte. A katolikusok a reformátori elvek legveszedelmes nyilvánulását látták benne, a protestánsok pedig még fokozottabb szigorral léptek fel ellene, nehogy e szekta törekvéseiben való részességgel gyanúsítsák őket. De a máglya és vérpad mindig elégtelen eszköznek bizonyult egy szellemi irány kiirtására. Az üldözők ezuttal is száz meg száz vértanút csinálhattak ennek a fanatikus iránynak, de ugyan mit értek el vele? Hisz' ép e mártírok moztították elő leginkább azt az ügyet a népnél, a melyért halált szenvedtenek. A katolikusok saját egyházuk isteni eredetének igazolása végett arra a sok ezer mártírra hivatkoztak, a kik önként áldozták fel életüket az egyházért; a protestánsok pedig nemsokára saját vértanúik halált megvető bátorságát állították ezzel szembe; de e mártírok és vértanúk nem tanusíthattak nagyobb lelki nyugalmat a legválogatottabb kínzások között sem, nem léphetek nagyobb lelkesedéssel a máglyára, és hithűségük nem lehetett törhetlenebb, mint a milyen az anabaptistáké volt amaz üldözések között, a melyeknek ki voltak téve. Mintha csak felujult volna bennük és általuk az, a mit a keresztyén egyház őskorából fenmaradt hagyomány beszélt az együgyűekről, asszonyokról és gyermekekről, a kik hitük által hőskökké lettek a szenvedések között és gyöngéd szeretetükkel még saját héraik szivét is meglágyították. E hősiességnek még olyan ember is, — mint Melancthon — nem tudta más magyarázatát adni, mint azt, hogy az ördög keményítette meg és tette őket érzéketlenekké a fájdalmak iránt.

Ilyen helytelen ítéletet csak akkor mondhatunk egy irányról, ha nem tanultuk meg a történelemből, hogy a vértanúi bátorság nem attól függ, hogy mit hiszünk, — hanem attól a lelkesedéstől, a mellyel valakit hiszünk. Az anabaptistáknak az üldözések között tanusított hősi bátorsága ép oly kevésbé szolgálhat bizonyítékul saját hitrendszerünk igazsága mellett, mint az ellen. Ez a bátorság csak azt bizonyítja, hogy mélyen megvoltak győződve arról, a mit hirdettek, és hogy ezt a meggyőződést elég drágának tartották arra, hogy érte minden szenvedést eltűrjenek.

Már csak ez a körülmény is arra mutat, hogy az anabaptismus lényegét nem fejezi ki hiven *„az újkeresztelő“* elnevezés, hanem azt egészen más egyébben kell keresnünk. Egy tisztán exegetikai kérdésért, a milyen az, hogy valjon az új-szövetség a gyermekek vagy felnőttek keresztségét tanítja-e; vagy pedig csak magában valamely egyházi szertartás fentartásáért még soha senki sem lépett máglyára. Ép azért ez az elnevezés a legkevésbé sem alkalmas ezen irány jellemzésére. Az anabaptisták ellenségeinek figyelmét a gyermekkeresztség ellenzése és az áttérteken a keresztség ismétlése vonta magára először és ez szolgáltatott okot ezen irány elnevezésére is. De a felnőttek megkeresztelése csupán egyik folyománya volt annak az elvnek, a mely őket vezette. *Éz az elv a fődolog.* Itt az ideje tehát — nézetem szerint — annak, hogy ezt az elvet némileg közelebből meghatározzuk.

Az anabaptisták a protestantismus törvényes gyermekei. — A protestantismus a történelemben a lelkiismereti szabadság elvét képviseli; az anabap-

tisták is épen ezen elvből indulnak ki. Münzer örömjongással üdvözölte Luther első fellépését és csak akkor pártolt el tőle a mikor Luther — az ő nézete szerint — féluton megállott. Az anabaptisták gyökeres reformációra törekszenek: a lelkiismeretet a maga jogához akarják juttatni mindenféle tekintéllyel — s így nem csupán az egyház, — hanem a szentírás tekintélyével szemben is. »Ha Isten az embert írással akarta volna tanítani: akkor egy bibliát küldött volna le nekünk az égből!« — mondják a Zwickau-i proféták. Mikor pedig valaki Münzerrel szemben egy bibliai helyre hivatkozott, erre azt felelte: »a biblia egy értelmetlen bábéli zűrzavar! — Ha valaki százezer bibliát juttat volna is föl, még akkor sem érne el vele semmit, mert a biblia egy kétélű kard, a mellyel ölni lehet ugyan, de megeleveníteni nem.« A bibliai igének csak akkor lehet értéke, ha annak szellemi értelmét hivatott írás magyarázó fejti meg. A holt betű semmit sem ér. A fődolog tehát az ember benső megvilágosítottása. Isten az ember hensejében jelenti ki a maga törvényét, és a ki saját szívében hallja Istennek ezen igéjét, az fölötte áll minden külső tekintélynek. Ép azért nem csudálkozhatunk azon, hogy e szekta kebelében nemsokára mindennapos jelenség lett a lelki elragadtatás, a mivel minden időben és minden „szabad szellemű“ iránynál találkozunk. Ez a jelenség az anabaptistáknál is fontos szerepet játszik, kik benne az isteni kijelentés legkiválóbb formáját látják és tisztelik. Azonban bármennyire összeegyeztethető is a képzelem e vad játéka, a reformátorok törekvésének céljával, még sem tagadható, hogy ebben is saját elvök — a lelkiismeret önállóságának elve nyilatkozik meg. A különbség csak az, hogy míg a reformátorok a lelkiismeretet azonnal ismét a szentírás tekintélyének békójába verik: addig az anabaptisták a lelkiismeret szabadságának minden korlátozását elvetik és saját egyéni belátásukat tartják a legfőbb törvénynek.

E felfogásban megszólaló radikalizmus kitetszik e szektának összes, többi, jellemző sajátágaiból is. A reformátoroknak az volt a céljuk, hogy visszaélések eltörlése és helyesebb intézkedések életbeléptetése által az egyházi állapotokat annyira javítsák, hogy azok valósággal előmozdíthassák a vallásoságot és erkölcsiséget. Az anabaptisták előtt igen hosszúnak és bizonytalanannak tűnt fel a rendes fejlődésnek ez az útja. Egy olyan kezdeményezés hatásának — milyen a reformációban történt, a hit és élet azonnal való teljes megújodásában kellene nyilvánulnia, a miről megismerhetők legyenek a reformáció hívei. Valjon így történt-e? Luther maga is elismeri, hogy az anabaptismusnak annyiban igazsága van, a mennyiben jobb erkölcsöket követel annál, a milyenekkel ez idők szerint a reformáció híveinél általában találkozunk. E folytatkozás előtt ő sem hűny szemet, de azért a lassu és folytonos javulás útját nem veti meg. Az anabaptisták egyszerre akarják megteremteni a dolgok új állapotát. Szerintük a hívők gyülekezetének egészen a valódi hívők és igazán szentek gyülekezetének is kell lennie. Ép azért e gyülekezet tagja csak is az lehet, a ki valósággal újjászületett; — és abból mindenkit ki kell zárni, a ki fölvétele után újra nagy bűnbe esik. Ezzel a gyermekkeresztséget összeegyeztetni nem lehet. Az anabaptisták önmagába véve már a szákramentumot is kevésre becsülik, mint külsőleges dolgot. Azonban a gyermekeknek az egyházba való felvétele a keresztség által felfogásukkal merőben ellenkezik. A gyermeket megkeresztelik — mondják ők — a keresztség szülői hitére vagy pedig arra a hitre, a mellyel egykor maga a gyermek fog birni. De ugyan mi keszkeedik nekünk arról, — kérdik ugyancsak ők, — hogy maga a gyermek igazi hívő fog lenni egykor? Valjon nem az ellenkezőt hirdeti e nekünk a mindennapi tapasztalat azokról, a kik gyermekkorukban kereszteltettek meg? — A keresztség a már meglévő hit

pecsétje kell hogy legyen, — épen azért azt csakis olyanoknak lehet kiszolgáltatni, a kik az érett kor határát már átlépték. És ha az ilyenek belépnek az igazán szentek gyülekezetébe, a szövetség pecsétjében ép úgy kell részeltetni őket, mintha rajtuk az egyházi gyermekkeresztség értelmében szertartása korábban végre sem hajtatott volna

(Folytt. köv.)

Igazgató-tanácsunk üléséből.

Kolozsvár, 1902. február 20.

Elnökölt: Bánffy Dezső br. egyhker főgondnok. Jelen voltak: Zeyk Dániel, főgondnok, Bartók György dr. püspök, Kenessey Béla, főjegyző, Deésy Gyula, Sárkány Lajos dr., Becsek Lajos, Léczay Ferencz, Sándor János, ig.-tanácsosok, Kádár János dr. titkár, Deák József, pénztárnok, Maksay János, számvivő és Módi Elek, jegyző

Elnöklő főgondnok aa. önmagmértósága megnyitván az ülést, bejelenté, hogy Simó Lajos, főgondnok aa. betegsége által van gátolva az ülésen való megjelenésében, amit ig.-tanácsunk sajnálattal vett tudomásul

Tárgysorozat rendjén, a h. tanügyi előadó aa. ajánlatára, kimondotta ig.-tanácsunk, hogy fölir az egyetemes konventhez a nem állami tanárok országos nyugdíj-intézetéről szóló törvény revisiójának kezdeményezése tárgyában, mert az eddigi gyakorlat a törvény számos oly hiányát derítette ki, melyek miatt az 1904-re különben is kilátásba helyezett revisio föltétlenül indokolt. Ig.-tanácsunk ugyan meg is jelölte nagyjában azokat az irányelveket, melyek a revisionál figyelembe veendőek lesznek, de mert azt óhajtaná, hogy a módosítási javaslatok az öt egyházkerület között megállapodása alapján tétessenek meg, azért kéri a konvent beavatkozását.

A szászvárosi tanárok keblü özvegy árva gyám intézetéből alakított tanulmányúti alap szabályzatát, jóváhagyta ig.-tanácsunk, azzal a módosítással, hogy a tanulmányúti segélyben csakis működésben levő rendes tanárok részesülhessenek és hogy a segélyezett tanár szerzett tapasztalatairól és tanulmányairól föltétlenül beszámolni legyen köteles.

A szamos-ujlaki ref. leány-egyházközség az iránti kérését, hogy az országos nyugdíjalapba fizetendő évi 24 koronás fenntartói illeték fizetési kötelezettsége alul fölmentessék, fölérjesztette ugyan ig.-tanácsunk a minisztériumhoz, de miután a kiváncsi törvényellenes, ahhoz ajánlatával hozzá nem járulhatott.

A nagy-enyedi kollégium tanárainak mélt. Zeyk Dániel, előjárósági elnök egyik intézkedése ellen irányuló felelőszót tárgyalta, ezek után, ig.-tanácsunk, de miután maga is meggyőződött affelől, hogy neve zett elnök aa. helyesen járt el akkor, midőn politikai színezetű kérdéseknek a kolleg előjárósági ülésében való tárgyalását nem engedte meg: a felelőszót melőzésével, az elnöki intézkedést helyben hagyta.

Bejelentetett a sürgősségre tekintettel elnöki úton megtett amaz intézkedés, mely szerint a balavásári ev. ref. elemi népiskolánál szabálytalan úton alkalmazott róm. kath. vallású tanítónőnek megtiltotta ig.-tanácsunk a tanítás megkezdését és általában őt felekezeti iskolánk tanítónőjéül el nem ismerte. Az ig.-tanács plenuma ezt az intézkedést jóváhagyó tudomásul vette.

Egy tanári állomásra vonatkozó pályázat alkalmából elkövetett kisebb szabálytalanság folytán fölhívta volt ig.-tanácsunk a zilahi kollégium előjáróságát, hogy útasítsa az igazgatót az ily dolgoknak jövőre leendő kerülésére, mely fölhívásra az előjáróság tagadó választ adott, oly magyarázattal, hogy az ig.-tanács által kívánt útasítás a rendre-útasítás jellegével bírna, amit pedig csak fegyelmi eljárás útján lehet alkalmazni. Ig.-tanácsunk fenntartva előbbi rendelkezését ismét fölhívta az előjáróságot annak végrehajtására, figyelmeztetve, hogy a főhatóság admi-

nisztratív rendelkezéseit végrehajtani köteles, vélt sérelmeire pedig az egyh. közgyűlésnél kereshet orvoslást.

Az egyetemes konvent intézkedése folytán szám-bavette volt ig. tanácsunk az egész egyházkerület területén végzett hitoktatást és ennek rendjén azt találta, hogy a dévai, brassói, nagyszebeni, erzsébetvárosi, székelyudvarhelyi, marosvásárhelyi és kolozsvári egyházakban csakis önálló hitoktatói állások szervezésével lehetne a vallásitanítást kellőleg biztosítani, a mit azonban csak 5000 korona közalpi segély rendszeresítésével lehetne eszközölni. Kérte is ig. tanácsunk a konventet, hogy a mennyiben ez lehetséges, bocsássa rendelkezésére a jelzett segélyösszeget.

A kolozsvári kollégium ama bejelentését, hogy Incze Béni rendes tanár első ötödéves korpótléka 1902. szept. 1 én válik esedékessé, nem vehette tudomásul ig. tanácsunk, mert a korpótlékok kezdőidejének megállapítása tekintetében kibocsátott miniszteri rendelet szerint nevezett tanár aat csak 1903. jan. 1-jétől kezdve illeti a korpótlék.

Pokoly József, theol. tanár aa jelentéséből örvendetes tudomásul vette ig. tanácsunk, hogy az erdélyi ev. ref. egyházkerület történetének megírásával készen van. Minthogy azonban a mű a szerződésben előírányzott 32 ivnyi terjedeleminél nagyobb és előreláthatólag 40 ivre is kiterjed, készséggel beleegyezett ig. tanácsunk a szerző azon ajánlatába, hogy a munka két kötetben adassék ki. Megállapított ezután az is, hogy a történet nyomtatása a legelőnyösebb ajánlatot tevő kolozsvári, vagy bpesti czegnél fog eszközölni, de ezt megelőzőleg Főt. Püspök aa, dr. Kolozsvári Sándor és dr. Török István aai fölkérnek, hogy a kéziratot nézzék át és nem bírálati szempontból, hanem a szerződésszerű dispositióknak való megfelelés szempontjából nyilatkozzanak.

Gombos Antal, kolozsvári kolleg. tanító »Kolozsvár város és Kolozsmegye leírása« czimű tankönyve, a beérkezett bírálatoknak szerző figyelmébe való ajánlása mellett, használatra engedélyeztetett.

(Folvt. köv.)

Különfélék.

Mozgalmak a debreczeni ref. egyházban
 czimen szomorú tudósításokat olvastunk a napi lapokban, melyet megerősít a D. P. L. is. Az esetet a következőkben ismertetjük: Hetekkel ezelőtt *G. f. Dégenfeld* főgondnok házában egy 13 tagból álló bizalmas értekezlet (melyre az egyh. község egyik lelkésze ser volt hivatalos) elhatározta, hogy a város ref. vallású lakó-sai körében mozgalmat indít meg egy ref. egyházas és vallásos érdeket szolgáló társaság, egyesület alakítására, *Erős Lajos* th tanár előadósága mellett az alapszabály tervezet elkészítésére mindjárt ki is küldetett egy szűkebb bizottság. Ez elkészülvén az előbb említett értekezletnek egy második ülésén bemutatott és elfogadtattott. Erre az értekezlet egy lelkes felhívást bocsátott ki a „debreczeni ref. egyház híveire“ meghíván őket febr. 16-ára a kollegium dísztermébe alakuló közgyűlésre, aláíratván azt más tekintélyes férfiakkal s többek közt első helyen *Kiss Áron* püspökkel is. Elhatározták továbbá, hogy az alakuló közgyűlésre névszerint meghívják a presbyteriumnak egy közs. képviselőstüleinek, a tanítói és tanári karnak minden férfi és nő tagját és természetesen első sorban a lelkészi kart, a nagyközönséget pedig hirlapok útján. A január 31 én kibocsátott e felhívásra febr. 7-én a *Kiss Áron* püspök által összehívott értekezletből az összes lelkészek által (*Mitrovics* kivételével) s még vagy 9 tag által aláírt irat küldetett grf. *Dégenfeld*hez, melyben jelezvén azt hogy «ez értekezlet a maga részéről teljes mértékben hozzájárul a debreczeni Ref. Szövetség által contemplált egyh. társadalmi egyesület eszméjéhez», utal arra, hogy „sikert e kezdeményezéstől csak akkor vár, ha a hivatalos egyház és az egyházi társadalom összes té-

nyezői“ együtt működnek. Az alapszabály tervezet készítésére s felhívás szövegezésére azért oly értekezletet kíván, melyben „a debreczeni egyh. lelkészei, presbyteriumának, tanári és tanítói testületének tagjai kellő számban vegyenek részt“ — Ez iratra az alakuló gyűlést összehívottak elhatározták, hogy az alakuló közgyűlés helyett a kívánt újabb konferenciát tartják meg. A D. P. L. e konferencia lefolyásáról nem ad részletes tudósítást, hanem azt konstatálja, hogy ez «egyelőre gátat vetett az egész üdvös és az idők által egyetően követelt mozgalomnak“ A miért *Kiss Albert* lelkész és társait, főleg *Dicsöffy Józsefet* és *Könyves Tóth Kálmánt* vádolja, megnevezetten is. Mert — írja e lap — „éreztek, hogy ezt a mozgalmat már régen nekik kellett volna megindítaniok, úgy a mint megindította saját egyháza érdekében *Wolaffka* és mert ezt is be akarták vonni annak a presbyteriumnak a körébe, mely kizárólag politikai szempontok szerint alakult meg és működik állandóan. Mi meg — mondja tovább — éppen ezért nem voltunk hajlandók e kérdésben engedni, mert ki akarunk innen zárni minden állampolitikát.“ — Ez a tudósítás is elárulja, a mit más lapokból látunk, hogy az eredménytelenség oka az, hogy az egyház hivatalos képviselőinek e mozgalomban a kellő helyet nem akarták megadni. Ennek ugyan lehetnek helyi és személyes okai, de hogy ez eljárás *elvileg* súlyos kifogás alá esik, arra jövő számunkban sietünk reámutatni. Egyet már most fájdalommal konstatálunk: megint a politika, megint a személyeskedés buktatja meg a jó ügyet. Ki tagadhatná még, hogy nem mi vagyunk a „magyar“ egyház, — örök politikában, örök visszavonásban szenvedők?

Felekezeti harc az iskolákban. A fővárosi közoktatásügyi bizottság f. hó 11-diki ülésén *Beck Dénes* meginterpellálta *Veredy Károly* tanfelügyelőt a főváros iskoláiban a hitoktatás örve alatt folyó felekezeti agitáció miatt. Ez az interpelláció a róm. kath. hitoktatók eljárására vonatkozik, kik a más felekezeteket lehetőleg gyalázzák s a felekezeti gyűlölség magvait ültetik a gyermekek lelkébe. *Veredy* tanfelügyelő maga is elismervén az állapot tarthatatlanságát, a bizottság *Beck Dénest* arra kérte, hogy interpellációját indítvány alakjában tegye meg, az elnököt pedig arra, hogy ezt a tárgyat a jövő ülés tárgysorozatára tüzze ki. Ajánlatos volna, ha ez indítvány nemcsak a vizsgálások megszüntetését venné fel, hanem orvoslását kérné annak a visszás helyzetnek is, hogy míg a róm. kath. hittani órák a rendes órák keretébe vannak besorozva, addig a többi egyházak hitoktatói csak azon kívül oszthatják be óráikat.

Erdély rekatholizálását tűzte ki czélul maga elé gróf *Majláth Gusztáv* gyulafehérvári r. kath. püspök — írják a lapok — és pedig 10 év alatt. A „Magyar Állam“ dicsekszik, hogy nevezett püspök ur ezen czélját „szellemi fegyverrel s társadalmi érintkezéssel“ akarja megvalósítani s nem főispánnal, sem nem katonasággal, sem nem hajdukkal, sem nem rendőrökkel. Elfeleli a „Magyar Állam“, hogy a püspök ur pénzzel vásárolja össze a gyenge lelkeket, a mit pedig a legjobb akarattal se nevezhetünk „szellemi fegyver“-nek. Bizony, a hol az egyház idvezit, ott a nyáj a fő s nem annak minősége!

Szöts Farkast, a P. E. és I. E. szerkesztőjét a néh. *Molnár Albert*ről írott *Necrologia* folytán előállott sajtóperben a bíróság — mint a lapokból olvassuk — annak jelzésével, hogy a cikk a c-alátagok kegyeletes érzéssel szemben volt kinémetlen, — felmentette. Reméljük ezzel vége lesz a kinos ügynek. Az ügyészség vádra alkalmasnak találta a cikket, a bíróság nem látott benne becsületsértőt: ime mindkét fél felfogásának volt hivatalos képviselője. Az emberi igazságszolgáltatás tehát itt is ingadozik. Bizzák a felek az ítéletet az örök igazságos Biróra. A *Molnár Albert* tiszta becsülete és bocsánatra mindig kész fenkölt jelleme kívánja ezt. Ő maga mondja egyik írá-

sában: „Van tévedés, hiba, bűn; hogy legyen elnézés, megbocsátás, kegyelem: — s ez is az Isten akaratja.“ Legyen hát az Isten akaratja!

Gyászrovat. Elhunytak: febr. 11-én *Benedek Samu* a kolozsvári áll. tan. képző tanára, kolozsvári egyházunk képviselőtestületének s egyházkerületi közgyűlésünknek tagja 65 éves korában; febr. 15-én *Ilyefalvi Tankó József* a borbereki ev. ref. egyház lelkipásztora 52 éven át, egyh. m. tanácsbíró, a koronás arany érdemkereszt tulajdonosa életének 83 évében. Mint gazdagon termő gyümölcsfák mindketten nagy család törzsei voltak. Sokan siratják, mert sok áldást adtak életükben. Családjuk az igazi magyar kálvinista családok mintaképei. Nehéz viszonyok közt tisztességgel éltek, sok gyermeket neveltettek s mégis ott voltak mindenütt, hol dolgozni, áldozni kellett a köznek, hazának, egyháznak. Nekik bizonyára szólott immár az Ur: „Jól vagyon jó és hü szolgám...!“. Emlékezetük áldott!

Pályázat amerikai magyar misszionárius állásokra Az Amerikában szétszórta élő magyar reformátusok lelki gondozhatása végett a fentartó egyházi előljáróság, a rendes gyülekezeti lelkészi állásokon kívül misszionárius lelkészi állásokat kíván szervezni 800—1200 dollár és a szokásos stóla fizetés mellett. E misszionárius lelkészi állásokra pályázatot hirdet Hamborszky Gyula peckvillei ref. lelkész. Az utiköltséget megfizetik. Ajánlatokat és kérdezősködő leveleket a következő címre kell küldeni: Rev. Julius Hamborszky, Peckville, Pa. United States of Amerika.

Hivatalos rész.

794—1902.

KÖRLEVÉL

valamennyi egyházi hatósághoz és hivatalhoz, a hivatalos fölterjesztések kiállításán tárgyában:

Az egyházkerületi igazgatótanács levéltárának és az azzal kapcsolatos nyilvántartási jegyzékeknek minden bonyodalomtól, félreértésektől ment kezelést gyakran akadályozza az a körülmény, hogy a levéltározandó hivatalos fölterjesztésekben az egyházközségek neve legtöbbször rövidítve, vagyis a község név közelebbi jelzőjének vagy teljes elhagyásával, vagy csak a kezdőbetű kiírásával említetik, minél fogva az egyházkerületünk területén igen nagyszámban levő hasonlóképzésű jelzők: szász, székely, szilágy, szent, szamos; mező, magyar, maros stb.: könnyen összetéveszhetnek.

Kezelési nehézséget okoz levéltárunknál, — hol az ügyiratok ki terített iv alakban helyeztetnek csomóra, — az is, hogy a mellékleteket tartalmazó fölterjesztéseket is féltiven teszik meg az esperesek közül néhányan, minél fogva a csatolt mellékleteket az irattárnoknak kell a beadványhoz hozzáfűznie.

Végül a kiadott 1892. évi körrendelet daczára ma is sok helyről érkezik ig. tanácsunkhoz oly beadvány, mely a tárgykivonatot tartalmazó felzetten nincs ellátva, ami pedig az elnöki ügybeosztás és az igtatás munkáját nehezíti.

Mindezeknél fogva telhívjuk a Czimet, hogy

1. a hivatalos fölterjesztésekben mindannyiszor teljes névvel nevezék meg az egyházközségeket, melyekről szó van:

2. A fölterjesztések közül legalább is azokat, melyekhez mellékleteket csatolnak, föltétlenül egész iv papíron tegyék meg, de viszont a mellékleteket pl. a jkvi kivonatok stb. csakis féltiven állítsák ki és végül:

3. minden hivatalos beadvány ivhosz-zában összehajtott előlapjának felső felére, de az iv felső szélétől legalább is négy ujnira a beadvány rövid tárgykivonatát jegyezzék föl az előirat számának jelzésével.

Kolozvárt, 1902. február hó 19-én.

Dr. Bartók György,
elnök.

Kádár János,
titkár.

834—1902.

KÖRLEVÉL.

Valamennyi egyházmegye Nagytiszteltü esperesi hivatalának, püspöki vizsgálat alatti egyházközségek t. t. Tanácsának és a kollegiumok mtt. Előljáróságának.

Az egyházkerület folyó évi névkönyve az érdekelt testületeknek szétküldetvén, felkérjük a t. czimzett hatóságokat, hogy sziveskedjenek azok áraban darabonként 2 kor 20 fillért számítva az alábbi kimutatásban kitüntetett összegeknek f. évi május hó végéig egyházkerületünk pénztárába leendő együttes beszolgáltatása iránt intézkedni.

Beszolgáltatandó lesz: Vajdahunyadi eh. 25 péld. 55 kor. Gyulafehérvári eh. 12 péld. 26 kor. 40 fill. Nagyenyedi eh. 37 péld. 81 kor. 40 fill. Kolozskalotai eh. 39 péld. 85 kor. 80 fill. Szilágyosonok eh. 65 péld. 143 kor. Déési eh. 25 péld. 55 kor. Széki eh. 39 péld. 85 kor. 80 fill. Nagysajói eh. 13 péld. 28 kor. 60 fill. Görgényi eh. 33 péld. 72 kor. 60 fill. Marosi eh. 63 péld. 138 kor. 60 fill. Küküllői eh. 35 péld. 77 kor. Nagyszebeni eh. 15 péld. 33 kor. Udvarhelyi eh. 50 péld. 110 kor. Erdővidéki eh. 15 péld. 33 kor. Sepszi eh. 35 péld. 77 kor. Orbai eh. 11 péld. 24 kor. 20 fill. Kézdi eh. 13 péld. 28 kor. 60 fill. Romániai 4 péld. 8 kor. 80 fill. Deés püspöki vizsgálat alatti egyh. 3 péld. 6 kor. 60 fill. Ilyefalva püsp. vizsg. alatti egyh. 2 péld. 4 kor. 40 fill. Fogaras püsp. vizsg. alatti egyh. 3 péld. 6 kor. 60 fill. Kézdivásárhely püsp. vizsg. alatti egyh. 3 péld. 6 kor. 60 fill. Marosvásárhely püsp. vizsg. alatti egyh. 4 péld. 8 kor. 80 fill. Nagy-Enyed püsp. vizsg. alatti egyh. 3 péld. 6 kor. 60 fill. Sepszi-Szentgyörgy püsp. vizsg. alatti egyh. 3 péld. 6 kor. 60 fill. Szászváros püsp. vizsg. alatti egyh. 3 péld. 6 kor. 60 fill. Székely-Udvarhely püsp. vizsg. alatti egyh. 3 péld. 6 kor. 60 fill. Kolozsvár püsp. vizsg. alatti egyh. 5 péld. 11 kor. Theol. fakultás 1 péld. 2 kor. 20 fill. Nagyenyedi tanítóképezde 1 péld. 2 kor. 20 fill. Kolozsvári Szeretet ház 1 péld. 2 kor. 20 fill. Nagyenyedi kollegium 1 péld. 2 kor. 20 fill. Kolozsvári kollegium 1 péld. 2 kor. 20 fill. Marosvásárhelyi kollegium 1 péld. 2 kor. 20 fill. Sepszi-Szentgyörgyi kollegium 1 péld. 2 kor. 20 fill. Zilahai kollegium 1 péld. 2 kor. 20 fill. Szászvárosi kollegium 1 péld. 2 kor. 20 fill. Székely-Udvarhelyi kollegium 1 péld. 2 kor. 20 fill. Együtt 571 péld. 1256 kor. 20 fill.

Az erd. ev. ref. egyházkerület Igazgató-tanácsának, Kolozsvárt, 1902. február hó 20-án tartott üléséből.

Dr. Bartók György,
elnök.

Maksay János,
számvévo.

261—1902

PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerületben, a sepsi ev. ref. egyházmegyébe kebelezett sepsi magyarósi ev. ref. egyházközség IV-ed osztályu papi állására pályázat hirdettetik.

Fizetése összesen 1300 korona, melyből az egyházközség fizet 530 korona 90 fillér értékű ősz és tavaszgabonát, kepefát és oszporát, 62 egész, 9 félkepés 14¹/₂ oszporás után valamint 35 teher fát. A kanonika 5 hold 458 □ öl szántó, 87 □ öl kaszáló, 6 hold 1124 □ öl erdő, melyet üzemtér szerint használn. Stóla. Az egyházközség által adott fizetésen kívül megállapított államsegély évi 752 kor. 75 fillér. Teljesen új diszes papilak, új meléképületekkel, kerttel. Kötelesegeit egyházi törvényeink írják elő.

Pályázati határidő 1902. március 28

Folyamodványok, a szabályszerű minősítvényvel, Nt. Vén Mihály sepsi ref. esperes aához küldendők Bikfalvára. Kolozsvár, 1902. február 26.

Dr. Bartók György,
erdélyi ref. püspök.

248—1902.

PÁLYÁZAT

Az erdélyi ev. ref. egyházkerületben, az erdővidéki egyházmegyébe kebelezett Szörny-ajtai egyházközség első oszt. lelkészi állomására pályázat nyitattik.

Javadalom: 1. Késszépén 2000 (kettőezer) kor. kepeváltó tőke kamatjából a központi és egyházközségi

pénztárból féleves esetleg negyedéves előleges részletekben. 2. Kanonika: 5 h. 638 □ öl szántó, 18 h. 229 □-öl kaszáló vagy ennek értéke: 400 kor. összegben. Ezt lelkész munkáltatja, adóját egyház fizeti 3. Fapénz: 48 kor. és a közerdőből 10 hold utáni osztalék. 4. Kegyhagyományi kamat: 10 kor. 80 fill. 5. Stola: keresztelésért: 40 fill. esketés: kettő kor. temetésért egész és félkepezők valamint ezek özvegyei után semmi; a többiekért 2—2 kor 6 Kiadványokért: egy kor Az összes fizetés: 2458 kor. a stolan és a gazdasági épületekkel ellátott, terjedelmes lakáson kívül.

Kötelességek: a lelkési teendők hűséges, pontos teljesítése s így a hétköznapi reggeli és estvéli isteni tiszteletek megtartása minden nap.

Pályázati határidő 1902 év márcz. 21. Minősítvány nyel és szolgálati bizonyítvánnyal ellátott kérvények Kóvér András esperes ahoz küldendők Közép-ajtára (up. Nagy-Ajta).

Megjegyzés. Az elhalt lelkész árváit 1903 év ápril haváig kegyjavadalom illetvén, a felsorolt jövedelem fele részét azon ideig ők élvezik s a megválasztandó lelkész csak akkor lép a kitüntetett teljes fizetés élvezetébe

Kolozsvár, 1902 év február hó 21.

Dr. Bartók György,
erdélyi ev. ref. püspök.

254—1902.

PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerületben a görögnyelvi egyházmegyébe kebeleztet, s a nagyercsei anyaegyházhoz tartozó *balai* leányegyház *levitukántortunító* állomására pályázat nyitattik.

Javadalom, lakás és kert használatán kívül: 7 hold 860 □-öl szántó haszonélvezete, melynek évi értéke 67 kor. fizet minden egész család 2 kor. félcsalád 1 kor. átlag 12 családtól 24 kor, államszegély 712 kor. stola átlag 3 kor. Összesen 806 kor.

Kötelessége: a rendes tanításon kívül, vasárnaponként (bár imával) az imaházban istentiszteletet tartani s azon kívül urvacsoraosztás alkalmával, — ideiglenesen, míg a tanítói állomás itt is szerveztetik, — az anyaegyházban (évente hatszor) az éneklést vezetni.

Pályázati határidő 1902 április 12. Kellően felszerelt folyamodványok *Csekme Ferencz* espereshez küldendők *Gernyeszegré* u. p. Sáromberke, Marostordamegye.

Kolozsvárt, 1902. febr. 25 *Dr. Bartók György,*
erdélyi ev. ref. püspök.

288—1902.

FIGYELMEZTETÉS.

Néhány előfordult eset alkalmából, figyelmeztetni kívánom görögnyelvi egyh. egyházaikat, hogy *tökekamatadó ügyben*, a kir. pénzügyigazgatósághoz küldendő jelentések, felelősségek *nem portómentesek*, miután ezek az egyházak magánügyeinek tekintetnek.

Gernyeszeg, 1902 febr. 22. *Csekme Ferencz,*
görögnyelvi esperes.

PÁLYÁZAT.

a debreczeni ev. ref. főiskola jogakadémiáján betöltendő közigazgatási jogi tanszékre.

A betöltendő tanszék tárgyai: 1. A magyar közigazgatási jog. 2. A magyar állam statisztikája. 3. Az európai államok statisztikája. 4. Az államszámvitel.

A heti óraszám maximuma speciál collegiumokkal együtt 10. Megkivántatik az államtudományi doctoratus és az egyetemi magántanári képesítés vagy a közigazgatási jogból vagy a statisztikából; amennyiben ez a képesítés hiányzanék, ennek megszerzése a tanszék elfoglalásától számított 2 év alatt kötelező.

Csak ev. ref. pályázók pályázata vétetik figyelembe.

A megválasztandó tanár az országos tanári nyugdíjintézetnek jogosított és kötelezett tagja lesz, s hivatalát 1902 szeptember 1. sején tartozik elfoglalni szakkörébe vágó értekezés megtartásával.

Javadalmazás:

a) Rendes tanári fizetés évenként 4000 (négyezer korona) a mennyiben azonban a megválasztandó tanár az említett egyetemi magántanári képesítéssel még nem bírva, annak megszerzéséig fizetése csak 3000 (háromezer) korona lesz.

b) Öt évenként öt ízben 200 (kettőszáz) korona korpótlék, szabályaink értelmében azonban a közvetlenül megelőzőleg megszakiítás nélkül máshol eltöltött rendes tanári idő a korpótlék jogosultság szempontjából beszámíttatik. Az 1897 évi 83 sz. a kelet egyházkerületi határozat értelmében a korpótlékoknak 200 koronáról 400 koronára való felemelése kilátásba van helyezve,

c) Évi 800 (nyolczáz) korona lakáspénz.

A pályázati kérvények keresztlevéllel, életrajzi vázlatul (curriculum vitae), a védkötelezettség teljesítését igazoló bizonyítvánnyal, a képesítést igazoló okmányokkal, az eddigi alkalmazásról szóló bizonyítványokkal és az irodalmi munkódést feltüntető iratokkal felszerelve a tisztántuli ev. ref. egyházkerület püspöki hivatalához Debreczenbe az 1902 év április havának 5-ik napjáig adandók, illetőleg küldendők be. Debreczen 1902 február.

Kiss Áron,
püspök

84—1902

PÁLYÁZAT

kápláni állásra a szeghalmi ev. ref. egyházban.

Fizetés: 1. Kézpénz 480 (négy száznyolczvan) korona, az egyház pénztárából havonként *előre* fizetve. 2. Lelkésztől stola címén 120 (egyszázhusz) korona. 3. A lelkészlakon ujonnan épített csinos szoba teljesen bebutorozva, fűtéssel és világítással. 4. A lelkésznel — mosatáson és ágyneműn kívül — *teljes ellátás.*

Az állomás minél előbb elfoglalandó. Pályázók alulírott lelkésznel jelentkezzenek.

Szeghalom, 1902 február 24

Técsy József,
ev. ref. lelkész.

MEGHÍVÁS.

Az udvarhelyi evang. református egyházmegye egy házi-értekezlete választmányának Székelyudvarhelyen, a református collegium tanári tanácskozó helyiségében, folyó évi *márczius hó 25-én, kedden, d. e. 10 órakor* tartandó gyűlésébe a választmány tagjait, az alapszabályok 24 §-a értelmében, tisztelettel meghívom.

A *gyűlés tárgyai:* 1. Elnöki, titkári és pénztárosi jelentések. 2. A jövő évi zsinat legfontosabb teendői kitűzésének tárgyában készített javaslat előterjesztése. Előadó: Bod Károly. 3. A diaszporákban levő református gyermekek vallásnevelése ügyében készített javaslat tárgyalása. Előadó Hegyi Péter. 4. A folyó évi közgyűlés napjának és programjának megállapítása. 5. Lehető előterjesztések és indítványok tárgyalása.

Kik az *egyházmegyei értekezlet* ez évi közgyűlésén felolvasást akarnak tartani, vagy indítványt, esetleg más előterjesztést kívánnak tenni, sziveskedjenek szándékuk felől, a tárgy megnevezése mellett, az elnökséget márczius 25-ig értesíteni, hogy a közgyűlés programját a szerént lehessen a választmányi gyűlésen megállapítani.

A közgyűlés, a múlt évi közgyűlés határozata értelmében, a körülmények tekintetbe vétele mellett, vagy *Segesváron* vagy *Székely-Keresztúron* lesz. E tekintetben is a választmány fog határozni.

Székelyudvarhely, 1902 február hó 20. án.

Bod Károly,
ügyvivő egyh. elnök.

Nagytisztelű lelkész és tek. tanító úr!

ha Kolozsvárra méltóztatott utazni, legyen szives

Stief Jenő és Társa
Deák Ferencz-utcában

papirkülönlegességek áruházat, irodai felszerelések nagy raktárát, könyv- és könyvnyomtatást felkeresni és bevásárlásait ott eszközölni.



Erdélyi Bank és Takarékpénztár 
   **Részvénytársaság**
 —————
KOLOZSVÁR. —————

Alaptőke 2 millió kor.

A bank elfogad betéteket takarékpénztári könyvekre, folyószámlára, azokat **felmondás nélkül visszafizeti.**

Eszámítol váltókat, utalványokat, járadékokat, checkeket, kisorolt értékeket stb.

Értékpapirokat és **idegen** pénznemeket elad és vásárol, előleget ad értékpapírokra, folyószámlán és előre meghatározott időre.

Díjmentesen bevált részvényeket **és** elvállalja sorsjegyek revízióját.

Kibocsát utalványokat, checkeket, hitelleveleket bármely **sz** külföldi piacra.

Rendelkezésre tart a felek saját zárai alatt tűz és betörésmentes pánccél szekrényeket (**Safe Deposits**.)

Nagyobb ládába csomagolt és a fél pecsétjével ellátott arany- és ezüst **Neműek** vagy más értéktárgyak külön e célra berendezett tűz és betörésmentes szobában őriztetnek **K.**

Magy. kir. szab. osztálysorsjegyek
főelárusító helye:
Mátyás király-tér
 ————— 32. —————

Üzleti órák:

dél előtt 1/2 9—12-ig,

délután 1/2 3—5-ig.